

1900 Yılında Urfa Samsat Kapı

Max Von Oppenheim'in Objektifinden Urfa
anlıurfa'nın Sonbahar ve K1 Geofitleri

Peygamberlerin Atası Hz. İbrahim
pekyolu Mozaik Müzeleri

Urfa Hacı Kapıları

Atrabül-Asar'da Nâbi

Urfalı Bestekar Mehmet Ataç

Urfa'da Aıt ve Aıtçı Kadınlar

anlıurfa Mimarisinde Kuş Takaları

Mar Petrus ve Mar Paulos Kilisesi Mezar Kitabeleri

**Vakıfların memleketimizin
önemli bir servetini
oluşturduğu herkesçe
bilinmektedir.**

**Bu servetten millet ve
memleketi gerektiği şekilde
faydalandırabilmek için
bütün Bakanlar Kurulunun
ve hatta yüce Meclisin bu
hususu önemle inceleyerek
bu büyük müessesenin
harap olmaktan
korunmasını ve memlekete
faydalı bir hale getirilmesini
temenni ederim.**

anlıurfa

kültür sanat tarih ve turizm dergisi

Yil: 4 Sayı: 11 - Eylül 2011

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)

SANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

SAH B
Celalettin GÜVENÇ
anlıurfa Valisi
URKAV Başkanı

YAZI LER MÜDÜRÜ
Ükrü ÜZÜMCÜ
URKAV Genel Sekreteri

ED TÖR
Ö r. Gör. S. Sabri KÜRKCÜO LU

HUKUK DANI MANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Naci PEK
M. Hulusi ÖCAL
Abdullah BALAK
Mehmet OYMAK
Mahmut KARAKA
Doç.Dr. Abdullah EK NC
Yrd.Doç.Dr. A.Cihat KÜRKCÜO LU

URKAV YÖNET M KURULU
Celalettin GÜVENÇ (anlıurfa Valisi)
Ramazan SEÇ LM (Vali Yardımcısı)
Adil SARAÇ
Zeki ERDEM
Bakır CANBAZ
Ö r. Gör. Kemal KAPAKLI
Ö r.Gör.S. Sabri KÜRKCÜO LU

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

LET M
URKAV dare Merkezi
Balıklıgöl Civarı 1252. Sokak No:10
ANLIURFA
Tel : 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org

Ön Kapak Foto raf
MAX VON OPPENHEIM
1900 Yılında Urfa Samsat Kapı

Dergideki Yazıların Sorumlulu u Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Kurtulu Matbaası - ANLIURFA
TLF: 0.414 313 65 65

Ç NDEK LER

2

SUNU
Celalettin GÜVENÇ / anlıurfa Valisi

3

PEKYOLU MOZA K MÜZELER
Doç. Dr. Mehmet ÖNAL

11

ANLIURFA'NIN
SONBAHAR VE KI GEOFTLER
Prof. Dr. Hasan AKAN - Uzm. M. Maruf BALOS

17

PEYGAMBERLER N ATASI HZ. BRAH M
Prof. Dr. Adnan DEM RCAN

20

URFA KAPILARINDA NANÇ ZLER :
HACI KAPILARI
Remzi MIZRAK

25

URFA'DA A IT VE A ITÇI KADINLAR
Mehmet KURTO LU

31

ALMAN ARA TIRMACI MAX VON
OPPENHEIM'IN OBJEKT F NDEN URFA
Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKCÜO LU

39

EYHÜL SLAM MEHMED ES'AD EFEND 'N N
ATRABÜL-ASAR'INDA NÂB
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR

42

ANLIURFA GELENEKSEL M MAR S NDE
KU TAKALARI (KU EVLER)
Ö r. Gör. S. Sabri KÜRKCÜO LU

51

URFALI BESTEKÂRLAR: MEHMET ATAÇ
Abdullah BALAK

58

SÜRYAN MAR PETRUS VE MAR PAULOS
K L SES OSMANLICA MEZAR K TABELER
Selahaddin Eyyubi GÜLER

61

V. ULUSLARARASI HAL L BRAH M
BULU MALARI

63

TAR H URFA EV RESTORE ED LEREK
"GELENEKSEL EL SANATLARI SATI
MERKEZ "NE DÖNÜ TÜRÜLDÜ

64

DEVLET HALK DANSLARI TOPLULU U ANLIURFA
HALK OYUNLARINI REPERTUARINA ALIYOR
URFALI SAZ VE SÖZ USTASI KISASLI A IK
SEFA K TABI YAYINLANDI

ANLIURFA'DAN SELAM

Tarih boyunca dünya kültürüne önemli katkıları olan Anlıurfa coğrafyasında dünyanın ihtiyacı olan yeni bir medeniyet uyanıyor. Bölgemiz maddi ve manevi varlıklarıyla, dü ünce, sanat, bilim, teknoloji, sanayi ve tarım ürünleriyle; topyekûn, hayatın her alanında gelişmeler kaydediyor. Bu uyanımın temeli, batının “güçlü olan ayakta kalır” anlayışı yerine, “dayanılmaz, yardımla mahol görü ve kardeşlik duygusu”dur.

Rengi, ülkesi, coğrafyası, dili ne olursa olsun aynı inanç etrafında toplanan yerli ve yabancı misafirlere evsahipliği yapan “V. Uluslararası Halil İbrahim Bulu maları”nın barış ve kardeşlik ortamında gerçekleşti. Misafirperverliğin çok güzel bir örneği bu Bulu Mayası Anlıurfa’da sunulmaya çalışıldı.

“V. Uluslararası Halil İbrahim Bulu maları” kapsamında; barışlı olmuştur yardım projeleriyle sivil toplum kuruluşları; “Altın Sofra Yılık Ödülleri” ile ödüllendirildi. İnşallah önümüzdeki yıllarda bu Bulu maları daha kapsamlı ve uluslararası ölçekte yaparak, hem Urfa’nın tanıtımına katkı, hem de Hz. İbrahim geleneğinin sürdürülmesi sağlanacaktır.

Dünyanın her bir köşesinde Somali’de, Filistin’de, Pakistan’da, Irak’ta nerede olursa olsun; fakire, güçsüze, mazluma, garibe sahip çıkan bizim insanımızı alkışlıyor ve bütün Urfalılar adına selam ve sevgiler gönderiyorum. Bu değerlere insanlığın dün de ihtiyacı vardı, bu gün de ihtiyacı var, emin olun yarın daha çok ihtiyacı olacak. Türkiye, komşusu aç oldu u zaman tok yatmayan insanların bulunduğu u bir ülke olmaya devam edecektir.

Bu topraklar eskiden olduğu gibi bugün de dünyanın gıptayla baktığı, insanların huzur içerisinde, barış ve kardeşlik içerisinde yaşayabileceği yerler olmaya devam etmektedir.

Gençlerimizin eğitimine çok büyük önem vermek ve çok kaliteli, kalifiye insan yetiştirmek durumundayız. Çocuklarımızı hiçbir zaman yalnız bırakmayıp sahip çıkacağız. Gençlerimizin gelişimine katkı sağlayacak kültür-sanat kurslarına, sosyal ve sportif faaliyetlere ayrıcalık vereceğiz.

Hedefimiz, geleceği ve büyük potansiyeli olan; tarih, kültür, barış ve huzur şehri Anlıurfa’yı daha ilerilere taşımaktır.

Her zaman halkımızın hizmetlerine yetiştirip memnun etmeye çalışacağız. Vatandaşın hizmetten memnun kalması önemli, biz de bu konuda elimizden gelen çabayı göstereceğiz.

Bizden önce özveriyle çalışan, hizmet eden, ta üstüne taşıyan valilere, belediye başkanlarına, bürokratlara, güvenlik görevlilerine teşekkürlerimi iletiyorum. Onların bıraktığı yerden bizler özveriyle mesai mevhumu gözetmeden, halkımızın hizmetine koşacağız. Benim vali olarak öncelikli hedefim vatandaşla devletin kaynaşması bütünüdür. Vatandaşlarımız devlet kurumlarına güven içerisinde barışlı olarak girip oradan mutlulukla, gururla çıkabilmelidir.

El birliğiyle Anlıurfa’yı bugünkünden daha iyi noktalara taşıyacağız.

Böyle tarihi bir kentte görev yapacak olmaktan dolayı mutluluk duyuyorum.

Celalettin GÜVENÇ

Anlıurfa Valisi

URKAV Başkanı

PEK YOLU MOZAİK MÜZELER 2011

Doç. Dr. Mehmet ÖNAL
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü Başkanı

Antik dönemde, Çin'den başlayıp Orta Asya (Scythia, Bactria) ve İran (Media Persis) üzerinden gelen kervanlar, Antiocheia'nın Seleukeia Pierria ve El Mina limanlarındaki alıcılara ipek, baharat v.b. malzemeler, doğuya Çin'e doğru ise altın, değerli taş ve cam v.b. taşımaktaydı. İpek'in adını verdiği bu ticaret yolu üstündeki şehirler oldukça zenginleşti. Bu kentler batıdan doğuya doğru, Antiocheia (Antakya), Kyros, Doliche (Gaziantep yakınında), Zeugma (Nizip yakınında), Edessa (Urfa), Carrhea (Harran), Nisibus (Nusaybin) v.b. idi. Anılan kentlerin çoğu, İpek Yolu günlerindeki zenginliğin göstergesi olan mozaiklerini günümüzde gururla sergilemektedir. Bu sergileme, mozaiklerin bulunduğu yerde (in situ) veya müze binasında olabilmektedir.

Müze binasında sergilenenler:

Hatay Arkeoloji Müzesi

Zeugma Mozaik Müzesi

Örenyeri Müzesinde sergilenenler veya sergilenecekler:

Zeugma Danae ve Dionysos Evleri Müzesi

Haleplibahçe Amazonlar Villası Müzesi

HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ

Asi nehri ile Silpius (Habib Neccar) dağları arasında Dafne'ye (Harbiye) uzanan alanda kurulmuş olan Antiocheia antik kentinde 1932-1939 yıllarında yapılan kazı çalışmaları yapılmıştır. Samandağ'ı da kapsayan bu kazılarda bulunan villa, hamam ve diğer yapıların taban mozaiklerinin büyük çoğunluğu Worcester Sanat Müzesi, Baltimore Sanat Müzesi, Louvre Müzesi v.b. götürülmüştür. Geride kalan mozaikler ise, 1932 yılında Asi (Orontes) nehrinin batı bitişiğinde bulunan ve 1939 yılında tamamlanan müzede yerini almıştır, 1948 yılındaki açılıştan itibaren ise ziyaretçilerle buluşabilmiştir. Mevcut mozaiklerin tahrib edilmesine rağmen tahribatın yeterli olmayan müzeye 1969'da ek salonların eklenmesiyle tamamlanmıştır. 1974 yılında ek bina bitirildiğinde mozaikler haricinde Hitit, Asur, süs takıları ve sikkeler de ziyaretçilerin görmesine hazır hale getirilmiştir. 1993 yılında bulunan olağanüstü güzellikteki sidamara lahdi (Fotoğraf 6) ve buluntuları için yapılan özel salon Hatay Arkeoloji Müzesi'nin görseleğini daha da arttırmıştır. 2011 yılı itibarıyla Müze deposundaki eserlerle birlikte 35 bin 433 eseri mevcut olduğu ifade edilmiştir.

Foto raf 1. I.Salonun görünümü, Hatay Arkeoloji Müzesi.

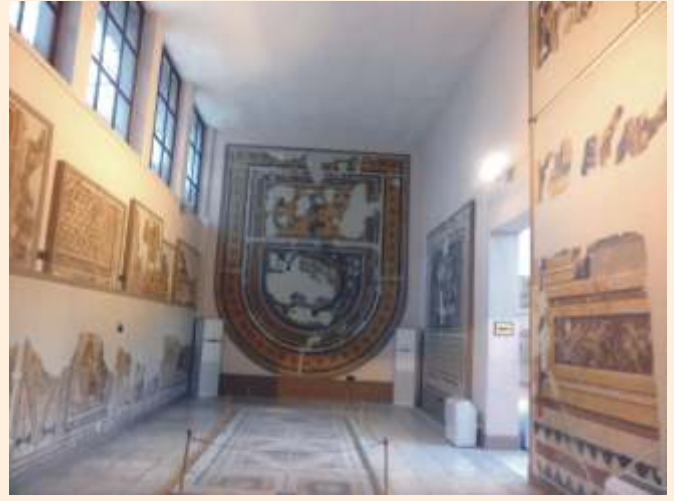

Foto raf 2. II.Salonun görünümü, Hatay Arkeoloji Müzesi.

Hatay Arkeoloji Müzesi'nin mozaik tehirini M.S.1-6. yüzyıla tarihlenen taban mozaikleri olu turmaktadır. Bunlar, mitolojik konulu, bitkisel ve geometrik desenlidir. Mitolojik betimlerde Okeanos-Tethis, Soteria (Foto raf 3), Dionysos, Narcissus, Dört mevsim tanrıçaları, Apollon ve Dafne (Foto raf 4), phigene v.b. konular görülmektedir.

Bu mozaiklerin birinde, nehirlerin anne ve babası olan Okeanos ve Tethis betimli mozaik Orontes (Asi) nehrinin yanı ba ında bulunmu olup, müze te hirindeki yerini almı tır. Di er bir mozaikte Apollon'un Dafne'yi kovalaması betimlenmi tir (Foto raf 4). Dafne sanki az sonra defne a acına dönü ecekmi gibi tela lıdır. Bu mitoloji paralelinde Apollon'u ba tan çıkaran Dafne'nin güzelli inin sindi i defne a acının yapra ından yapılan defne sabunu güzellik ürünü olarak Antakya'da dükkan raflarında yerini almı tır. Parma ını uzattı ınızda sanki mermere de il de bir tene dokunacakmı hissi veren sidamara lahdinde av ve sunu sahnelerindeki figürler yüksek kabartma biçiminde ayrıntılı i lenmi tir (Foto raf6).

Her yıl yapılan kurtarma kazılarında yeni mozaiklerin kaldırılıp, Müzeye ta ınması nedeniyle, Müze deposu ve bahçesinde mozaik istifleri olu mu tur. Hele, son yapılan kurtarma kazısı neticesinde ise, "Dünya'nın en büyük mozai i Antakya'da bulundu" haberi gazete man etlerine dü mü tü. Bir otelin in a edilece i alanda yapılan kurtarma kazısında bulunan anılan mozaik yakla ık 800 metrekaredir.

Foto raf 3. Roma imparatoru Trebonianus Gallus'un mermer portresi ve Soteria (yenilenme) betimli mozai in görünümü, Hatay Arkeoloji Müzesi.

Foto raf 4. Daphne'nin Apollon'dan kaçmasının betimlendi i mozaik, Hatay Arkeoloji Müzesi.

Foto raf 5. Chresis mozaik inden ayrıntı, Hatay Arkeoloji Müzesi.

Foto raf 6. Sidamara lahdinin görünümü, Hatay Arkeoloji Müzesi. (www.panoramio.com/photo/6635088)

Foto raf 7. Temeli atılan Antakya Mozaik Müzesi'nin temsili resmi (www.aktifhaber.com/mozaik-muzesinin-temeli-antakyada-atildi-447020h.htm).

Müzeye sı mayan mozaikler, Antakya'da, mevcut mozaikleri te hir edebilecek büyüklükte bir müze ihtiyacını iyice aç a çıkarmı tı. Sonunda, “Dünya'nın en büyük mozaik müzesinin temeli Antakya'da bugün atılıyor” man etleri gazetelere 26 Mayıs 2011 tarihinde dü tü. Müzenin (Foto raf 7) 26 milyon 300 bin TL sözle me bedeli ile yapılaca ı, 53 bin 559 m2 alan üzerinde in aa edilece i, oturma alanı 16 bin m2 toplam kapalı alanı ise 32 bin 754 m2 olaca ı ve müzeyi aynı anda 800 ziyaretçinin gezebilece i ifade edilmekteydi. Hatay ba ta olmak üzere Bölgenin ev sahipli i yaptı ı tüm uygarlıklara ait sergilerin 9 ayrı temada toplam 10 bin 700 metrekare alanda sergilenece i belirtildikten sonra, 400 m2'lik çocuk müzesinin de yer alaca ı Müzede ayrıca 2 i lik, uygulama merkezi, 2 sözel kurs salonu, 97 m2'lik hediyelik e ya satı merkezleri, 250 m2'lik kütüphane ve ar iv bölümü, misafir, personel ve ziyaretçilerin araçları için 88 araçlık bir otopark yeri ve 347 m2'lik kafe ve dinlenme alanının da olaca ı belirtilmekteydi. Yeni müzede ayrıca 222 ki ilik toplantı salonunun da yer alaca ını ve in aatının 2013 yılı Temmuz ayında tamamlanmasının beklendi i yazılmı tı.

Dünya'nın en büyük mozaik müzesi in aatının Antakya'da temeli atıldı ı günün ertesi günü, Gazeteler. “Dünya'nın en büyük Mozaik Müzesi olacak olan Zeugma Mozaik Müzesi bugün açılıyor” haberini yazmaktaydı. Kom u iki ilin rekabeti daha çok turizmle u ra an herkesi ve kültür-sanat severleri yürekten sevindirmekteydi.

ZEUGMA MOZAİK MÜZESİ

Birecik Baraj in aatının gündeme gelmesiyle birlikte, Zeugma'da 1992 yılından itibaren Gaziantep Müze Müdürlü ü ba kanlı ında Ulusal ve Uluslararası kazı ekiplerinin de katılımıyla her yıl yapılan kurtarma kazı çalı malarında

Foto raf 8. İpek Yolu'ndaki deve heykeli ve Zeugma mozaik müzesinin kısmen görünümü (www.haberiniz.biz/tarihi-ipek-yoluna-deve-kervani-1084804h.htm)

Foto raf 9. Yansıtımlı görüntüyle olu an sı havuz balık ve yaprakların görünümü, Zeugma Mozaik Müzesi.

Foto raf 10. Zemin kattaki Euphrates Evi'nin görünümü, Zeugma Mozaik Müzesi.

Zeugma'nın kent yerle imiyle ilgili bilgilere ulaşmakla birlikte, çok sayıda eser de bulunmuştur. Bulunan eserler, mozaikler, duvar resimleri, kaldırılarak Gaziantep Müzesi'ne taşınmıştır. Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nin bitirilmesi ile binanın da eski müzeye eklenmesiyle birlikte bu eserlerin bir çoğu 2005 yılında tehir edilmeye başlanmıştır. Ama, mevcut Zeugma eserlerinin tamamını en ferah ve etkili biçimde tehire sunmak, Dünya'nın en büyük mozaik müzesine sahip olmak ve Gaziantep'e Dünya standartlarında bir müze kazandırmak için Zeugma Mozaik Müzesi'nin temeli 2008 yılında atılmış ve kısa sürede bitirilmiştir. Üç ayrı binadan oluşturan ve yatırım bedeli 40 milyon liranın üzerinde olan müzenin inşaatı Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır ve daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teslim edilmiştir. Yeni Zeugma Mozaik Müzesi 7 bin metrekare kapalı sergi alanı ve 30 bin metrekare kurulum alanına sahiptir. 2011 yılı itibarıyla Gaziantep'in 11. Müzesi olan Zeugma Mozaik Müze kompleksi, üç binadan oluşmaktadır. Bunların ikisi eserlerin tehir edildiği müze binaları, diğeri ise konferans ve sergi salonlarının yer aldığı binadır. Müzenin ilk binası zemin, bodrum ve 1. kattan oluşmaktadır. Bodrum katta Zeugma hamamı ve mozaikleri (Foto raf 11), zemin katta Zeugma evlerinden Poseidon ve Euphrates Evleri sütunlu avlularıyla, çeşmeleriyle, dinlenme ve yemek odalarıyla yeniden kurulmuştur (Foto raf 10). Mimariye başlı olarak yerleştirilen mitolojik konulu mozaikler ve duvar resimleri mekanların tabanını ve duvarlarını süslemektedir. Odalarda Zeugma'da bulunan heykeller ve kullanım malzemeleri de tehir edilmektedir. Müzede ışıklandırma, sergileme ve bilgilendirme özenle yapılmıştır. Müzeye giren ziyaretçiyi Kommagene kralı I. Antiokhos ile Herakles ve Apollon'un tokalema stelleri karşılamaktadır. Müze girişinin yakınındaki sinevizyon odasında Zeugma ve

Müze'yi tanıtıcı film gösteriliyor. Teheriba langıcındaki yere yansıtılan bir sistemle oluşturulan "sı havuzda yüzen balıklar" görülüyor (Foto raf 9). Dionysos-Ariadne'nin düünü mozaikinin çalınan bölümü de lazer ışıklandırma ile tamamlanarak ziyaretçiye sunulmaktadır. Duvara resmedilen Zeugma çevresindeki dağların manzarası da teherideki evlerin doğasını yansıtarak teherin etkileyiciliğini arttırmaktadır. Üst katta ise, Gaziantep ilinde yapılan kurtarma kazılarında bulunan Doğu-Roma dönemine ait kilise taban mozaikleri tehir edilmektedir. Nusaybin'de (Nisibis) bulunan "Zenon" mozaiki de burada görülebilmektedir.

Foto raf 11. Roma hamamının görünümü, bodrum katı, Zeugma Mozaik Müzesi.

Foto raf 12. Burmalı sütun kaideli Mars heykelinin görünümü, Zeugma Mozaik Müzesi.

Foto raf 13. Okeanos ve Tethis betimli mozaik, Zeugma Mozaik Müzesi.

Foto raf 14. Zeugma Danae ve Dionysos Evleri Müzesi'nin görünümü (Foto: zzet ARAN).

Ba bakan Recep Tayyip ERDO AN'ın 09 Eylül 2011'de Zeugma Mozaik Müzesinin resmi açılı nı yapmasından itibaren mozaikler ziyaretçiyle bulu abildi. Müzenin bir bölümünde restoratörler, mozaikleri te hire hazırlama çalı malarına devam etmektedir. Müzedeki ek te hirlerin de tamamlanıp, mozaiklerin toplamı olan 2 bin 400 metrekarenin ziyarete açılmasıyla birlikte anılan müze “Dünya'nın en büyük” mozaik müzesi” olacaktır. Müzede restorasyon, konservasyon hizmeti verebilecek donanımına sahip laboratuvarlar da mevcuttur.

Müze kompleksi ana giri inin sa ında, kafeterya, hediyelik e ya satı yerleri de bulunmaktadır. Zeugma ve mozaiklerinin sembolü Çingene Kızı (Maenad) betimli mozaik , müzenin üst katında özel odada yer alır. Lo ı ıklı bu odada Çingene kızı baygın bakı larıyla ziyaretçileri süzmektedir. Her büyük müzenin, sembol olan büyük eserleri de mevcuttur. Louvre Müzesi için “Monoliza”, Bardo Müzesi için “Menander”, Zeugma Mozaik Müzesi için ise “Çingene Kızı” en gözde eserdir. Zeugma'nın di er seçkin eseri ise Mars heykelidir. Yüksekçe burmalı sütun üstünde duran Mars heykeli zemin kattan seyredilmektedir (Foto raf 12). Elinde mızrak ve çiçek tutan Mars heykeli, sava ve bereketi simgelemesiyle ünük eserdir. Te hirde, nokta ı ın tam yüzüne de mesi halinde çatık ka larının yüzüne verdi i kızgın ve etkileyici ifade izleyici tarafından rahatlıkla görülebilecektir.

ZEUGMA DANAEE VE

D ONYSOSEVLER MÜZES

Zeugma'da kazısı yapılmı olan Dionysos (Ergeç) ve Danae Evleri bir koruma yapısı içine alınmı tır (Foto raf 14). Ziyaretçi gezi platformları da yapılan bu evlerin turizmin hizmetine sunulması planlanmaktadır. Temmuz 2011 itibariyle anılan evlerde te hir tanzim çalı maları devam etmektedir. Yakın bir zamanda, Zeugma'ya u rayan ziyaretçiler, Fırat gölü manzarasındaki sütunlu avlulu Zeugma yamaç evlerinde Zeugma mozaiklerini bulundu u yerde orijinal haliyle görebilecektir.

Anılan evler ziyarete açıldı ında, ziyaretçiler önce Danae Evi'nin tabanı geometrik desenli mozaik dö eli oturma odasını, latrinayı ve iç avlusunun çe me ve sı havuzunu seyredecektir. Sı havuzun tabanında, sandı ın kenarından sa eliyle tutarak çıkmakta olan Danae, kar ısında ayakta duran ve sa eliyle bebek Perseus'un sol kolunu tutan Diktys ile sandı ın kapa ını tutan ve sandı ı karı tıran iki balıkçının betimlendi i

“Danae-Diktys” konulu mozai i orijinal yerinde (in situ) görebilecektir (Foto raf 16). Alt teras ve üst terastaki odalar görüldükten sonra, Dionysos Evi'nin sütunlu avlusuna ula ılacaktır. Avlu biti i indeki dikdörtgen salonun taban mozai i bulundu unda “Dionysos-Ariadne'nin dü ünü” konulu mozai k sergilenmekteydi (Foto raf 17). Bu mozai k, Zeugma'da bilimsel kazılarda bulunan ilk mozai kti ve bulunduktan sonra 1997 yılında büyük bölümü mozai k hırsızları tarafından çalınmı tı. Halen Zeugma Mozai k Müzesi'nde te hir edilen “Dionysos ile Ariadne'nin Dü ünü” mozai inin orijinal yerine getirilerek sergilenmesi ümit edilmektedir. Anılan evlerin bir çok odasının tabanında görülen geometrik desenli mozai kler bayanların el i lerine model olabilecek nitelikte ve çe itliliktedir.

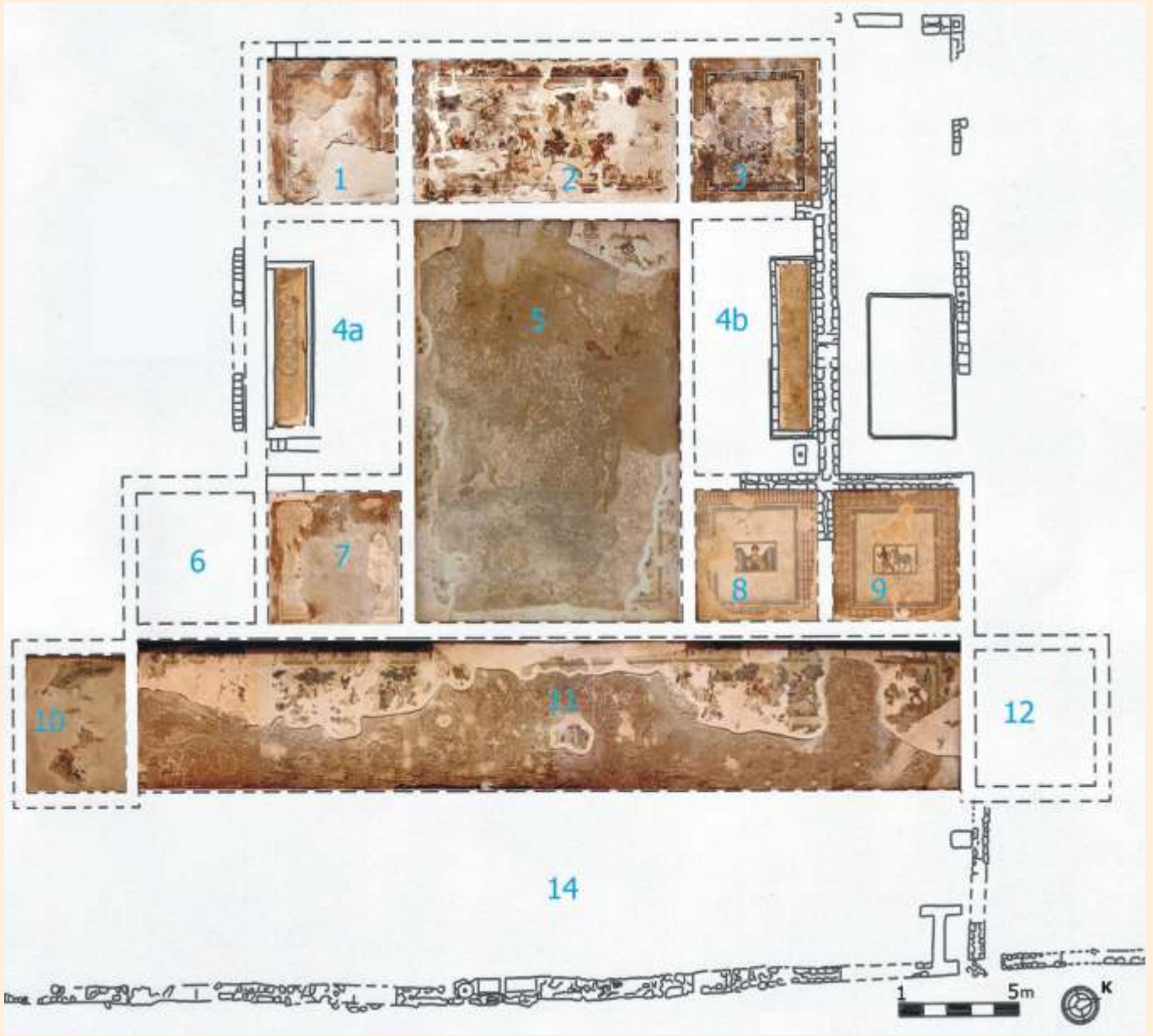
Foto raf 15. Dionysos Evi'nin görünümü, Zeugma Danae ve Dionysos Evleri Müzesi.

Foto raf 16. Danae-Diktys betimli mozai k, Zeugma Danae ve Dionysos Evleri Müzesi.

Foto raf 17. Dionysos-Ariadne'nin dü ünü betimli mozai k (çalınmadan önceki hali). (Ba gelen-Ergeç 2000: 21)

Plan 1. Amazonlar Villası, Haleplibahçe, anlıurfa (Edessa).

HALEPL BAHÇE AMAZONLAR V LLASI MÜZES

Haleplibahçe mevkii, anlıurfa ili merkezinde Balıklıgöl'ün kuzeyinde yer alan Sakıp'ın Kökü'nün kuzey biti i inde yer alır. "Haleplibahçe Kentsel Tasarım Projesi" kapsamında yapılan çalı malar sırasında taban mozaiklerine rastlanması neticesinde bu villa bulunmu tur.

anlıurfa Müze Müdürlü ü Ba kanlı ndaki kazı çalı maları müze ekibi tarafından, restorasyon çalı maları ise Ba kent Meslek Yüksek Okulunun ö retim üyesi ve ö rencileri tarafından yapılmı tır. Amazonlar Villası, simetrik yerle tirilen iki iç avlu arasında yer alan dikdörtgen planlı büyük bir salonun etrafına dizilen odalardan olu ur (Foto raf Plan 1). Giri i do udan olup, planı do u batı do rultusunda ters T biçimindedir. Günümüzde çatı üstü brandalı olan villada, ah ap gezme yoluyla

ziyaretçiler, önce Akhilleus'un bebekli inden Truva sava ma kadar geçen sürede sahnelerin tasvir edildi i koridor mozai ini görmekte (Foto raf 18), devamında zebra götüren zenci betimli mozai i (Foto raf 19) ve binanın kurucu tanrıçası Ktisis betimli mozai i (Foto raf 20) izlemekte, daha sonra ise ö len salonunun günümüze ula an mozai indeki ku lar, avcı, Opora ve Argos betimlerini ve iç avlunun havuzunu izleyerek villanın ba odasındaki Amazonların Avlanması sahneli mozai e ula maktadır. Bu mozaikte, ikisi atlı, ikisi yaya olan dört Amazon vah i hayvan avlarken tasvir edilmi tir (Foto raf 21). Bu salonun her iki tarafında simetrik yerle tirilen iki oda yer alır. Bu odanın birinde aslan, di erinde kaplan betimi

mevcuttur. Gezi yolunun devamında, koridor mozai inin bordüründe yayılan atlar ve saz çalan erkek betimleri yer almaktadır.

Amazonlar Villası'ndaki mozaik kompozisyonu, oda merkezinde dikdörtgen pano, bunun etrafı bordur dizilimi eklindedir. Mozai in deseni, bitkisel, geometrik ve figürlerden oluşmaktadır. Bezemede genellikle orta pano figürlü, yan bordürler ise bitkisel, geometrik ve figürlü olarak tasarlanmıştır. Mozaik dekorasyonu, kuzey iç avlu (4b) çe me havuzunda düz beyaz, güney havuzda (4a) ise düz beyaz ve geometrik desenlidir.

Müze ve Arkeopark yeri olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Haleplibahçe mevkiinde 56.000m²'lik bir alan tahsis edildi. Yapılan projede,anlıurfa Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde kalacak olan Amazonlar Villası müze olarak, çevresi ise arkeopark olarak planlandı. Anılan proje uygulandı nda, bu müzeler yo un ziyaretçi a ırlayacaktır Ayrıca, Aya rini ve stanbul Arkeoloji Müzesi'ne götürülmü olan Osrhoene kralı na ait mozaiklerin de anılan müzeye getirilmesi halinde anlıurfa'nın mozaik koleksiyonu daha da zenginle ecektir.

pek Yolu ticaretinin verdi i zenginlikle antik kentler mozaik yüklüdür. Hem Zeugma Mozaik Müzesi, hem de Hatay Arkeoloji Müzesi mozaikleriyle oldukça önemli konumdadır. Bu illerde yapılan kazı çalı malarında meydana çıkarılan mozaiklerle de mozaik miktarı her yıl daha da artmaktadır. anlıurfa ise Amazonlar Villası mozaikleriyle mozaikte iddialı hale gelmiştir. Ayrıca, bir çok müzeye da ılmı olan mozaiklerini anlıurfa'ya geri getirdi inde, ehitlik ve Kızılkoyun nekropol alanında ve il içinde yapılacak kazılarda meydana çıkacak olan mozaikleriyle önemini daha da arttıracaktır.

Her müze tek tek de büyüktür. Ama, mozai i bir ehirle sınırlamayıp, bölgelere yaymak konu ve desen çe itlili inin zenginli ine ula mak, bir çok ehirin eserlerini görmekle mümkündür. Bu nedenle, günümüzde ve gelecekte Edessa'dan (anlıurfa) Antiocheia'ya (Antakya) uzanan Dünya'nın en büyük mozaik müzesi pek Yolu Mozaik Müzeleri olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ba gelen N., Ergeç R, Belkıs/Zeugma Halfeti Rumkale Tarihe Son Bakı (stanbul 2000), s.1-64
Cimok F., A Corpus Antioch Mosaics, (stanbul 2000), p. 1-318
Hatay Turizm Rehberi (Antakya 2000), s. 1-64
Kondoleon C., Antioch, The Lost Ancient City (Princeton, 2001), p. 1-252
Karabulut H., Önal M., Dervio lu N., Haleplibahçe Mozaikleri anlıurfa (Edessa) (stanbul 2011)
Önal M., a corpus Zeugma Mosaics, (stanbul 2009), s.1-127
www.aktifhaber.com/mozaiik-muzesinin-temeli-antakyada-atildi-447020h.htm
www.istanbulhaber.com.tr/haber/zeugma-mozaiik-muzesi-gaziantep-te-acildi-82718.htm
www.ntvmsnbc.com/id/25217500/
www.anteppress.com/Haber/Kultur-Sanat/28052011/Bakan-Gunay-ve-Buyukelciler-Zeugmada.php
<http://www.sabah.com.tr/Turizm/2011/09/14/sanliurfaya-mozaiik-muzesi>

Foto raf 18. Akhilleus betimli mozaikten ayrıntı; Akhilleus ve Thetis, Amazonlar Villası, Haleplibahçe,anlıurfa (Edessa).

Foto raf 19

Foto raf 20

Foto raf 21. Amazonların avlanması sahneli mozaik, Amazonlar Villası, Haleplibahçe,anlıurfa (Edessa).

ANLIURFA'NIN “SONBAHAR VE KI GEOFITLER”

Prof. Dr. Hasan AKAN
Harran Üniversitesi
Biyoloji Bölümü Botanik ABD Başkanı

Uzm. Biyolog M. Maruf BALOS
Sabiha Özbek Lisesi Biyoloji Öğretmeni

G R

Geofit (=Geophyta), Latince bir kelime olup “yer” anlamına gelen “geo” ile bitki anlamına gelen “phyta” kelimelerinin birleşimiyle meydana gelmiş ve “yer bitkileri, gizli bitkiler” anlamına gelen bir kelimedir. Bu bitkilerin gövdeleri soğan, yumru veya rizom şeklinde metamorfozu almış olup toprak seviyesinin altında bulunmaktadır. Bu bitki soğanlı, yumru veya rizomlu bitkilere “Geofitler” adı verilir. Geofitler ülkemizin doğasını süslerken, bunlar arasında en dikkat çekici olanları süs bitkisi olarak, evlerimizde bahçesini, şehirlerimizin park ve bahçelerini de süslerler. Bu grup bitkilerin bir kısmı hemen sonunda-erken ilkbaharda veya kışın öncesi sonbaharda, etrafta pek bakılmayan bitki yokken açan, gösterişli çiçekleri, kolay yetiştirilmeleri nedeniyle dünyada en çok tanınan ve kullanılan süs bitkileridir. Yılın büyük bir bölümünü toprak altında geçirirler, bazı türlerde yaprak gelişimi ve çiçek gelişimi aynı zamanlarda meydana gelirken, bazılarında ise çiçeklenme ve yaprak gelişimi farklı zamanlarda gözlenir. Genellikle büyük bir kısmı ilkbaharda çiçek açarlar ve halk arasında bir bakıma ilkbaharın habercisi sayılırlar. Çiçekleri oldukça gösterişli ve insanların dikkatini çekecek özelliktedir.

Bu bitkilerin belirgin ortak özellikleri:

1. Güzel, renkli ve gösterişli çiçeklere sahip olmaları,
2. Genellikle ilkbaharın erken ve sonbaharın geç aylarında çiçek açmaları ve o anda park ve bahçelerde diğer bitkilerin gelişimi, çiçeklenmemesi olması,
3. Ekolojik toleranslarının geni olması nedeniyle kolay yetiştirilebilmeleri,
4. Toprağa dikildikten çok kısa bir süre sonra çiçek vermeleri.

P.H. Davis'in editörlüğünde “skoçya'nın Edinburgh Kraliyet botanik bahçesinde yazılan ve 11 ciltten oluşan “Türkiye Florası” isimli eserin 8. cildi 1984 yılında yayımlanmış ve çoğunlukla ülkemizdeki geofitlere yer verilmiştir. Liliaceae (Zambakgiller), Iridaceae (Süsengiller), Amaryllidaceae (Nergizgiller), Araceae (Yılanyastı ıgiller) ve Orchidaceae (Salepgiller) gibi Liliopsida (Monokotil-tek çenekli) bitki grubunun meşhur geofit familyaları bu ciltte yer almaktadır.

Dikotil (çift çenekli) familyalara ait cinslerden bazıları; Anemone (Anemon, Dalaleşi), Eranthis (Boynuzotu) 1. ciltte, Cyclamen (Domuzturpu) 'de 6. ciltte yer almaktadır.

Geofitler denilince akla gelen ilk bitki cinsleri üphesiz ki Tulipa (Lale) ve Liliium (Zambak)'dur. İkbaharın erken devresinde beyaz narin çiçekleri ile park ve bahçeleri süsleyen Galanthus L. (Kardelen), pembe-mor çiçekler açan Cyclamen L. (Sıklamen), sarı ve beyaz renkli çiçeklere sahip Narcissus L. (Nergis), çok de erli süs bitkileri olan Fritillaria L. (Ters Lale, A layan gelin) ile çok de i ik renkte çiçekleri ile hem park ve bahçeleri, hem de mezarlıkları süsleyen Iris L. (Süsen) bilinen en yaygın geofit cinsleridir.

Türkiye'de 500'den fazla geofit bulunmaktadır.

anlıurfa'da yakla ık 100 geofit do al yayılı gösterir. Bunlardan 11'i sonbahar ve kı aylarında çiçek açarlar.

ANLIURFA'NIN “SONBAHAR VE KI GEOF TLER ” BULGULAR

Bitkinin Familyası:

ARACEAE (Yılanıyastı ıgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Biarum carduchorum* (Schott) Engler

Yöresel adı: Gârdi, kâri, Fise pire, kurt kula ı, yılanıyastı ı

Ya am alanları: Kalkerli ve kayalık tepeler, ta lık yamaçlar

Çiçeklenme zamanı: Eylül-Ekim Bitkinin önemli özellikleri: Zehirli bir bitkidir. Mayasıl tedavisinde kullanılır. Bunun için yumrusu toz haline getirilerek kuru olarak yara üzerine sürülür. Yumrusu tilki ve kargalar tarafından besin olarak tüketilir.

Bitkinin Familyası:

LILIACEAE (Zambakgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Colchicum cilicicum* (Boiss.) Dammer

Yöresel adı: Acı çi dem, Güz çi demi

Ya am alanları: Ta lık yamaçlar, kayalık yerler

Çiçeklenme zamanı: Eylül-Ekim

Bitkinin önemli özellikleri: Zambakgiller familyasından, soluk leylak-mor renkli, kormlu, çok yıllık ve gösteri li bir bitkidir. İlk kez çel ve Hatay civarlarından farklı ara tırcılar tarafından toplanmı ve 1898 yılında Dammer isimli ara tırcı tarafından bilim dünyasına tanıtılmı tır. anlıurfa yöresinde genellikle "acı çi dem" olarak bilinir.

Bitkinin Familyası:

LILIACEAE (Zambakgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Colchicum crocifolium* Boiss.

Yöresel adı: Acı çi dem

Ya am alanları: Bozkır alanlar, ta lık yamaçlar

Çiçeklenme zamanı: Ocak- ubat

Bitkinin önemli özellikleri: Zambakgiller familyasından beyaz çiçekli, çok yıllık, otsu ve gösteri li bir bitkidir. İlk kez Aucher-Eloy isimli ara tırcılar tarafından toplanmış ve 1844 yılında Boissier tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Bitkinin Familyası:

LILIACEAE (Zambakgiller)

Bitkinin Bilimsel adı: *Colchicum szovitsii* Fisch. & Mey.

Yöresel adı: Kar çi demi, Katır çi demi Ya am alanları: Genellikle nemli çayırıklarda, alpin bölgelerde, çam ormanlarında ve bozkır alanlarda yeti mektedir.

Bitkinin önemli özellikleri: Zambakgiller familyasından, 15-25 cm boyunda, kormlu, pembe çiçekli, çok yıllık otsu bir bitkidir. İlk kez Rusya'dan Szovits isimli ara tırcı tarafından toplanmış ve 1835 yılında Fischer ve Meyer isimli ara tırcılar tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yararlı ilaçlar içinde ayrı bir yeri olan Çi dem tohumu içinde bulunan "Colchicine alkaloidi" nedeniyle gut hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır. *Colchicum* türleri zehirli bitkilerdir.

Çiçeklenme zamanı: ubat-Mart

Bitkinin Familyası:

LILIACEAE (Zambakgiller)

Bitkinin Bilimsel adı: *Colchicum persicum* Baker

Yöresel adı: Acı çi dem Ya am alanları: bozkır alanlar, ta lık yamaçlar

Çiçeklenme zamanı: eylül-ekim

Bitkinin önemli özellikleri: Zambakgiller familyasından, pembemsi-mor veya leylak mor çiçekli olan çok yıllık, kormlu, otsu ve gösteri li bir bitkidir. İlk kez Loftus isimli ara tırcı tarafından 1865 yılında İran'dan toplanmış ve 1879 yılında Baker tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Bitkinin Familyası:

IRIDACEAE (Süsengiller)

Bitkinin Bilimsel adı: *Crocus cancellatus* Herbert subsp. *damascenus* (Herbert) Mathew

Yöresel adı: Pifok, Çiydem, Sonbahar çi dem

Ya am alanları: Genellikle kayalık yamaçlarda, makiliklerde ve seyrek ormanlarda yeti mektedir.

Bitkinin önemli özellikleri: Süsengiller familyasından, sonbaharda çiçek açan, mavimsi leylak veya beyaz renkli, çok yıllık otsu bir bitkidir. Bitki ilk kez Suriye'den toplanmış ve Mathew tarafından 1982 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaygın olup yumruları demetler halinde ilkbaharda pazarlarda satılmaktadır. Çi veya piirilerek de yenir. Çiçeklenme zamanı: Eylül-Kasım

Bitkinin Familyası:

IRIDACEAE (Süsengiller)

Bitkinin Bilimsel adı: *Crocus pallasii* Goldb. subsp. *turcicus* G.Mathew

Yöresel adı: Pifok, Çi dem, Sonbahar çi dem

Çiçeklenme zamanı: Eylül- Kasım

Ya am alanları: Genellikle ta lık yamaçlarda, seyrek ormanlarda ve çalılıklarda yeti mektedir.

Bitkinin önemli özellikleri: Süsengiller familyasından, sonbaharda mor renkli çiçekler açan, kormlu, çok yıllık otsu bir bitkidir. İlk kez Türk botanikçi ve ara tırıcı Turhan Baytop ve yabancı ara tırıcı Mathew tarafından 1973 yılında Gaziantep'ten toplanmış ve Mathew tarafından 1977 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Bitkinin Familyası:

AMARYLLIDACEAE (Nergizgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Sternbergia lutea* (L.) KerGawl. ex Sprengel

Yöresel adı: Vahvehe, kı nergizi, karaçi dem, sarı çi dem

Ya am alanları: Ta lık yamaçlar

Çiçeklenme zamanı: Eylül-Kasım

Bitkinin önemli özellikleri: Sonbaharda çiçeklenen ve kültürü en yaygın olan so anlı süs bitkilerinden biridir. So anları zehirli olduğundan yenmez. Eski Halfeti'de bir çok evin bahçesini süslemektedir.

Bitkinin Familyası:

AMARYLLIDACEAE (Nergizgiller)

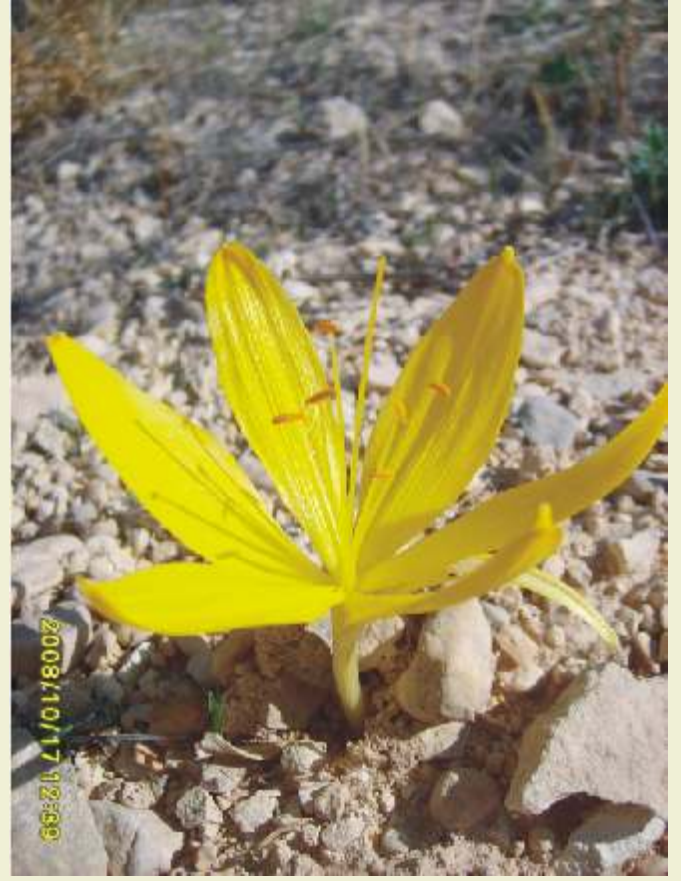
Bitkinin Bilimsel Adı: *Sternbergia fischeriana* (Herb.) Rupr.

Yöresel adı: Kı nergizi, sarı çi dem, vahvehe, karaçi dem

Ya am alanları: Ta lık alanlar

Çiçeklenme zamanı: ubat

Bitkinin önemli özellikleri: Nergizgiller familyasından, sarı çiçekli, so anlı ve çok yıllık, gösteri li bir bitkidir. Kı nergizinin bilimsel adı olan *Sternbergia* cins ismi Avusturyalı, paleontolog, taksonomist botanikçi, rahip Count Kaspar Moritz Von Sternberg'in (1761-1838) adından türetilmiştir. anlıurfa'da çok dar bir alanda yayılı göstermektedir. Korunması gereken bir türdür.

Bitkinin Familyası:

AMARYLLIDACEAE (Nergizgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Sternbergia clusiana* (Ker-Gawl.) Ker-Gawl. ex Sprengel

Yöresel adı: Kı nergizi, sarı çi dem, vahvehe, karaçi dem

Ya am alanları: Ta lık yamaçlar, bozkır alanlar

Çiçeklenme zamanı: Ekim-Kasım

Bitkinin önemli özellikleri: Nergizgiller familyasından, koyu sarı ya da ye ilimsi-sarı çiçekli, so anlı ve çok yıllık bir süs bitkisidir. Ekolojik ho görülü ü fazla olan bu tür sonbaharda güzel ve gösteri li çiçek açar, yapraklar ise ilkbaharda geli ir. Bitki ilk kez Sprengel tarafından 1825 yılında bilim dünyasına kazandırılmıştır. Önemli bir süs bitkisidir. Belediye ba kanlı ı tarafından peyzaj çalı malarında kullanılması önerilmektedir.

Bitkinin Familyası:

AMARYLLIDACEAE (Nergizgiller)

Bitkinin Bilimsel Adı: *Narcissus tazetta* L.
subsp. *tazetta*

Yöresel adı: Nergiz

Çiçeklenme zamanı: Ocak-ubat

Bitkinin önemli özellikleri: Nergizgiller familyasının *Narcissus* cinsini oluşturan bu bitkilerin adı Yunan mitolojisindeki Narkissos'un adından gelir. Hoş kokulu çiçekleri nedeniyle birçok ülkede süs bitkisi olarak yetiştirilir.

SONUÇ

Geofitler göstermeli çiçeklere sahip olmaları nedeniyle park ve bahçe süslemelerinde ve peyzaj tasarımlarında kullanılırlar. Süs bitkileri sektöründe ekonomik bakımdan en önemli bitki türleri geofitlerdir. Doğanın değerlendirilmesi adına bu bitkilerin sorunları yıllarca doğadan sökülme türü. Son yıllarda çevre bilincinin gelişmesiyle beraber doğanın tahrip olduğu düğünce ağırlık kazanmıştır. Halen Türkiye'de doğadan çiçek sorunlarının doğadan sökülerek ihracatının yapılması yasaktır. Doğadan sökülerek ihraç edilme yerine kültüre alarak üretme yoluna gidilmiştir. Türkiyede *S. lutea*'nın sınırlı ölçüde üretimi yapılmakta ve ihraç edilmektedir. *S. fischeriana* ve *S. clusiana* da değerlendirilebilir türlerdendir. Kıbrıs nergizi adıyla bilinen *Sternbergia*

türlerinden *S. clusiana* ekolojik hoş görümlü ve fazla olan sonbaharda güzel ve göstermeli çiçek açan bir türdür. Bu tür Anıurfa, Suruç ve Birecik'te yayılı göstermektedir. Kıbrıs nergizlerinden bir diğeri tür olan *S. fischeriana* ise Karaman'da eteklerinde tarla sınırları arasında kalmı, çok dar bir alanda yok olmaya karşı direnmektedir. *Sternbergia* türlerinin üretimi yapılarak korumaya alınması gerekmektedir. Bu bitkiler; 1. Ekonomik öneme sahip bu çiçeklerin sorunları kültüre alınmasıyla çiftçiye sonbaharda ek gelir sağlanabilir. Anıurfa köullarında üretilebilmeleri araştırılmalı, ilgili projelere destek verilmelidir. 2. Anıurfa köullarında Sonbahar ve Kıbrıs nergizleri ve Nergiz ekonomiyeye kazandırılacak önemli türler arasındadır. Nergiz aynı zamanda kesme çiçekçilikte kullanılan önemli süs bitkilerinden biridir. 3. Üretim amacıyla beraber çevre ve peyzaj süslemelerinde değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR:

Akan, H., Eker, . ve Balos, M. M., "Anıurfa'nın Nadide Çiçekleri-Geofitler (The Rare Plants of Anıurfa-Geophytes)" kitabı, Türkçe ve İngilizce), Renkli, Demircio lu Matbaacılık, ISBN: 975-270-609-6, Ankara-2005.

Akan, H and Eker, ., Chek-list of the genus *Colchicum* in flora of Turkey, Turkish Journal of Botany 29 (4):327-331, 2005.

Akan, H. and Eker, ., A new record for Turkey: *Colchicum crocifolium* Boiss., with some contributions to the description of species, Belgian Journal of Botany 138 (1):93-96, 2005.

Satıl, F. ve Akan, H. Anıurfa'da yayılı gösteren bazı endemik ve nadir geofitler üzerinde anatomik ara tırmalar, Ekoloji 15 (58): 21-27, 2006. Akan, H., Balos, M. M., "Tabiat Varlıklarıyla Urfa" kitabı, Anıurfa Valili i Kültür ve Turizm Yayınları. ehir Kitaplı ı Dizisi: 54, Renkli, ISBN: 978-975-585-997-2, İstanbul-2008.

PEYGAMBERLERİN ATASI

HZ. BRAHİM

Prof. Dr. Adnan DEM RCAN
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Başkanı

Hz. brahim, ilahî kaynaklı üç büyük dine; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'a mensup insanların saygı duyduğu, tevhit inancının en önemli peygamberlerinden biridir. Özellikle Yahudilerde ve Müslümanlarda Hz. brahim motifi çok önemlidir. Kutsal Kitap'ın Eski Antikah bölümünde ve Kur'an-ı Kerim'de Hz. brahim hakkında epey bilgi mevcuttur.

Kur'an'daki surelerin birisi Hz. brahim'in adıdır. Bundan başka onun adı Kur'an'da 69 yerde geçmektedir. Araplar, onu ataları olarak kabul eder. Dinler tarihindeki yeri dikkate alındığında dinî ahlakî değerlerin, peygamberlerin, velilerin ve ashabın çeşitli yerlerde makamları ve mezarları olduğu gibi üç büyük dinin saygı duyduğu bir peygamber olan Hz. brahim'in de birçok yere nispet edilmesi olağandır.

Kur'an'da peygamber kıssaları, tarihî olayları anlatmaktan çok, Hz. Muhammed'i desteklemek amacıyla, hak-batıl mücadelesi ekseninde ele alındığı için ayrıntılar, çoğu zaman tali ve önemsiz kalmaktadır. Bu sebeple Kur'an'da peygamberler hakkında yeri ve zamanı tasvir eden, geniştir tarihî bilgilere rastlayamıyoruz. Ayrıca Kur'an ile Kutsal Kitap arasında olayların takdiminde yer yer farklılıklar bulunmaktadır.

brahim adı Tevrat'ın bazı bölümlerinde Avram (Abram) bazı yerlerde ise Avraham (Abraham) şeklinde geçmektedir. Buna göre önce adı "yüce baba" anlamında Avram iken daha sonra "milletlerin babası" anlamındaki Avraham'a dönüşümü olur. Kutsal Kitap'ta şöyle bir ifade geçmektedir: "Tanrı, 'Seninle yaptığım antlaşma budur.' dedi. 'Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, Avraham olacak.'" (Yaratılış 17/4-5). Bununla birlikte ismin menşei tam olarak tespit edilebilmiştir.

Tevrat'ta brahim'in babasının adı Terah (Yaratılış 11/26), Kur'an'da ise Âzer şeklinde geçmektedir (En'âm 6/74). Âzer kelimesinin isim ya da sıfat olup olmadığı, isim ise kimin ismi olduğu konusunda İslâm bilginleri arasında ihtilaf vardır. Bu isim farklılığını açıklamak amacıyla kimi İslam tarihçileri ve tefsirciler bazı açıklamalar yapmışlardır. İleri sürülen farklı görüşleri iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci görüşte olanlara göre Hz. brahim'in babasının adı Âzer'dir. Kur'an, bunu açık bir şekilde belirtmemiş olup bu konuda farklı kaynaklara başvurmayla gerek yoktur. İkinci gruptakilere göre Hz. brahim'in babasının gerçek adı Terah olup Âzer ismi onun lakabı, babasının taptığı putun adı, ya da hem Âzer, hem de Terah olmak üzere babasının iki isme sahip olduğu, yahut

Âzer'in brahim'in amcası ya da dedesi oldu u eklinde farklı görü ler ileri sürülmü tür. Hz. brahim'in babasının adı olarak geçen iki isimden biri Kur'ân'a, di eri de sonuç itibariyle Tevrat'a dayanmaktadır. Bu sebeple Terah adını kabul eden bilginlere yönelik bazı ele tiriler yapılmı tır.

Hz. brahim'in babası hakkında Tevrat'ta yer alan bilgiler ile Kur'ân'ın ifade ettikleri arasında ba ka farklılıklar da mevcuttur. Tevrat, Hz. brahim'in babasını kendisiyle beraber hicret etmi biri olarak gösterirken (*Yaratılı* 11/31), Kur'ân-ı Kerim'e göre o, Allah'ın dü manıdır (*Tevbe*9/114).

Hz. brahim'in ya adı ı dönem kesin olarak bilinmemekle birlikte milattan önce XXII.-XX. yüzyıllarda ya adı ı söylenebilir. srailî kaynaklardan onun Nemrud döneminde ya adı ı anla ılmaktadır. Hz. brahim'in çocuklu u hakkındaki rivayetlerde Nemrud'un adı geçer. Kur'ân-ı Kerim'de Nemrud'un adı zikredilmemi se de Hz. brahim'in onunla olan tartı ması anlatılmı tır: "Allah'ın kendisine verdi i iktidara dayanarak brahim ile Rabbi hakkında tartı maya giren kimseyi görmedin mi? brahim, 'Rabbim hayat veren ve öldüren dir.' deyince o, 'Hayat veren ve öldüren benim.' dedi. brahim, 'Allah güne i do udan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir.' dedi. Bunun üzerine inkârcı ne diyece ini bilemedi. Allah, zalimler toplulu una rehberlik etmez." (*Bakara*2/258).

Hz. brahim'in do du u yer olarak birçok farklı yerini adı zikredilmektedir. Hz. brahim'in do um yerini elimizdeki kaynaklardan kesin olarak tespit edebilmek güçtür. Tevrat'ta Hz. brahim'in memleketi "Ur Kasdim" eklinde geçmekte olup bu ifade Yunancaya "Keldanilerin Ur Kenti" (bugünkü Tellu'l-Mukayyer) eklinde çevrilmı tır (*Yaratılı* 11/28, 31). Ancak Ur ehrinin, "Kaldelilerin Ur Kenti" olarak zikredilmesi, tarihi realiteye uymadı ı için ele tirilmı tır. Çünkü Hz. brahim'in ya adı ı m. ö. XX. yüzyılda Ur ehri ne Elamlılar hâkimdi. Yine Tevrat'ın Hz. Musa'ya vahyedildi i m.ö. XIII. yüzyılda Kaldeliler henüz tarih sahnesine çıkmamı tı.

slâm kaynaklarında Hz. brahim'in do um yeri ve memleketi olarak geçen yerler olarak Kusa (bugünkü adı Tell brahim), Babil, Harran, Hürmüzcere, Sus, Kesker, Verkâ ve Basra ile Kufe arası geçmektedir. Bunlardan ba ka anlıurfa'daki yaygın ve kabul gören söylenceye göre Hz. brahim anlıurfa'da do mu ve burada ate e atılmı tır.

Hz. brahim'in çocukluk hayatı hakkında kutsal metinlerde fazla bir bilgi yoktur. Kur'ân'da, peygamberlikten önce tanrının birli ine ula tı ı bir muhakemesi anlatılır: "Gecenin karanlı ı onu kaplayınca bir yıldız gördü. 'Rabbim budur.' dedi.

Yıldız batınca, 'Batanları sevmem.' dedi. Ayı do arken görünce, 'Rabbim budur.' dedi. O da batınca, 'Rabbim bana do ru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum.' dedi. Güne i do arken görünce de, 'Rabbim budur; zira bu daha büyük.' dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak ko tu unuz eylerden uza ım. Ben hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben mü riklerden de ilim." (*En'âm* 6/76-79). Yukarıdaki ayetlerde, Hz. brahim döneminde tapılan gök cisimlerinin tanrı olmadıklarını vurgulamak için bu yöntemin kullanıldı ını söyleyen bilginler oldu u gibi, onun aklını kullanarak tanrının varlı ına ve birli ine ula masından hareketle insanın, vahiy olmasa da Allah'ın tek yaratıcı oldu u dü üncesine ula makla yükümlü oldu unu söyleyenler vardır.

Kur'ân, Hz. brahim'in peygamber olarak seçildi ini ifade eder: "Andolsun ki, biz onu dünyada (elçi) seçtik; üphesiz o ahirette de iyilerdendir. Çünkü Rabbi ona, 'Bana teslim ol.' demi ; o da, 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum.' demi ti." (*Bakara* 2/130-131). Hz. brahim sahife verilen peygamberlerdendir (*Necm* 53/36-37; *A'lâ* 87/19). Peygamber olduktan sonra kavmini dine davet etmi ; ancak onlardan bekledi i olumlu tepkiyi alamamı tır (*En'âm* 6/80-81). Babasını da dine davet etmi ; ancak babası onu kovmakla tehdit etmi tır: "Kitap'ta brahim'i an. Zira o, sıdkı bütün bir peygamberdi. Bir zaman o babasına dedi ki: 'Babacı ım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sa lamayan bir eye niçin taparsın? Babacı ım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni dü z yola çıkarayım. Babacı ım! eytana kulluk etme! Çünkü eytan, çok merhametli olan Allah'a asi oldu. Babacı ım! Allah tarafından sana azap dokunup da eytanın yakını olmandan korkuyorum.' (Babası:) 'Ey brahim!' dedi, 'Sen benim tanrılarımıdan yüz mü çeviriyorsun? E er vazgeçmezsen, andolsun seni ta larım! Uzun bir zaman benden uzak dur!' brahim: 'Selam sana (esen kal).' dedi. 'Rabbimden senin için ma firet dileyece im. Çünkü O bana kar ı çok lütüfkârdır. Sizden de, Allah'ın dı nda taptı ınız eylerden de uzakla ıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime dua etmemle bedbaht (eme i bo a gitmi) olmam." (*Meryem* 19/41-48). Ancak Hz. brahim'in babası için ma firet dile i kabul edilmemi tır (*Meryem* 19/47; *uara* 26/96; *Mumtehine* 60/4). " brahim'in babası için af dilemesi, sadece ona verdi i sözden dolayı idi. Ne var ki, onun Allah'ın dü manı oldu u kendisine belli olunca, ondan uzakla tı. üphesiz ki brahim çok yumu ak huylu ve pek sabırlı idi." (*Tevbe*9/114).

Hız. brahim'in ate e atılması, ya adı ı toplumun tanrılarına saygı duymaması ve tanrılarına hakaret olarak algıladıkları sözler ve davranı ları sebebiyledir: “Andolsun biz brahim'e daha önce rü dünü vermi tik. Biz onu iyi tanırdık. O, babasına ve kavmine. ' u kar ısına geçip tapmakta oldu unuz heykeller de ne oluyor?’ demi ti. Dediler ki: 'Biz, babalarımızı bunlara tapar bulduk. Do rusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz.' dedi. Dediler ki: 'Bize gerçe i mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?' 'Hayır!' dedi; 'Sizin Rabbiniz, yarattı ı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna ahitlik edenlerdenim. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayaca ım!' Sonunda brahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyü ünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye. 'Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir.' dediler. (Bir kısmı:) 'Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine brahim denilirmi .' dediler. 'O halde onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki ahitlik ederler.' dediler. 'Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın ey brahim?’ diye sordular. 'Belki de bu i i u büyükleri yapmı tır. Hadi onlara sorun; e er konu uyorlarsa!' dedi. Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) 'Zalimler sizlersiniz, sizler!' dediler. Sonra tekrar eski inanç ve tartı malarına döndüler: 'Sen bunların konu madı ını pekâlâ biliyorsun.' dediler. brahim: 'Öyleyse Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir eye hala tapacak mısınız? Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta oldu unuz eylere de yuh olsun? Siz akıllanmaz mısınız?’ dedi. (Bir kısmı:) 'E er i yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin!' dediler.” (Enbiyâ 21/51-68). Böylece yaptıklarından dolayı Hız. brahim'in ate e atılarak cezalandırılmasına karar verildi. Kutsal Kitab'ın *Yaratılı* kitabında anlatılmamakla birlikte Talmud Nedarim'de ve brani edebiyatında da ate e atılma hadisesine yer verilmektedir. Hız. brahim ate e atıldı; ancak ate onu yakmadı: “'Ey ate ! brahim için serinlik ol!' dedik. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları, daha çok hüsrana u rayanlar durumuna soktuk.” (Enbiyâ 21/69-71).

slam Tarihi kaynaklarında ve tefsirlerde, Hız. brahim'in ate e atılma hadisesiyle ilgili srailî rivayetlere ve efsanelere dayanan pek çok ayrıntı vardır. Taberî, bn Kesîr gibi bilginlerin kitaplarına, - özellikle de rivayet tefsirlerine- bir göz atıldı ında olay hakkında çok geni bilgi bulmak mümkündür. Hız. brahim'in yakılması için fikir verenden, odun toplanma ekline, ate in büyüklü ünden, Hız. brahim'in ate te kalı süresine kadar birçok husus hikâye edilmi tir; ancak bu konuda anlatılanlara fazla itibar etmemek gerekir.

Tevrat'taki anlatıma göre Terah, brahim, brahim'in karde i Haran'ın o lu Lut ve brahim'in karısı Sara, Kaldelilerin Ur kentinden Kenan ülkesine gitmek üzere yola çıktı ve Harran'a giderek oraya yerle ti. Hız. brahim'in babası Terah burada öldü (*Yaratılı* 11/31-32). Ancak Kur'ân'da Hız. brahim'in babasının kendisiyle birlikte hicret etti ine dair bir bilgi yoktur. Harran'da bir süre ikamet eden Hız. brahim, Rabbin emri üzerine hanımı Sara ve ye eni Lut ile birlikte mallarını alarak Kenan diyarına (*Yaratılı* 12/1-5) gitti. Burada kıtlık ba göstermesi üzerine geçici bir süre için Mısır'a gitti. Bir müddet Mısır'da kaldıktan sonra tekrar Kenan diyarına döndü (*Yaratılı* 12/10-20).

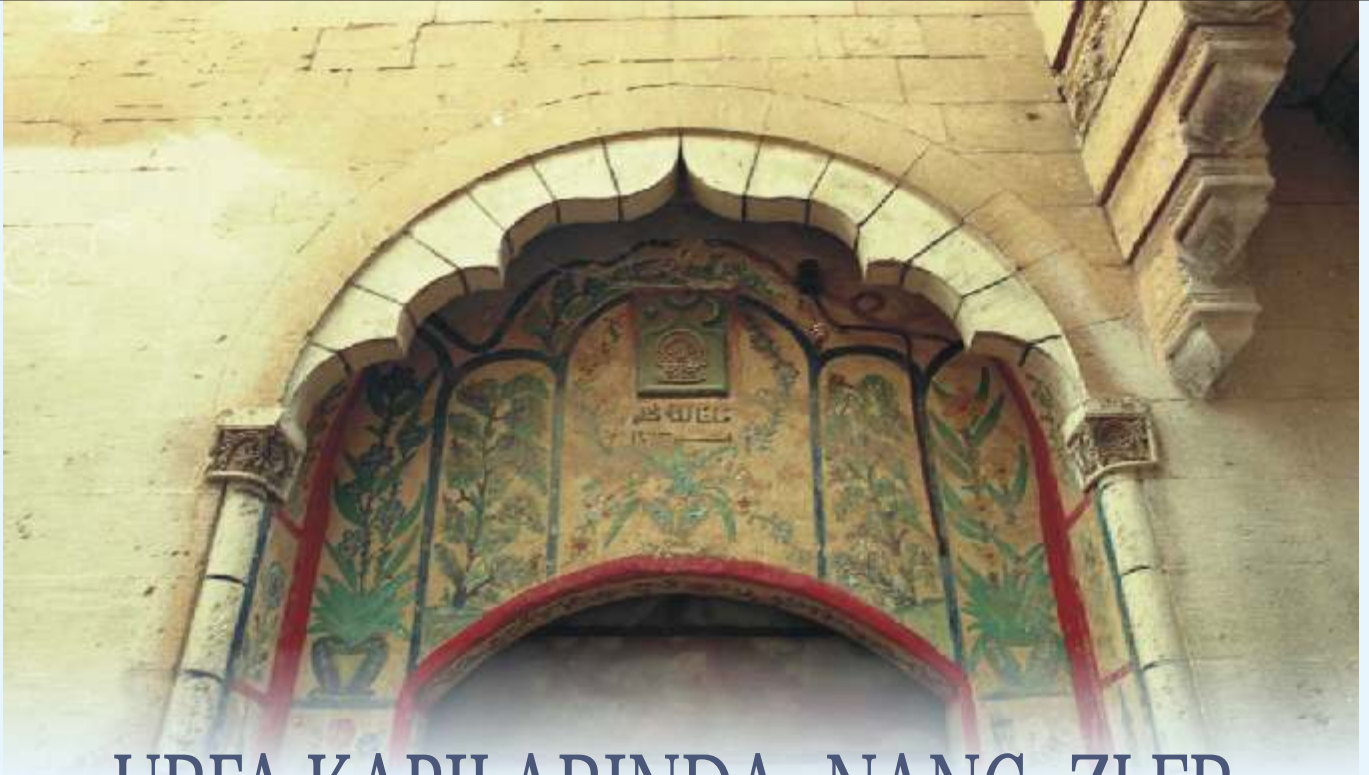
Hız. brahim'in çocu u olmayınca hanımı Sara, cariyesi Hacer'i Hız. brahim'e verdi. Hız. brahim 86 ya ındayken o lu smail dünyaya geldi (*Yaratılı* 16). 100 ya ına geldi inde hanımı Sara'dan o lu shak dünyaya geldi (*Yaratılı* 21/5). Tevrat'a göre Hız. brahim Rab'le yaptı ı antla manın simgesi olarak 99 ya ında sünnet oldu (*Yaratılı* 17/27).

Hız. brahim, smail'in do umundan sonra e i Sara'nın kıskançlık göstermesi ve Hacer'i uzakla tırmak istemesi üzerine Hacer'le smail'i Mekke'ye götürdü (*brahim* 14/37).

Hız. brahim'in o lunu kurban etmesi hadisesi Tevrat ve Kur'ân'da anlatılmakla birlikte kurban edilen çocu unun hangisi oldu u hususunda farklılık bulunmaktadır. Tevrat'a göre kurban edilmek istenen shak'tır (*Yaratılı* 22); oysa Kur'ân'a göre -ismi açıkça zikredilmese de- kurban edilmek istenen o lu smail'dir (*Saffât* 37/100-112). Hız. brahim, o lu smail ile beraber Kâbe'yi in a etmi tir (*Bakara* 2/127).

Tevrat'a göre Sara 127 ya ında Hebron'da vefat edince Hız. brahim tarafından Makpela ma arasına defnedildi (*Yaratılı* 23). Sara'nın vefatından sonra Hız. brahim, Ketura isimli bir kadınla evlenmi ve ondan çocukları olmu tur. Kendisine ait olan her eyi o lu shak'a bırakan Hız. brahim 175 ya ında vefat etmi ; o ulları smail ve shak tarafından Makpela ma arasına defnedilmi tir (*Yaratılı* 25).

Buraya kadar, Kur'ân ve Kutsal Kitab'ı esas alarak Hız. brahim'in hayatından bazı kesitler sunmaya çalı tık. Ku kusuz aktardı ımız bilgiler, Hız. brahim'in hayatını yeterince anlamamıza imkân verecek yeterlikte de ildir. Arkeolojik bulgular ve bilimsel çalı malar arttıkça, Hız. brahim'in hayatı hakkında daha geni malumata sahip olmayı umuyoruz. Zira tarihî ki ili ini a an misyonuyla günümüzde de dinler arasında diyalog ve bulu ma noktası olmaya devam eden Hız. brahim'e bilim adamlarının ilgisi, her geçen gün artarak devam etmektedir.

URFA KAPILARINDA NANÇ ZLER : HACI KAPILARI

Remzi MIZRAK
Kütüphaneci

G R

Hac ibadeti ve buna ba lı olarak geli en çe itli ritüeller anlıurfa'nın kültürel profilinde önemli bir yer tutmaktadır. Hacı u urlama, hacı kar ılama ve bunları yaparken düzenlenen törensel yemekler ve "Hacı" adına evinin kapısına o lu akrabası veya arkada ları tarafından yapılan süslemeler ve büyük bir özenle yapılan hacı ziyaretleri, öncesi ve sonrasıyla Hac ibadetine verilen önemin ne oldu unu açıkça göstermektedir.

Hac ve Urfa Kentinde Hacca Gitme Gelene i;

Hac; Kutsal kabul edilen mekânları dini amaçla ziyaret etmek ve slamın be ko ulundan birini yerine getirmek anlamına gelmektedir Hac sözcü ü branice'de 'hag' eklindedir. Hac ve hag çok eski bir Sami sözcü ü olup, Arami ve Sabi dilinde de kullanılmaktadır. Sözcük anlamı; Bir eyin etrafında dönme, dolanma ve halk oyunudur. Daha sonraları bayram anlamını kazanmı tır. Arapça'da ise; 'gitmek, yönelmek, ziyaret etmek' anlamındadır. Fıkıh terimi olarak; olana ı olan her Müslüman'ın belirlenmi zaman içinde Kâbe'yi, Müzdelife ve Mina Da ını ziyaret ederek dini görevlerini yerine getirerek

yaptı ı ibadet anlamındadır. Hac ziyaretini yerine getirenlere de 'hacı' sıfatı verilmektedir.

1900'lü yıllar öncesi hacca gitmek büyük bir külfetti, hacca gidi -geli kervanlarla gerçekle tirilmekte, yolculuk süresi altı ay ile bir yıl arasında de i mekteydi. Kervanların koruyucu güvenlik güçleri olmasına ra men, yolların fiziksel ko ullarının a ırlı mın yanı sıra, kervanlara yapılan saldırılar, geçilen bölgelerdeki kabile çatı maları, susuzluk açlık gibi tehlikelerle kar ı kar ıydılar. Bu zor ko ullarda ya amını kaybedip evine dönemeyen çok sayıda hacı aday ı olmu tur. Bu nedenle hacca giden sayısı azdı. Ancak tanınmı e raf, zengin tüccarlar, asiller ve mal mülk sahipleri gidebiliyordu. 1900-1908 tarihleri arasında II. Abdülhamit tarafından am ile Medine arasında in a ettirilen Hicaz demiryolu, daha çok sayıda hacı adayının kutsal topraklara güvenli bir ekilde ula masını sa lamı ve bu hacılar için gerekli olan ihtiyaç maddelerinin (yiyecekler içecekler ki isel malzemeler) ta ınması da çok daha kolay bir hale gelmi tir.

Karayolu ile hacca gidildi i dönemlerde Urfa son

toplama noktasıydı. Anadolu'nun de i ik yerlerinden gelen hacılar Urfa'daki kutsal mekânları ziyaret ederler, Urfa'dan katılacak hacı adayları ile birlikte hac yolculu una ba lanırdı. Urfa'dan hareket eden kafiye am yolunu izleyerek Mekke-Medine'ye ula abiliyordu

Anadolu'dan gelen hacı adayları için bir ay öncesinden hazırlıklar yapılır, sıcak mevsimde gereksinim duyulan su ihtiyacı için sebiller olu turulur, konaklama olana ı kısıtlı oldu u için hacılar Urfalılar tarafından evlerine konuk edilirdi. Bu konuk edinme Urfa halkı tarafından çok benimsenmi ve hacı adaylarını evlerinde edebilmek için adeta yarı mı lardır.

URFA KAPILARI HACI SÜSLEME SANATIVE ÖZELL KLER

Hacı kapısı süslemesi yo unlukla Urfa'nın tarihi kentsel dokusu içindeki eski ta evlerde görülmektedir. Bu evler yüksek duvarlı, enik kapılı, soluk ta lı, cephe süslemelidir. Hacı evlerinin, dı giri kapıları, eyvanları veya Hacı ziyaretine gelen misafirlerin a ırlanaca ı bir oda bu süslemelerin yapıldı ı yerlerdir. Hacı kapısı süslemeleri bir anlamda hacı kapısını i aretlemekteydi. Böylece yakın ve uzak ziyaretçiler soka a girdiklerinde ziyaret edecekleri Hacı evini kolayca bulabiliyorlardı. Konuklar bu özel süslemeli odada a ırlanırdı. Önceleri fresk tekni inde yapılan Hacı evi süsleme gelene i zamanla daha da basitle tirilerek günümüze kadar devam etmi tir. Amerikalı misyoner H.G.Badger'in 1842-1844 yıllarındaki gezi izlenimleri kitabı bu konuda detaylı bilgi vermi tir. Badger 1852 yılında yayınlanan kitabında: "*Urfa'da 12000 Müslüman ailesi oldu unu bunların pek ço unun hacı yani Mekke'yi ziyaret etmi oldu undan bahsetmekte ve bu hacıların evlerinin giri lerinde Hac yolculuklarının kanıtı olan süslemeler resmedildi ini bu süslemelerde dilenci kasesi, bayrak, de nek ,balta cezve, çubuk, buhardanlık gibi çe itli simgelerin kullanıldı mı aktarmaktadır*

Bir aileden, bir haneden hacca giden bir insanın oldu unu belirtmek, Mekke ziyaretini betimleyen o evin hacı evi oldu unu ziyaretçilere bildirmek, belli etmek amacıyla yapılmı , yapılmaktadır. Bu süslemeler hacı olan ki inin o lu, karde i kızı veya yakını, akrabası, arkada ı gibi insanlar tarafından yaptırıldı. Sonraları hacıların yakın akrabaları ya da samimi arkadaş larının bu süslemeleri sanatçılara yaptırıp hacı ki iye hediye ettikleride görülmü tür.

Kapı süslemelerindeki motiflerin her birinin farklı anlamları bulunmaktadır: Stiliz edilmi bitkilerin ve ye il rengin a ırlıklı kullanımı, yazının da bir süsleme unsuru olarak kullanılması slam sanatının etkilerini ortaya koymaktadır. Bitkisel desenlerde ço unlukla; a aca dolanımı karanfil ve lale motifleri, saksıda gül, a aç olarak Mekke'nin simgesi hurma ya da palmye

Fırça ile Yapılmı Süsleme

a acı, kutsal meyve, Selvi betimlenmi tir. Hayvan olarak ku ve yılan ve kervanları simgeleyen develer resmedilmi tir. Yazı olarak; kapının ekline göre sa tarafta 'Allah'. Sol tarafta 'Muhammed' bu ikisinin ortasında ise 'Besmele' veya iste e göre (Ayet'el Kürsi ve nna fettahnaleke Fatıha' yazılırdı. Yazının süsleme unsuru olarak kullanılması slam sanatı etkisini göstermektedir. Kapı süslemeleri ile ilgili dizayn ve teknik konusundaki insiyatif tamamen süsleme ustasına aittir. Usta kapının ekline ve kullanaca ı zemine göre süsleme desenini kendi belirlemektedir. Ancak süslemeyi yaptıran ki inin iste i de bu sınırlar içinde de erlendirilirdi. stekler genellikle, kullanılacak bitki motifi ve hangi yazının kullanılaca ı gibi ayrıntularla ilgili olurdu. Genel Kabe ziyareti 'hac' amacına uymayan desen ve yazılar, yaptıran tarafından istense bile dikkate alınmazdı.Hacı süsleme sanatının bilinen ilk ustalarının 1960 ve öncesinde Namuslu Ali ve Hacı Re it aman oldu u belirlenmi tir. Her iki usta da u anda hayatta de illerdir. 1950 'li sonrasında bu sanatı devam ettiren ustalar ise; Abdurrahman POLAT, Abdurrahman B RDEN ve Mahmut Sabuncu'dur. Yeni nesil ustaların tamamı bu ustaların yeti tirdi i ö renciler ya da yardımcılarıdır.

Fırça ile Yapılmış Süsleme

HACI KAPI SÜSLEMELERİNİN DÖNEMLERİ :

Hacı kapı süslemelerini sanatçılardan alınan bilgilere göre üç döneme ayırmak mümkün olmuştur. Bu dönemler şunlardır:

Birinci Dönem-Fırça Dönemi(?-1970): Kendir sıva üzerine fırçayla, fresk tarzında yapılan süslemelerdir. Kendir sıva: Kendir lifleri, yumurta akı ve alçı karışımından oluşmaktadır. Dış kapının her iki yanı ve üstüne önce ta zeminde sıvanın dökülmemesi için küçük oyukçuklar oluşturulur, zemindeki bozukluklar spatula yardımıyla macunlanır, düzeltilirdi. Kendir sıva kurduktan sonra üzerine fırça ile süslemeler yapılmaktaydı. Bu süslemelerde 5 ana renk kullanılmaktaydı. Bu renkler; kırmızı, lacivert, siyah, sarı ve beyaz. Bu renklerden 200'e yakın ara renk elde edilmekteydi. Önceleri ustalar doğal boyalar kullanılırdı. Bu boyaların bazıları topraktan, siyah boya isten, kırmızı boya çemen bitkisinden elde edilirdi. Ustanın kendi hazırladığı bu doğal boyalar en kaliteli boyalardı. Dayanıklı kendir sıvanın yerine sonraları kolay ve

hazır olduğu için beton sıva kullanılmıştır. Bu dönemde; kullanılan yüzeyin özelliği nedeniyle bitkisel süslemeler daha canlı ve daha estetik olmuştur. Servi, saksıda sarma ik, lale ve karanfil desenleri başta olmak üzere yapraklı ve çiçekli bitkilerin daha fazla kullanıldığı söylenebilir. Bu dönemde yazı az kullanılmıştır. Allah, Muhammet, besmele, çoğullukla olmak üzere maallah ve rızk Allahtandır ifadeleri de kullanılmıştır. Bu dönemdeki yazıların ayırt edici özelliği kısa ayetlerin kullanılmı olmasıdır. Kullanım yüzeyinin daha geni olduğu ev içi süslemelerde bile uzun ayetler kullanılmamıştır. Çünkü yazı yazma farklı bir ustalık gerektirdiğinden yazı bu dönemde süsleme unsuru olarak baskında değildir.

İkinci Dönem-Saç Teneke Dönemi(1970-1990): Bu dönemde süslemeler doğrudan duvar zemin üzerine değil, duvara sabitlenen sac ve teneke levhalar üzerine uygulanmıştır. Süslemeler levha üzerine ya fırçayla, ya da baskıyla yapılmıştır. Baskı bir kolaylık sağladığı için, temel yazı unsurları aynı kalmakla birlikte, 'Ayet'el Kürsi, 'enna Fettahna' gibi uzun sureler de yer almıştır.

Fırça ile Yapılmış Süsleme Örnekleri

Sac Üzerine Süsleme

Sac Üzerine Süsleme

Sac Üzerine Süsleme

Sac Üzerine Süsleme

Üçüncü dönem-Dijital Baskı Dönemi (1990-2007): Süslemelerin en kolay ve en düşük maliyetle yapıldığı dönemdir. Süslemeler Photoshop yardımıyla bilgisayar ortamında hazırlanıp dijital baskı yapılmıştır. Uzun yazı süslemelerinin en fazla kullanıldığı, bitkisel motiflerin azaldığı bir dönemdir. Dijital baskıyla birlikte hac tabelalarına foto raf da girme tir.

HACI KAPI SÜSLEMELERİNİN ÖZELLİKLERİ :

Süslemelerin temel amacı; hac ziyaretini ve kutsal mekânları betimlemek, hacca gidemeyenlere hac olayını resimle de olsa anlatabilmektir.

Dört temel süsleme unsuru vardır, bunlar: Kâbe resmi, Besmele, Allah'ın adı ve Hz Muhammed'din adıdır. Bunun yanında yerel ibadethaneler ve bazı tarihi eserlerde bir kısım hacı kapısı süslemelerinde kullanılmıştır.

Sosyal statü simgesiydi. Çünkü hacca gitmek de sosyal ve ekonomik yönden iyi olmayı gerektiriyordu Kapı süslemesinin görkemi, renkliliği hacının ekonomik durumu hakkında da bilgi vermektedir. Soylu ve zengin tüccarların evleri daha gösterişli olurdu.

Süslemeler genellikle naif (kendi kendini yeti tirmiş) ressam ve daha sonraları grafik ustaları tarafından yapılmıştır.

Süslemeler daha çok dış kapının iki yanı ve üstünde görülmektedir. İç mekândaki süslemelere

Dijital Baskı Süsleme

Dijital Baskı Süsleme

daha az rastlanmaktadır.  mekânlarda misafir a ırlanacak odanın ön cephesi, pencere içleri, kapı yanı ve üstleri, dolap ve camların içleri, bu süslemelerin en yaygın yapıldı ı yerlerdir.

Varlıklı ve evi geni olanlar ev içi süslemesi yaptırmaktaydılar.  mekânlardaki süslemeler genellikle misafir kabul edilecek oda ve eyvanlarda bulunurdu. Bunun sebebi evde konuk kabul edilecek odayı (misafir odası) belirlemektir. Kente gelen konuklar eski dönemlerde konaklama olana ı sınırlı oldu u için, hacı evlerinde a ırlanırlardı.

Dı kapı süslemelerinde yer sınırlaması nedeniyle belli standartlara uyma zorunlulu u varken, iç mekân süslemesinin zanaatkâr ve sanatçının zevkine göre farklı ve daha zengin motifler kullanılmı tır..

Süslemelerde çiçek, hurma ve servi a acı en sık kullanılan desenlerdir.

Çiçek desenlerinde sıklıkla, gül, karanfil, ak ako (ak akalillo), ve lale desenleri kullanılmı tır.

Süslemelerde insan ve hayvan motifi kullanılmazdı. stisna olarak ku ve yılan kullanılmı tır.

En sık kullanılan renkler ye il, kırmızı, sarı ve kahverengi olup, mavi ve siyah renkler nadiren kullanılmı tır.

Yazılar hat bilgisi olan usta ya da sanaçı tarafından yazılırdı.

Kilim deseni ustalar için çizimi en zor olan desendi çünkü fazla zaman alırdı. Fazla zaman aldı ı için de en pahalı desendi. Bu deseni ancak hali vakti gerçekten iyi olanlar yaptırabilmekteydi.

Hacı Kapıları Süsleme Sanatçıları:

Birinci Ku ak Namuslu Ali, Hacı Re it aman, Mahmut Sabuncu, Ha im Mısır, Abdurrahman Polat, Abdurrahman Birden, Nihat Kürkçüo lu, Fikret Güney, Halil Sabuncu,

kinici Ku ak Ümit Sabuncu, Ömer Sabuncu, Mustafa Dörtbudak, Hüseyin Garip, Ahmet Göz, Mustafa Çiçekli. Bu süsleme sanatı mesle ini günümüzde tabelacılar devam ettirmektedir.

ÖNER LER

Yok, olmak üzere olan bu geleneksel sanat eserlerini korumak için yerel yönetimlerce Urfa kent merkezindeki hacı kapı süslemelerinin bulundu u sokak ve evlerin envanteri çıkarılmalıdır.

Anılan sokaklar projelendirilerek, ziyaretçilerin kent içi gezi programlarına dâhil edilmeleri sa lanabilir. Özel ziyaret sokakları konumuna kavu turulabilir.

Örnek bir Urfa evi alınarak hacı süsleme sanatı için örnek bir atölye haline dönü türülebilir. Ya ayan sanatçılara en eski dönem sitilinde dı kapı ve iç mekân süslemesi yaptırılabilir. Burası bir tür örnek müze gibi de erlendirilebilir.

Süslemeler ve anlamları ile ilgili ziyaretçilere bilgi sa layıcı bro ür ve kitapçık hazırlanabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlı mın tanıtım amaçlı bastırđı ı yurtiçi ve yurtdı ı bro ürlerde konuya yazılı ve resimli yer verilmeli, internet siteleri, ulusal ve yerel basında düzenli tanıtım yapılmalıdır.

Anılan sokakların fiziksel ko ulları temizlik, güven görünümleri iyile tirilmelidir.

anlıurfa'da kamuoyu yaratmak amacıyla konuyla ilgili bir sergi açılabilir

SONUÇ

Geleneksel "hacı süsleme" sanatı, e itli nedenlerle durma noktasına gelmi tir. Bunun ba lıca nedenleri ise talep olmaması, talep olmaması nedeniyle yeni usta ve çırakların yeti memesidir. Di er yandan, kullanılan yeni teknoloji ile, yapılan dijital baskılı tabelalar geleneksel sanatın sonunu getirmi tir.

1842 yıllarında Urfa'da rastlanan kendine özgü stil, yerel ustalar ve sivil mimariye getirdi i inanç izleriyle 'hacı kapıları' anlıurfa inanç turizmi ekseninde de erlendirilebilecek urfanın inanç turizmi vizyonunu güçlendirecek bir destinasyon teması olabilir.

KAYNAKÇA

* Hacı kapılarıyla ilgili yukarıda özetleyerek verdi imiz ara tırma 2007 yılında anlıurfa'da.15 mahalle, 70 sokak, 88 ev de gerçekleştirilmi tir. Bu ara tırmanın sonucunda bir poster sunum hazırlanmı ,bu poster sunum ı e me ulusal Turizm Sempozyumunda 1.lık ödülü almı tır...

Badger H.G. (1852), *The Nestorians and Their Rituals*, The Nestorians and their Rituals with the Native of A Mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844, by the Rev. George Peroy Babgar, London.

Birden Abdurrahman (2007), Urfalı yerel Ressam(naif sanatçı), hacı süsleme sanatında desen ustası, ya .58, Urfa

Garip Hüseyin (2007), Urfalı dijital Tabelacı, 28, Urfa.

Güney Fikret (2007), Urfalı yerel Ressam(naif sanatçı), hacı süsleme sanatında yazı ve desen ustası, ya .65, Urfa

slam Ansiklopedisi (1998), Türkiye Diyanet Vakfı, slam Ansiklopedisi, cilt:17,s.444, SAM, Türkiye Diyanet Vakfı slam Ara tırmaları Merkezi, stanbul.

slam Ansiklopedisi (1996), Türkiye Diyanet Vakfı, slam Ansiklopedisi, cilt:14,s.382, SAM, Türkiye Diyanet Vakfı slam Ara tırmaları Merkezi, stanbul.

Kürkçüo lu Nihat (2007), Urfalı yerel Ressam(naif sanatçı), hacı süsleme sanatında yazı ve desen ustası, ya .73, Urfa.

Mızrak, Remzi(2007) " nanç Turizminde Yeni Bir Ürün: Hacı Kapıları" Hizmet, 12 Nisan 2007

Mızrak, Remzi (2008) " Güneydo uda Yaygın Kutsal Hac Ziyaretinden Dönenleri Kar ılayan Renk Armonili Gülen Kapılar" Güneydo u Life, Mart-Nisan 2008 Sayı:15, 46-51 ss.

Polat Abdurrahman (2007), Urfalı yerel Ressam(naif sanatçı), hacı süsleme sanatında desen ustası, ya .66, Urfa.

Sabuncu, Halil (2007) hacı süsleme sanatında yazı ustası, ya .70, Urfa.

Sabuncu Mahmut (2007) Hacı süsleme sanatında desen ve yazı ustası, ya .83, Urfa.

Sabuncu Ümit (2007)), hacı süsleme sanatında yazı ve desen ustası, ya .48, Urfa.

Sabuncu Ömer (2007), hacı süsleme sanatında yazı ve desen ustası, ebru sanatçısı, ya .37, Urfa.

Yenipınar, Uysal-Remzi Mızrak(2007) "Destinasyon Geli iminde Temanın Önemi: Urfa Kapı Süslemelerinde nanç Teması" I. e me Ulusal Turizm Sempozyumu 21-23 Kasım 2007 Bildiriler Kitabı inde (769-779 ss.)

Yıldız Selami (2002), "Urfa'da Hacı U ırlama ve Kar ılama Gelene i" Harran, Kültür Sanat ve Folklor Dergisi, sayı:62,s.7,Urfa.

URFA'DA A İT VE A İTÇİ KADINLAR

Mehmet KURTO LU
Vakıflar Genel Müdürlü ü
Kültür ve Tescil Dairesi Yayınlar Müdürü

ÖLÜM-YAS ve A İT

Henüz altı-yedi ya ında iken Tıfındır mahallesinde bir eve misafir olmu tuk. O gün misafir oldu umuz evin kom usunun genç bir ölüsü vardı. Bugün, ölünün genç oldu unu yakılan feryat figandan anlıyorum. Çünkü bebe ve ya lılar için bu denli büyük feryat-figan edilmezdi. Çocukluk merakıyla seslerin gökleri yırttı ı ölü evine girmi , çocuk aklıyla gördüklerimi kavramaya çalı ıyordum. Hayal-meyal hatırladı ım bu ölü evi hiçbir zaman hafızamdan silinmedi. Kapı önünde kurulmu büyük siyah bir kazanda su ısıtılıyordu. Kapının e i ine ölünün elbiseleri ve ayakkabıları konulmu tu. Avlulunun ortasında boylu boyunca uzatılmı cenazenin üzerine beyaz bir bez örtülmü tü. Ba ı dı arıdaydı. Cenazenin etrafında köylü kadınlar (kıyafetlerinden anımsıyorum) büyük bir halka olu turmu , ayakta durarak yüzlerine ve gö üslerine vuruyorlardı. Kadının biri de a it yakıyordu. Kadınlar bu a it esnasında öylesine kendilerinden geçmi bir ekilde dövünüyorlardı ki, yüzleri ve gö üsleri al kan içinde kalmı tı. Bugün dü ünüyorum da ia'nın Kербela Mateminde kendilerini zincirle döverek ayin yapmasına ne çok benziyordu. Burada unutamadı ım iki ey vardı birincisi a it yakan kadının içli sesi, di er kadınların kendilerini vecd haliyle dövmesi...

Daha sonra tanık oldu um birçok ölü evi oldu ama hiç birinde bu denli bir sahneyle kar ıla madım. ehirdeki ölü evlerinin bazısında a it yakan kadınlara rastladım o kadar. Daha sonra bazı Türk ve ran

filmlerde rastladım a itçi kadınlara... Bu konu üzerine yo unla tı ımda, ölüleri belli bir ritüel içinde gömmek, ona a it yakmanın birçok kültürde var oldu unu gördüm. Cahiliye dönemi Arap iirinde, Yunan mitolojisinde, Pers ve Türk kültüründe a it olgusunun önemli bir yeri oldu unu okumalar yaparak ö rendim. Özellikle türküler ve mezar ta larımız a it yakmanın en güzel örnekleriyle doluydu. Hatta diyebiliriz ki, türkülerimiz e lenceden daha çok acı üzerinden yakılmı tr.

A it yakmak her yerde var ama a itçi kadınlar her yerde yoktur. Bugün a it yakma olmadı ı gibi, artık a itçi kadınlar da yoktur. Varsa da modernizm etkinli i kar ısında gelene in kaybetmesi artık a itçi kadınların varlı ını anlamsız kılmı tr. Çünkü bir insanın ölümüyle bir hayvanın ölümü arasında bir fark olmadı ından dolayı, a it yakılmasının bir anlamı kalmamı tır. Modernizmin, ölümü hayatımızdan kovması aynı zamanda insana verilen de erin de bir göstergesidir. nsanın bir de er ta ıdı ı antik dönemlerde, ölülere a it yakılıp, mezarları muhte em ekilde süslenirken; günümüzde de il a it yakmak, mezarlarını süslemek, onları insanların ölümü görüp hatırlayamayaca ı bir yere defnederek hayatlarından kovmak istemektedirler.

MEZARLIKLAR

Daha önceleri ehirlerin giri ve çıkı kapılarına yapılan mezarlıklar, insanların ölüleriyle ya amasını,

metafizik dünya ile ili ki kurmasını sa lıyordu. Seküler bir pencereden hayata bakan modern dünya, tanrıyı ve dini hayatından kovdu u gibi, ölümü de unutarak kovca ını sanıyor olmalı ki, mezarlıkları ehrin en uzak yerlerinde in a ediyorlar. Ölüleriyile ya amak yerine, ölümü dü ünmeden ya amayı kendilerine iar ediniyorlar. Bu yüzden ehirlerimiz metafizi i olmayan mimarlar ve yöneticiler tarafından kurulup yönetiliyor.

Bu anlamda Urfa'ya baktı ımızda; geçmi te surlarla çevrili, yedi kapısı, burcu ve iç kalesiyle muhkem bir ehir oldu unu görürüz. Samsat Kapı, Bey Kapı ve Harran Kapı giri lerinde üç ayrı mezarlı ın bulundu u; Ulu Camii, Dergâh Camii'nin içinde mezarlıkların varlı ı bilinmektedir. Ayrıca Çift Kubbe Mezarlı ı Yahudilerin, Karakoyun deresi kenarındaki eski Atlas sinemasının yeri Yabancı ehitler Mezarlı ı, imdiki ehitlik parkının bulundu u yer Ermeni mezarlı ı ve Mancının Deresi'nin üst tarafı ise Süryani mezarlı ıdır. Görüldü ü gibi ehir mezarlıklarla iç içedir ve ölüleriyile ya ar adeta. Ayrıca kaya mezarların görkemli mozaikleri ve rölyeflerini göz önüne getirdi iniz zaman, ölüm ritüelinin ehir için nasıl bir anlam ta ıdı ı daha iyi anla ılır. Hatta Urfa tarihinin önemli bir kesitini bu kaya mezarlıklarında çıkan mozaiklerinden okumak mümkündür...

KÜLTÜRÜMÜZDE A İT VE A İTÇİLER

A it Türkçede: “Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren, gelinin arkasından niteliklerini anlatan söz veya ezgi” anlamına gelmektedir. Edebiyatta ise; “Ölen bir kimsenin gençli ini, güzelli ini, iyiliklerini, de erlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye”(1)ye a it denilmektedir. A itçi kelimesinin kar ılı ı ise; “Ölüye a it söylemek için tutulan kimse, a layıcı, sagucu, mersiyehan”(2) dir.

Urfa kültüründe a it önemli bir yer tutar. Özellikle “Urfa Müzi i”nin beslendi i damar a itlardır. Acı ve hüznün kemikle ti i Urfa'da “a it”, ehrin olmazsa olmazı gibidir. Ölüm, ayrılık, acı ve hüznün insanın oldu u her yerde varlı ını fazlasıyla hissettirir. A it ve a itçi kadınlar gerçe i yalnız Urfa'nın de ildir elbette.

Truva sava ının kahramanı A il'e yakılan a it aynı zamanda bu kültürün Yunan'da oldu unu gösterir. ran'da Hüseyin'e yakılan a it, ia'nın bir ritüeli oldu u kadar Sasani kültüründen de izler ta ır... Anadolu'nun dört bir yanında yakılan a itlar bu kültürün Türklerde de önemli bir yeri oldu unu göstermektedir. Türk sinemasının en iyi filmleri a it üzerine kurgulanan filmleridir. En sevdi imiz türkü “Yemen Türküsü” bir a ittir...

A it, gerçekte ölüye daha do rusu insana verilen de erin bir sonucudur.

TAZ YE VE YAS

Özellikle do u toplumlarında ölüm olgusunun kendine has ritüelleri vardır. lahi veya be eri dinler olsun, öldükten sonra dirilme inancı gere ince, ölen ki inin ardından yas tutulur, bu bazı yerlerde üç gün bazı yerlerde kırk gün sürer.

Özellikle Urfa'da üç gün taziye evi yapılır. Kırk gün yas tutulur. Bu süre içinde kadınlar yıkanmaz, saçını kına yakmaz/boyamaz. Bir yıl boyunca da dü ünlere gitmez. Kırkısalda ise taziye kırk gün sürer. Kadınlar aynı ekilde (ölünün ya durumuna genç veya ihtiyar olmasına göre) kırk gün veya bir yıl yas tutar. Yası ömür boyu sürdüren kadınlar da olmu tur. Kırkısalda kan davası veya kasten öldürülmü ki i için erkekler taziye evi yapmaz. Taki, kanı yerden kalkmadan ba sa lı ı kabul etmezler. Gelenler ise sadece “ba ın sa olsun” de il de “Allah sabır versin” diyerek teselli ederler...

Araplarda kadınlar örüklerini keserler, erkekler saçlarını kazıtarak yas tuttıklarını göstermi olurlar. Yine kadınlar yas boyunca siyah giyinir. “karalar ba lamak” deyimini aynı zamanda yas içinde bulunmak demektir. ehir kadınları Türkçe, köylü kadınlar Arapça ve Kürtçe a it yakarlar...

Ölüevine cenaze girerken ve çıkarken, ölen ki i genç ve bekâr ise zilgit çalınır. Gelinlik kız ise tabutunun ba ına duvak örtülür. Namus davasından ailesi tarafın infaz edilen ölü için ivan yapılmaz. Yas sesiz bir ekilde geçi tirilir. Ölenin ardından yas tutmak bazen bir ömür sürdü ü de olmu tur.

Bu konuda kendisinden bilgiler aldı ımız Abdi Çakıcı, Arap mahallesinde Zallehe (zeliha) adında bir kadının o lu avak'ın öldürülmesi üzerine, her gün mezarı ba ında a layıp yas tutu unu ve bunu yirmi yıl boyunca ölene dek sürdü ünü belirtmi tir. Yine çocuk ya ta çocu u kaçırılan kadın, o lunu bulana kadar ba açık ve yalınayak yasını sürdürmü . O lunu otuz yıl sonra bulmu ve yastan çıkmı tir.

URFA'DA A İT VE A İTÇİLER

Urfa'da eskiden a itçi kadınlar varmı . Bunları cenaze sahipleri para kar ılı ı ölü evine davet eder, onlarda a it yakarlarmı . A itçi kadınlar cenazeye giderken (Urfa'da ölüevi denilir) yanlarında bir çıkın (bohça) götürürler. ivan sırasında üst ve ba larını yırttıklarında yedekteki elbiselerini giyerler. Ölüevine giden herkes çar af kullanır, köylüler ise al aba. ivan üç yapılıdır. Ölen ki inin bulundu u konum/kariyer ivanın büyüklü üyle orantılıdır.

ivan yapan kadınların hepsi a lar. Halk arasındaki yaygın olan bir deyimde “Herkes kendi ölüsüne a lar” diye belirtilir. Yine “ ivan ölü çıkan eve dü er” diye me hur bir deyim vardır. ivan, havar, a it ölüm ve yaslar dolaysıyla yapılır. Urfa'da ölünün çıktığı ıevin ahalisi acıyla büyük bir yasa bürünürler.

Örne in Arap geleneklerinde ölünün arkasından unlar yapılır:

“Bir ailenin mesela bir o lu öldü ü zaman, Ölünün annesi, bacısı, amca hanımları saçlarını keserler. Vücutlarının üst kısmındaki giysileri çıkarırlar. Sa elleri ile sol gö üs üzerine ve sol yanlarına vururlar, sa elleri ile de sol gö üs ve sol yanlarına vururlar. Aynı aileden mesela ölen çocuk olarak dü ünelim. Hem bu vurma i ini yaparlar hem de ölen çocu un kunda mı sallarlar. Ve tahtadan bebek yapılır ve bu ölen çocu un giysisini giydirirler.

Evin avlusuna kadınlar dizilirler bir çember olu turup sürekli a larlar. Zengin aileler a itçi kadınlar getirirler ve bu kadınlar a itlar yakar, bazen de birkaç a itçi kadın olur. Biri söyler oturur sonra di eri söyler, bu sırayla devam eder. A itçi kadınlar unu söylerler; “Herbe u le ivane herbe!” Genelde sabah ba lar ö len ara verirler yeme vs. için, ö leden sonra devam ederler. A lamamak bir ayıp olarak kabul edilir. Anne ve bacılar bazen ölenin elbiselerini giyerler ve hayatta/avluda dola ırlar ve bu herkesi galeyana getirir daha çok a larlar. Öyle ki, elbiseleri parçalanır. Kimileri kendinden geçer aya a kalkar ve ba lar bir öne bir arkaya sürekli bir ritim ekinde döner ve a larlar. Ölen kimsenin yakın akrabaları hamama gitmez, yıkanmazlar. Evde elbiseler yıkanmaz belli bir müddet kom ular elbiseleri yıkar. Bazı ailelerde bu matemler bir yıl sürer bazı ailelerde ölenin yakınları; bunlar genelde anne ve e lerdir, ömür boyu bu matemi tutarlar.

Belli bir süre geçtikten sonra (genelde altı ay) yası bitirirler. Ölen genç ise bu matem bir yılı veya daha fazlayı da bulabilir. Genelde bu matemler ailenin maddi durumuna göre de i ir. Altı ay sonunda davul çalınarak matemden çıkılır. Davul çalınması matemi bitirir sonra herkes kendi i lerine bakar. Genelde kom ular davullu zurnalı dü ün yapmazlar veya daha uzak bir yerde yapar, sessiz sedasız gelini evine getirirler. Çünkü kom uya ayıp olur. Bundan sonra ölen genç ve erkek ise dul kalan kadın kayını ile evlendirilir. Ama kadın evlenmeyi kabul etmese oturur kayınbabası ona bakar. Veyahut gelinin babası gelir kızını alır götürür. Çocuklar var ise ölünün yakınları veya amca çocukları alır.” (3)

ANADOLU'DAA IT

A it Anadolu'da yer yer farklılık gösterse de gerçekte birbirine yakın ritüeller içerir. Örne in smail Görkem'in Anadolu a itları üzerine yaptığı çalı ma bu konuda önemlidir. “A it yakılacak ölü ortaya konulur ve üzerine beyaz bir çar af örtülerek ölüye a layan kadınlar çepeçevre ölünün etrafına halkalanırlar. Önce ölünün bir yakını ba lar a it yakmaya (a it etmeye, bazı yörelerde a it yakma, bazı yörelerde de a it etme denilmektedir) ondan sonra öbür kadınlar devam ederler a it yakmaya. Bu

kadınlar ölünün annesi, bacısı, e i ve herhangi bir yakını olabilece i gibi a itçi kadınlar da olabilir. Ölü yakınları a itlarını tamamladıkları veya yoruldukları, a it yakmaktan bitap dü tükleri zaman ölüye gelen di er akraba olsun olmasın kadınlar ba larlar a it yakmaya. Bu genellikle yakın zamanda bir yakını ölmü kadındır ve o da kendi ölüsüne a it yakmaktadır. Ama usul olarak önce ölüsüne geldikleri ki i için birkaç beyit a it söyleyip ondan sonra yakın zamanda ölen kendi ölüsüne a it yakmaya ba larlar.” (4)

URFA'DAN DERLENEN A ITLAR

Urfa'nın mahallerinde ve ehirdede nam salımı Urfalı Nazif gibi me hur kabadayıları olmu tur. Özellikle Araplar arasında yaygın olan kabadayılık kültürünün son temsilcileri arasında Köse Abe, Sakallı be, avak el Rızo gibi isimler ilk akla gelenlerdir. Daha sonra kabadayılık kültürünün yerini büyük ehirlere göçle birlikte babalık olgusu almı tır. Urfalı nci Baba (Mehmet Nabi nciler) babalık olgusunu literatüre kendisinin kazandırdı mı söylemi tir. Ayrıca Urfalı babalar adlarından sıkça söz ettirmi lerdir.

Urfa'da en son yakılan a it Arap mahallesinde Ali Saim adında tanınmı bir adam için söylenmi tir. Eskiden ölen ki inin saygınlı ıyla alakalı olarak (kahraman, kabadayı, a a, bey vs.) ölümü üzerine uzun destanlar yazılırmı . Kadınlar mani ekinde a itlar söylermi .

Urfa'da en me hur a itlar Nezifin a ıdı, Abdo'nun a ıdı ile Arap Re o'nun o lu Mehmet'in a itıdır...

Dervi -i Adule A ıdı

Viran ehirdede Suruç civarında destan ekinde anlatılan en me hur a it Dervi -i Adule destanında geçen a ittir. Özellikle Dervi ve Adule destanı birçok romana konu olmu tur. Yine Suruç Mür it Pınar Af an köyünde yirmi iki ya ında bir haftalık evli olan Cemil'in a ıdı kaç a giderken çatı mada öldürülmesi üzerine yakılmış tır.

“Ben öleydim, Cemilim ben öleydim,
Yi idim ben öleydim, cenk da ıldı herkes da ıldı,
Babam gilin yi itleri de döndü,
Ama seni içlerinde göremiyorum...
Ben öleydim Cemilim ben öleydim

Babam gilin Koçu(5) ben öleydim.
Düz derelerde kar olamaz,
Yara derin olur ama bu kadar amansız olmaz,
Rom'un(6) evi yansın,
Benim Etman'ım(7) babasız olmaz...
Ben öleydim A abey Cemil ben öleydim,
Ben öleydim garda Cemil ben öleydim,

*Yanası At an da ı çok ta lıktır,
Yüre imin yangını geçmiyor,
Ama beni iki ey teselli ediyor,
Biri bahardır öteki güldür.”(8)*

Farız A a A ıdı

1900'lerin ba ında Viran ehir/Ceylanpınar civarında yakılan bir a it ile ilgili olarak öyle bir hikâye anlatılmaktadır; Berri Ovasında ya ayan be yüz hane ve bin be yüz de küçükba , bir o kadar da büyük ba hayvanı olan, çevresinde sevilip sayılan, cesareti ve cömertli iyle me hur Farız A a'nın erkek çocu u olmuyormu . Farız A a'nın bulundu u köye talancı a iret saldırmı . Farız A a'da malını kurtarmak için talancıların pe ine dü mü , fakat iz sürerken yolda azabı tarafından kalle çe öldürülmü tür. E i, Farız A a'nın talancılar tarafından öldürüldü ünü sanmı . Daha sonra kocası Farız A a'nın azabı tarafından öldürüldü ünü ö renmi . Eskiden iz sürenler atın nalından talanın kimler tarafından yapıldı nı, hangi a irete mensup oldu unu tespit edebiliyorlarmı . Nalın kalitesi veya kalitesiz olu u bile atın mensubu oldu u a iret veya ki iyi tanıyabiliyorlarmı . Farız A a'nın azabının aka mın bir tarafında tokmak dövmesi, di er tarafında kılıç resmi varmı . Kaçak yapıp, kolcuların pe ine dü mü üç ki iyi öldürmü . Tokmak dövmesi azaplı nı, kılıç dövmesi ise a ası tarafından üç ki iyi öldürmesi anısına aka ma i lenmi .

Farız A a'nın ölümü üzerine yakılan a ıtın bir kısmı öyledir:

“Sür babam sür kavga büyük kavga a ır

Sakine'nin babasını katlettiler tepelerin ve ta ların üzerinde

Kanı akıp da ıldı dört dereye sonra akıp gitti denizlere karı tı

Sür babam sür kavga büyük kavga a ır

Derlerdi ki, az olandan az, çok olandan çok adam ölür

Ate önce gönlüme sonrada gelip babamın evine dü tü

Sür babam sür, kavga büyük kavga a ır

Bu dertten gece gündüz inliyorum

Bu inlemelerin neticesinde ne ölü ne de sa ım

Senin için inliyorum

Sür babam sür

Ben sana böyle olmayaca nı söylemedim mi?”(9)

Nezif'in A ıdı

Urfa ehir merkezinde ise bir halk kahramanı olarak bilinen, yi itli i ve kuvvetiyle öhret bulan ve zenginden alıp fakire verdi i söylenen Urfalı Nezif'in a ıtı oldukça me hurdur. Nezif aynı zamanda Ahmet Arif ve Enver Gökçe gibi airlerin iirlerinde imge olarak kullanılmı tır. Nezif annesinin tek o lu olarak 27 ya ında kalle çe yakın arkada ı/adamı tarafından

öldürülür. Nezif'in ölümü üzerine birçok ey anlatılmaktadır. Onun öldürülmesinin ardında kimilerine göre ehrin zenginlerinin parma ı oldu u kimilerine göre de, namus konusunda duyulan bir üphenin sonucu oldu u söylenmektedir.

Nezif'in ölümü üzerine yakılan a ıtın hikâyesi ise öyledir:

“Nezif, yürekli, iyi kalpli, fakir, dost, yi it bir ki idir. Her haksız ki i, her zalim ki i kar ısında daim Nezif'i bulur. Gayrı me ru yoldan zengin olanlardan bilek kuvveti ile aldı nı, fakir halka veren bir ki idir Nezif. Daha çok Ermenilerle u ra ır. Hacı sa'ların yanında devcilik yapan Hacı Mehmet de bu i lerde en yakın arkada ıdır. Bir gün Nezif Hacı Mehmet'in evine gider, bulamaz. Pek yakın oldukları için içeri girer, biraz bekler. Bu arada aynanın önündeki esans i esine gözü takılır, alır kullanır, i eyi de cebine koyar. Ak am Nezif'le Mehmet bulu tuklarında Nezif i eyi çıkarır Mehmet'e esans verir. Kokuyu ve i eyi tanıyan Mehmet, karısıyla Nezif'in arasında bir ili kinin oldu undan üphelenir. Aradan birkaç gün geçmi tir. Nezif'le Mehmet yine pusu kurmak üzere “Feriz (Faris) Pa a Hayratı”na gelirler. ehirden epeyce dı arıda olan bu hayrat, kervanların konup göçtü ü bir suba ıdır. Hayrata girerler, Urfa'nın yaz sıca ında orası Nezif'e pek ho gelir ve uzanıp biraz dinlenmek ister. 'Galiba dı arıda birileri var, ayak sesleri geliyor, ver u tüfe ini de bir bakayım' diyen Mehmet, tüfe i alır ve tam hayrattan çıkarken geri döner, Nezif'e: 'Demek en yakın arkada ım evime kötü niyetle giriyor', der. Bir kur un atar Nezif'in konu masına fırsat vermeden, ikinci onu takip eder. Nezif kuvvetini toplayarak Mehmet'i kovalar, fakat takatı kesilir oraya yı ılır. Oradan geçen kervanlar Nezif'in ölümünü babasına ula tırırlar. Dertli baba gelir o lunun cenazesini götürür. Ondan sonra bu a it yayılmaya ba lar Urfa'da”(10)

Nezif'in a ıtının sözleri ise öyledir:

“Yaylalar içinde Erzurum yayla

ehirler içinde ne ho tur Konya

Nezif'i vurmu lar a lasın Urfa

Ana dü tüm bir ormana yol belli de il

Urfa hapishanesinde ay belli de il

Beni vuran dostum anam dü manım de il.

Nezif'in hircunda bir top alaca

Saraya getirdiler kanlı salaca

Ası'yı gönderin gitsin ilaca.

Yükledim yükümü Halep yoluna

Yönümü çevirdim hakkın yoluna

Hiç insan teslim olur mu deveci kuluna.

Nezif'in evleri saraya yakın

Geydırın ku adın boyuna bakın

Sa ina soluna hamaylı takın

Nakarat

Nezif yükün yhm yolun sa ina
At i lemiyor nemrut da ina
Nezif' i vurdular dostlar yoluna

Nezif' in at arabn at
Allah raz olsun bizi kurtatt”(11)

Mehmet zbek'in bu derlemesine ek olarak,
Abuzer Akbyk derlemesinde u iki ktayı a ıda
dhiletmi tir:

“Anama söyleyin damda yatmasn
uha alvarına ukur takmasn
O lum gelir diye yola dalmasn
Analar da böyle aslan do urdu

Nezif' in hucunda bir top alaca
Seraya endirdiler kanlı salaca
Bacma söyleyin getsin ilaca
Analar da böyle aslan besledi”(12)

Nazif, gerçekte bir dönem Urfa'da yaygın olan
kabadaylık kültürünün önemli figürlerinden biridir.
Urfa'da kuvvetli ki ilere Nezif gibi benzetmesi yapılır.

Abdo'nun A ıdı

Abdo'nun a ıt aynı zamanda Hüseyin Peyda
tarafından “Mezar Ta tan Oyun” adıyla filme
alnm tir.

“Karde ler, baclar gelin oturun
Kiminiz a layn, kiminiz gln
Abdo dara acna gitti
Müslüm 'n evine kna gönderin

Bahard, kolular geldiler, a acn önünde durdular
Abdo'nun ellerini ba ladlar, yürüdüler
Bir rüya görmü tüm, kara k t, ya murdu
Abdo'nun bilekleri bak oldu, ryam yırtld

(Ne i ne kaldı ne iplik, ne su kaldı ne gökyüzü
Abdo Urfa' da hapis, at evin önünde duruyor
Vurun, Allah büyüktür, ya muru ya dran (Allah)
Bilir ki toprak ne istiyor

Ben Abdo'nun kzkarde iyim, salarm taramam
Arkada ı olmayan arkada , baharn kalbine a ık
Abdo'yu dara acna götürenler
Bilmiyorlar ki onun da karde leri var

Vay dünya, vay Abdo
pin nndeydin, afakt, ak am olmayacaktı
smet pa ayd, kan suydu
Urfa ehri bize dar oldu”(13)

Mehmedin A ıdı

Urfa'da en me hur a ıtlardan biri de Arap
Re o'nun o lu Mehmet'e yaklana ıttr.

“Arap Re o Urfa'nn Begkaps'nn enigi Arap
Halil'in o ludur. Arap Re o Fransız harbi sralarnda
(1920) yeti en gözü pek bir gençti. Kayslardan Kr
Asnan (smail) isminde de çok can ci er bir arkada ı
vardı. Arap Re o ve arkada ı genli in verdi i
heyecanla birkaç olaydan dolayı me hur olmu lard.
Adam dver, yol keserlerdi. Arap Re o'nun Urfa
bahçelerinin yer aldı ı “Aıksu” civarında “Cabr”
adında me hur bir bahçesi vardı, bu bahçede akan
ay, havuz ve meyve e itleri vardı. O civarda bu
bahçe n yapm t. Bahçenin biti i indeki arazi
eyhanlar a iretinden Hacı eyho'nundu. Arap
Re o'nun davarları devamlı Hacı eyho'nun tarlasna
girer bu yüzden de zaman zaman aralarında
tartı malar olur tekrar bar ırlard. Yine bir gün Ali
Saip isminde Arap Re o'nun arkada ı olan biri
Cabr'a davetlidir. Ali Saip bilgili, kültürlü biridir
fakat çok içki içer, içince de kendini da ıtn ve sa a
sola olmaz olmaz küfreden biridir. Arap Re o ile Ali
Saip yemeklerini yedikten sonra içki içmeye
ba larlar. O sıralarda da Arap Re o'nun davarları
Hacı eyho'nun tarlasna girmi tir. Hacı eyho haber
gönderir "Davarlarınız yine bizim tarlaya girmi ne
olacak bu halimiz" der. Bunun zerine Arap Re o ve
Ali Saip kalkıp Hacı eyho'nun bulundu u yere
gelirler.

Hacı eyho o sıra o ulları gelinleri ile birlikte
oturmaktadır. Arap Re o daha konu maya
ba lamadan Ali Saip, Hacı eyho'ya hakaret etmeye
ba lar. Hacı eyho ne kadar alttan almaya çalı ırsa
Arap Re o da i i yat trmaya çalı ırsa da yine Saip
küfretmeye devam eder. Bunun zerine Hacı
eyho'nun o lu dayanamaz ve eker Ali Saip'i orada
vurur. Hacı eyho "O lum ne yaptn bizim kavgamz
Arap Re o ile sen elin adamn öldürdün" demeye
kalmaz ve kendisi de silahna davranarak Arap
Re o'yu öldürür. Günlerden de pazardr. Halk bu
olay duyunca Cabr'a gelir ve ölenleri alıp
defnederler. Hacı eyho ve Arap Re o aileleri bu olay
zerine kanlı olurlar. Hacı eyho ve o lu da kaçak
olurlar, e itli defalar köye baskın yapılmasına
ra men yakalanamazlar.

Arap Re o'nun öldürüldü  sırada birkaç o lu
vardır, bunların en by nn ismi de Mehmet'tir.
Kendisine Arap Re o'nun o lu 'Mehmet' derler.
Mehmet, babasının öldürülmesinden sonra kimseyle
pek görü mez bir k eye çekilir a lar... Çok ili bir
ocuk olan Mehmet, aradan bir sene geçip geçmeden
Hacı eyho'nun bir o lunu öldürür, çok geçmeden 45
sene içerisinde 78 adam öldürür. 1k adam
ldrd nden itibaren da a çıkar.

Hkmet kuvvetleri devamlı Mehmet'i arar.
195657 senelerinde Urfa'da Vali olarak Kadri Ero an
görev yapmaktadır, 1957 de ise Hacı Tevfik Belediye

Ba kanı seçilmi tir. Hacı Tevfik, Arap Re o'gilin kirvesidir ve Mehmet'i çok sever. Bir müsademede yaralanan Mehmet'i doktora götürür ve tedavi olmasını sa lar. Mehmet'de Hacı Tevfik'i çok sever ve sayar.

Bir gün Mehmet ve arkada ları içki içerken paraları kalmaz, arkada ları Mehmet'e gidip Hacı Tevfik'ten para almasını söylerler. Tabi Mehmet bunu kabul etmez. 'Ben nasıl sevdi im saydı im birinden gidip para alayım' der. Arkada ları Mehmet'e biraz daha içki içirirler ve çok ısrar ederek Hacı Tevfik'ten para istemeye göndedirler. Mehmet arkada larıyla birlikte Hacı Tevfik'in evine gider ve Hacı Tevfik'i kapıya ça ırır Hacı Tevfik o gece geç vakitte yatmı tır. Gözünü ovalaya ovalaya kapıyı açar bakar ki Mehmet gelmi . çeri buyur eder. Mehmet kabul etmez. çkinin verdi i tesirle sertçe para ister. Hacı Tevfik, Mehmet'in içkili oldu unu anlar ho görür. 'Peki Mehmet üzerimde yok içeri gidip sana para getireyim' der. Hacı Tevfik çok zengin, fakir fukarayı kollayan, bonkör biridir, verece i para kendisi için pek önemli bir para de ildir. çeri girece i sırada beline toplanan giysisini içeri sokmak için elini beline götürür. Mehmet'te zanneder ki Hacı Tevfik silaha davranıyor, kendisi daha atik davranarak silahını ate ler ve Hacı Tevfik'i orada öldürür. Hacı Tevfik, Urfa halkı tarafından çok sevilen ve sayılan bir ki idir, Mehmet tarafından öldürülmü oldu unu duyan halk 'Mehmet'in etti i kırkı geçti' demeye ba lar ve tutulmasını ister. Fakat defalarca ku atılmasına ra men bir türlü yakalanamaz.

O sıralar elektrik düzenli olarak yanmadı ı için, devlet yakalanabilmesini için tellal ve bekçileri mahallelere göndererek u ilanı yaptırır. 'Kim ki Arap Re o'nun o lu Mehmet'in yerini bildirirse, ona elli bir lira mükâfat var'. Aradan birkaç gün geçmeden yeri tespit edilir. Vali Kadri Ero an, Askeri kuvvetle Cabır yakınlarında gizlendi i ma arayı sarar ve Mehmet'i yakalarlar. Mehmet'in atına Kadri Ero an biner ve Mehmet'i de elleri atın kuyru una ba lı olarak ehre getirir. Mehmet yargılama sonucu idama mahkûm olur ve Adana'da idam edilir. te "Cabır da dan ku geliyor" türküsü Arap Re o'nun o lu Mehmet üzerine yakılır." (14)

Mehmet'in ölümü üzerine yakılan a ıt
Cabur da dan ku geliyor
Mavzer sesi ho geliyor
Bölük bölük giden asker
Geri dönmü bo geliyor

Yazık oldu genç ya ına vay
Memedim aslan Memedim
Memedim civan Memedim
Da larda ceylan Memedim
A demir pulad Memedim

Cabur da in ma arası
en olsun Urfa kalası
Bir yanını dert çürüttü
Bir yanı mavzer yarası

Nakarat

Cabur da da ba olur mu
Kara yazı a olur mu
Bunca sene gurbet gezen
Yüre inde ya olur mu

SONUÇ

A ıtlar kadim zamanlar günümüze kadar gelmi insanın en hisli en hazin sesidir. A ıtlar kuru ifadelerin ötesinde ait oldu u toprakların acıları ve yüreklerinin sesidir. Dünyanın bütün hümanist söylemlerine, insanı tanrıla tırmalarına ra men, kadim zamanlardaki insana verilen de eri henüz yakalayamamı tır. Bunun tersini söyleyecek ki i varsa önce yakılan a ıtlara bakmalıdır. A ıtlar, toplumun tek ki i üzerinde acılarını sembolle tirdi i dildir. Bu dil bazen bir ölü evinde bir dörtlük, bazen bir ehirde yankılanan bir türkü olur...

D PNOTLAR:

- 1) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlü ü
- 2) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlü ü
- 3) Yasin Küçük tarafından derlenmi tir.
- 4) Prof. Dr. smail Görkem, Anadolu A ıtları Üzerine Bir Çalı ma,
- 5) Kürtçede yi it anlamında kullanılır.
- 6) Osmanlı askerleri anlamında kullanılmı tir
- 7) Kavgada ya da çatı mada ölen Cemilin o lunun adıdır.
- 8) Bu a ıt Sinan Co kun tarafından derlenmi , Mehmet Öncü tarafından Kürtçeden tercüme edilmi tir.
- 9) Bu a ıt Sinan Co kun tarafından derlenmi , A.Rezzak Elçi tarafından Türkçeye çevrilmi tir.
- 10) Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Yay. 1994, st.
- 11) Nezif'in a ıtı olarak söylenen bu türkünün sözleri Mehmet Özbek'in Folklor ve Türkülerimiz kitabından, Abuzer Akbıyık'ın Eyvan dergisi sayı 11'de Bir halk kahramanı Urfalı Nezif yazısından ve Mahmut Co kunes'ten sözlü olarak alınmı tir.
- 12) Abuzer Akbıyık, Eyvan dergisi, Sayı 9, 2003 anlıurfa
- 13) Abdonun bu farklı versiyonu Müslüm Yücel tarafından derlenmi ve Türkçeye çevrilmi tir.
- 14) Bu türkü Mehmet Özbek tarafından Mustafa Sava 'tan derlenmi tir. A ıtın öyküsü; Hanifi Dü mez'in "Öyküleriyle Urfa Türküleri", Necati Aydın'ın "Urfa türküleri ve Öyküleri" kitabı sh. 78'de yayınlanmı tir.

ALMAN ARA TIRMACI MAX VON OPPENHEIM' N OBJEKT F NDEN URFA

Yrd. Doç. Dr. A. Cihat KÜRKÇÜO LU
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölüm Ba kanı

18. yüzyıl Avrupa'sında Osmanlı kültürüne duyulan ilgi sonucunda Oryantalist bir akım başlamış, bir çok ressam İstanbul'a akın etmiştir. 20. yüzyıl başlarında bu ilgi daha da artmış, Avrupalı bir çok seyyah, arkeolog, sanat tarihçi ve mimar imparatorluğun doğu bölgelerinde ara tirmalarda bulunmuşlardır. Urfa ve çevresi de mimari, arkeolojik ve kültürel değerlerinin zenginliği ile bu ara tirmacıların ilgi alanında olmuştur.

Ancak bu insanlardan bazıları, o yıllarda çökmekte olan Osmanlı imparatorluğu ile ilgili edindikleri bilgileri ülkeleri yararına değerlendiren çalışmalarında bulunmuşlardır. Din adamı kimliği içinde olan bazıları ise misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Alman Yohannes Lepsius (1858-1926), Alman Max von Oppenheim (1860-1946), İngiliz Gertrude Bell (1868-1926), Fransız rahip Gabriel Bretocq (1873-1961) ve İngiliz Thomas Edward Lawrence (1888-1935) yukarıda sözünü ettiğimiz amaçlarla Urfa'da bulunan ve yüzlerce fotoğraf çekerek 100 yıl öncesinin Urfa görünümünü günümüze bırakan Avrupalıların başında gelmektedir.

Bunlardan Alman Max von Oppenheim, 1899'dan başlayarak 1929 yılına kadar Güneydoğu Anadolu'da Gazinatepe, Diyarbakır, Mardin veanlıurfa'da ara tirmalarda bulunmuş, binlerce fotoğraf çekmiştir.anlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin bu gün Suriye sınırları içinde kalan Tell Halaf'ta 1911-1913 / 1927-1929 dönemlerinde arkeolojik kazılar yapmıştır. Bu kazılardan çıkan eserleri Berlin'e götürmüş ve bu eserler 1939 yılında Berlin'de açılan Tell Halaf Müzesi'nde sergilenmiştir. II. Dünya Savaşı'nda Sovyet uçaklarının 1943 yılında Berlin'i bombalaması sırasında Tell Halaf Müzesi ve içindeki çok değerli eserler parçalanmıştır. Binlerce parçaya ayrılan bu eserler 2001 yılından beri Berlin Ulusal Müzeleri Eski Yakın Doğu Müzesi bilim insanları ve restoratörler tarafından tek tek restore edilip tehire hazır hale getirilmektedir.

Max von Oppenheim'in 1899-1929 yılları arasında çeşitli aralıklarla Urfa ve çevresinde çektiği binlerce fotoğrafı, <http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=node/2> portalinde yayınlanmaktadır.

Foto raf 1:

Oppenheim'in Urfa fotoğrafları; ehri genel görünümünü, kalesini, surlarını, sur kapılarını, Halil-ür Rahman ve Aynzeliha göllerini, sokaklarını, çarşılarını, camilerini, medreselerini, hanlarını, hamamlarını, köprülerini konu almıştır. Bu fotoğraflar içerisinde günümüzde kaybolmuş bulunan birçok yapı yer almaktadır.

Urfa çevresinden ise; Viran ehri, Birecik, Harran ve Siverek ilçelerine ait fotoğraflar ile Bazda Ma araları, Han-el Ba'rür Kervansarayını, uayb ehri Harabeleri, So matar Harabeleri, Çimdinkale, Kasr'ül Benat, Çatalat, Senema ara, Betik gibi tarihi yerlerin fotoğrafları bulunmaktadır.

2011 yılı ubat ayında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün davetlisi olarak, müzelerde ve kütüphanelerde ara tırma yapmak üzere Berlin'de bulundu um sırada Göbeklitepe Kazıları Ba kanı Prof.Dr.Klaus Schmidt, Oppenheim'in ar ivinden bazı fotoğrafları benim için temin ederek yayınlanması için gerekli izinleri almıştır. Bu nazik davranımından dolayı Sayın Schmidt'e teşekkür ediyorum.

Önemli bir kısmını geçti imiz ay anlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal ler Müdürlü ü tarafından “ anlıurfa Fotoğraflarla Evvel Zaman çinde” adlı kitapta yayınladığımız bu fotoğraflardan ilginç gördüğümüz bazıları burada siz de erli okuyucularla paylaşmak istiyorum.

Fotoğraf 1: 1900'lü yılların başlarında Bey kapısı Mahmutlu Kulesi üzerinden Urfa'nın batısına bakılır. Fotoğrafın sağ tarafında beyaz kubbeyle görülen yapı Bey Kapısı Hamamı'dır. Bey Kapısı Mahmutlu Kulesi'nin selamlık bölümüne batıdan giren çıkmaz sokakın kuzey kenarında yer alan bu hamam, 1940'lı yıllarda yıkılmıştır. Hamamın günümüze ulaşan külhan bölümü anlıurfa Belediyesi'nce kamulaştırılmış ve Mahmutlu Kulesi restorasyonu çerçevesinde 2011 yılında restorasyonuna başlanılmıştır. Bu fotoğraf, Bey Kapısı Hamamı'nın günümüze ulaşmış tek fotoğrafı olması açısından çok büyük değer taşımaktadır.

Fotoğraf 2. Eski Millet Hastanesi, bu günkü A ız ve Di Sa lı ı Merkezi önünden 1913 yılında ehri güneyine doğru çekilmiş olan bu fotoğraf, bize önemli ip uçları vermektedir. Oppenheim tarafından üç ayrı kare halinde çekilen fotoğraflar Sayın Mustafa Akgül tarafından fotoshop programında birleştirilerek tek kareye dönüştürülmüştür.

Fotoğrafın sol tarafındaki Mahmut Nedim Kona ı'nın (Bu günkü Kurtulu Müzesi) batı cephesinde görülen üç adet cumba günümüzde yoktur. Tell Fıtır tepesinden inen surların sağlam olduğu görülüyor. Surların ana kısmında Samsat kapısı seçilebilmektedir. Öndeki beyaz yolun gerisinde Karakoyun deresi ve üzerindeki köprüler görülebilmektedir. Derenin gerisinde yer alan mezarlık Bediüzzaman Mezarlığı'dır.

Foto raf 2:

Foto raf 3:

Fotograf 3. 1899 yılında Ulu Cami minaresinden ehirin kuzeybatısına bakı . Sol tarafta görülen ince uzun yapı Basmahane (ehit Nusret lkokulu)'dir. Yapının o yıllarda henüz in aat halinde oldu u görölüyor. Fotografın ortasında görülen beyaz cumbalı ev Abdullah Ünlüsoy (ekerki Abdullah) evidir. Bu ev 1974 yılında Urfa Belediyesi'nin yol açma çalı maları sırasında yıkılmı , açılan yola 12 Eylül Caddesi (Bu günkü Demokrasi Caddesi) adı verilmi tir. Bu yapının kar ısında görülen beyaz kubbeli yapı Kutbeddin Camii'dir.

Foto raf 4:

Fotograf 4. 1929 yılında Hacı Kâmil Köprüsü üzerindeki Cumhuriyet Oteli balkonundan kuzeybatıya bakı . Fotografın ortasında görülen yapı Uray Oteli'dir. n aat halinde görülen bu otele, o yıllarda Atatürk'ün ba lattı ı Öz Türkçe akımının gere i olarak "Belediye" anlamına gelen "*Uray*" adı verilmi tir. Bu yapı daha sonra uzun yıllar Belediye binası olarak kullanılmı , 1980'li yılların ba larında yıktırılmı tır. Fotografın çekildi i sırada otelin in aat halinde oldu u görölüyor.

Foto raf 5:

Fotograf 5. 1900'lü yılların ba larında Divan Yolu'ndan kuzeye do ru bakı . leride Karameydan Hüseyin Pa a Camii görölüyor. Sa da önde Ne et Bey Ailesine ait konak (1983-1991 yılları arasında anlıurfa Milletvekili i yapan Osman Do an'ın dedesinin evi), gerisinde Saraç Salih Efendi Kona ı görölüyor. Kara Meydan ile Yıldız Meydanı arasındaki ehirin en i lek caddesinin o yıllarda dar bir sokak halinde oldu u görölüyor.

Foto raf 6 (1900)

Fotograf 6-6a. 1900'lü yılların başlarında Bican Ağa Hanı üzerindeki "Misafirhane" ve önündeki "At Meydanı". Fotoğrafta görülen misafirhane, Kürkçüzade Ahmet Bican Efendi tarafından hana gelen misafirlerin ücretsiz konaklaması için yapılmıştır. Yapının güney cephesinde yer alan ve bu gün de ayakta olan kapının üzerinde Kürkçüzade'nin Remzi tarafından yazılmış kitabelerde "Misafirhane-i Umumi, sene 1318 (1900) / Dedim gevher gibi tarihine Remzi letafetle/ Bu mihmanhaneye cüme gelen çıksın saadetle/Sene 1318" yazılıdır. Oppenheim bu misafirhanenin "Saray Otel", önündeki meydanın "At Pazarı Meydanı" olduğunu belirtmiştir. Bir yangın sonucunda yanarak yok olan misafirhanenin yeri 1960-1970'li yıllarda yazlık *Türkmen Sineması* olarak kullanılmıştır. Bican Ağa Hanı, renkli fotoğrafta da görüldüğü üzere günümüzde orijinal durumundan oldukça uzaklaşmış bir vaziyettedir.

Foto raf 6a (2011)

Foto raf 7

Fotograf 7. brahim Peygamber Ma arası önünden Mevlid-i Halil Camii avlusunun do u kapısına bakı . Üzerinde minber minare bulunan bu kapının do uya bakan cephesinin de aynı ekilde süslemeli oldu u Oppenheim'in di er bir fotografından anla ılmaktadır. Bu kapı, H.1371 (M.1951) yılında Urfa e rafından eyh Müslüm Hafız tarafından cami avlusunun kuzeyindeki revaklar ve kuzey avlu kapısı yapılırken yıkılmı , yerine bu günkü sade kapı yapılmı tır.

Foto raf 8

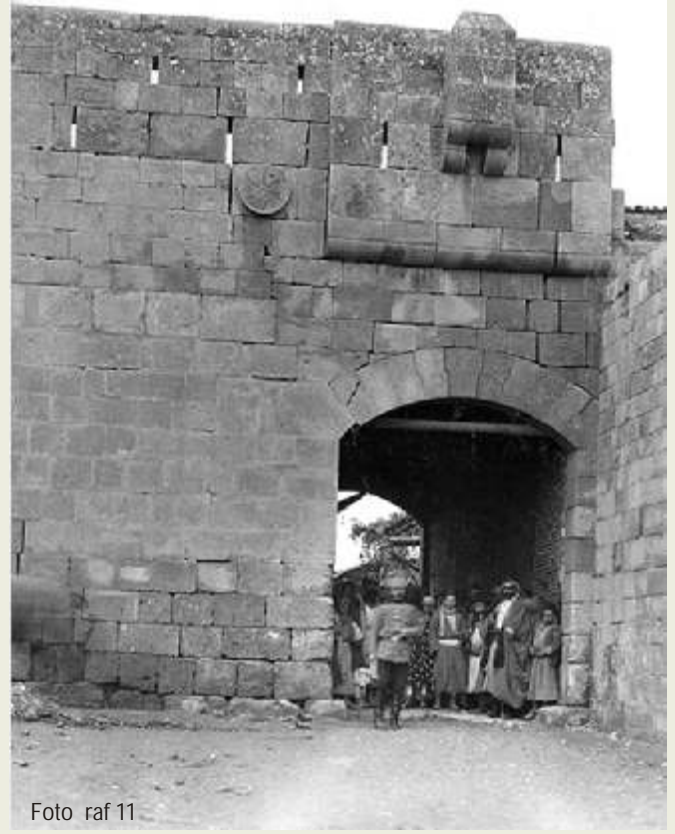
Fotograf 8. 1900'lü yılların ba larında Nakibzade Hac brahim Efendi Medresesi'nin kuzeye bakan eyvanı. Fotorafta görülen ve Rıdvaniye Camii revak kemerlerine benzeyen kemerler ve havuz günümüzde yoktur. Bu medrese Osmanlı'nın son yıllarında “*rfaniye Mektebi*” olarak kullanılmı , Cumhuriyetin kurulmasından sonra “*Atatürk İlkokulu*” olarak hizmet vermi tir. Fotorafta görülen kemerler ilkokula dönü türme sırasında yıktırılmı tır.

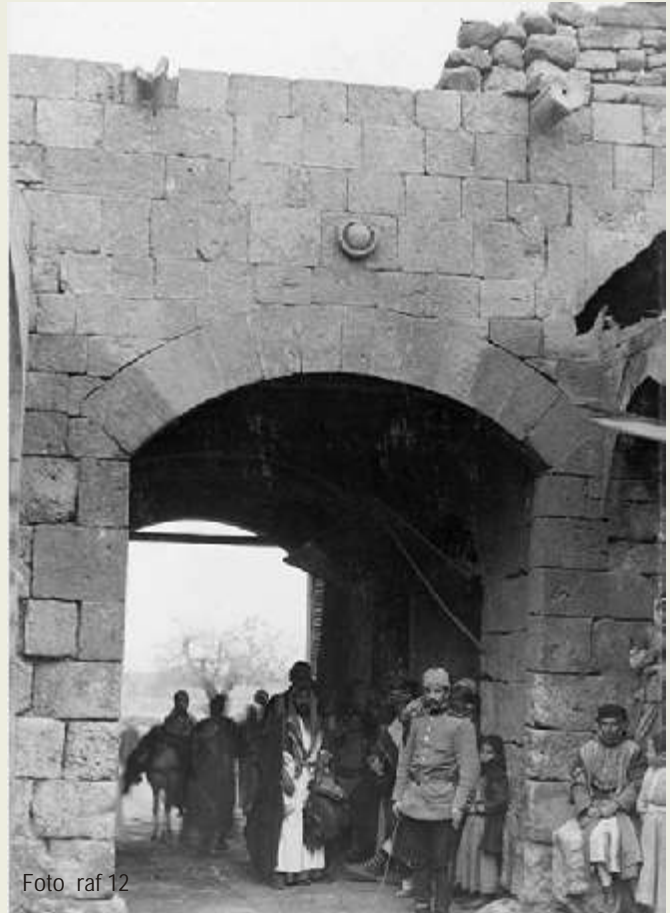
Fotoğraf 9. 1900'lü yılların başlarında Saray Köprüsü. Karakoyun Deresi üzerinde, Bican A a Hanı ile Osmanlı Sarayı arasındaki tek gözlü bu köprü 1903 yılında yıktırılarak yerine Hacı Yusuf Kâmil Köprüsü ve üzerindeki Hacı Yusuf Kamil Kona ı yapılmıştır. Max von Oppenheim'in bu fotoğrafı Saray Köprüsü ile ilgili elimizdeki tek fotoğraftır. Fotoğrafın sol tarafındaki yapı bugünkü Harran Oteli yerinde bulunan ve bir zamanlar "Cesur Garajı" olarak kullanılan Köprüba ı Hanı'dır. Köprü'nün yerine 1903 tarihli Hacı Yusuf Kâmil Kona ı'nın henüz yapılmadığı görülüyor.

Fotoğraf 10. 1900'lü yılların başlarında Samsat Kapısı'nın ehirdi ma bakan kuzey cephesi. Oppenheim'in bu fotoğrafı Samsat Kapısı ile ilgili elimizdeki tek fotoğraftır.

Fotoğraf 11. 1900'lü yılların başlarında Bey Kapısı'nın ehre bakan batı cephesi. Oppenheim'in bu fotoğrafı Bey Kapısı'nın batı cephesi ile ilgili elimizdeki tek fotoğraftır.

Fotoğraf 12. 1900'lü yılların başlarında Bey kapısı'nın ehirdi ma bakan doğu cephesi. Oppenheim'in bu fotoğrafı Bey Kapısı'nın doğu cephesi ile ilgili elimizdeki tek fotoğraftır.

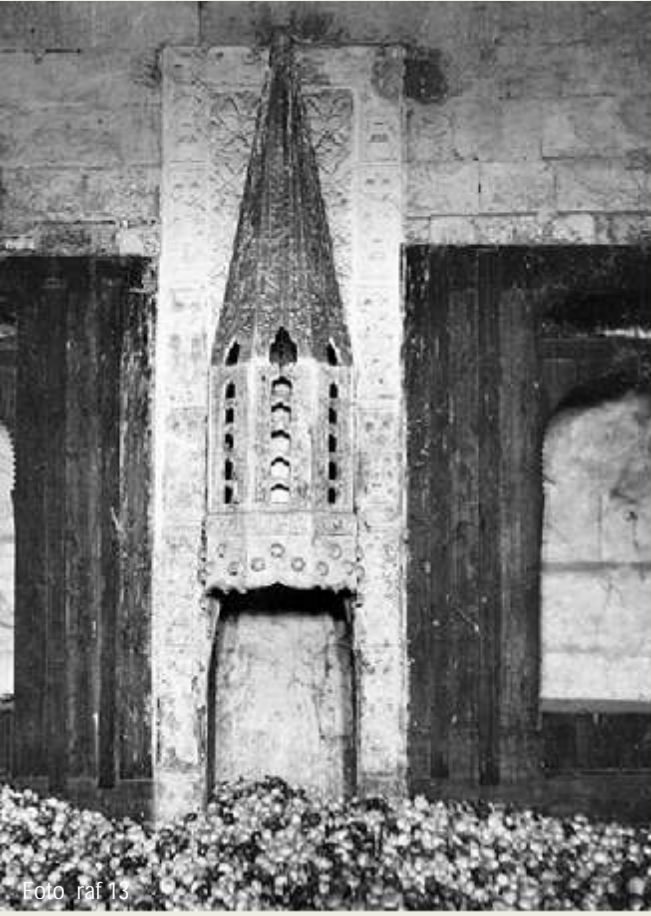

Foto raf 13

Fotograf 13. 1900'lü yılların ba larında Bey Kapısı burçlarından silindirik olanının üst kat salonunun do u duvarındaki “Badgir” ni i. “Badgir” damla ba lantılı hava kanalı olup damda mihrap ekinde bir ta ile sonlanmaktadır. Oyuk kısmı batıya bakan ta a çarpan rüzgar, kanal vasıtasıyla salona inmekte ve do al klima salamaktadır. Fotorafta ni i kapatan külahlı bölüm günümüzde yoktur. Külah ve ni in çevresi alçı ve mermer tozu karı ımı harçla yapılan “Stuko” süslemelidir. anlıurfa Belediyesi'nin 2011 yılındaki restorasyonunda bu ni fotografa göre yeniden yapılacaktır.

Fotograf 14. 1900'lü yılların ba larında Urfa'da Ramazan ya da Kurban Bayramı'nda bayram yeri. A açtan yapılmı dönme dolap ve “leyli” tabir edilen salıncakların yer aldı ı bu tür bayram yerleri yakın zamana kadar Urfa'nın çe itli semtlerinde kuruluyordu.

Foto raf 14

Foto raf 15

Fotograf 15. 1900'lü yılların ba larında Mehemed Han Hayratı. Max von Oppenheim bu yapıyı “Su deposu” olarak tanımlamı tır. Çamlıdere'ye (Mercihan) ba lı, Da yanı (Mehemed Han) Köyü'ndeki bu hayrat, anlıurfa'daki hayrat örneklerinin en büyüklerindedir. Günümüzden 50 yıl kadar önce hayratın su deposu toprakla doldurulmu ve Jandarma Karakolu olarak kullanılmaya ba lanılmı tır. Günümüzde ise ahır olarak kullanılmaktadır. Hayratın çevresinde da lardan gelen ya mur sularını hayrata ta ımaya yarayan kayalara oyulmu su kanalları bulunmaktadır.

Foto raf 16

Fotograf 16. 19.yüzyıl sonlarında Siverek Kalesi'nin do u cephesi. ehrin ortasındaki 30-35 m. yüksekli indeki bir höyük üzerine kurulmu olan Siverek Kalesi'nin çevresi yakla ık 1250 m. uzunlu undadır. Daire formlu kalenin do u yönü batıya do ru biraz basık durumdadır. Yükseklikleri 15 m.'yi bulan 8 adet burcu ve do u yönünde bir gözetleme kulesi bulunan kalenin surları 6-7 m. yüksekliktedir. Surlarının a a ısında yer alan destekleme ve koruma duvarlarının yer yer bazı kalıntıları günümüze kadar ula mı tır. Fotoğrafta kale üzerinde görülen duvar ve burçlar günümüze ula mamı tır.

Foto raf 17

Fotograf 17. So matar Kalesi Gök cisimlerinin kutsal sayıldı ı Pagan inancının önemli merkezlerinden olan So matar'ın ortasında yer alan höyü ün üzerine M.S.III. yüzyılda yapıldı ı tahmin edilen So matar Kalesi günümüzde oldukça harap bir durumdadır. Oppenheim'in bu fotoğrafında görülen duvar ve burçlardan günümüze ula an olmamı tır. Sadece kuzey cephede bu yapılara ait bazı izler görülebilmektedir.

Foto raf 18

Fotograf 18. 1913 yılında Hüseyniye Çar ıları'nın Kazancı Pazarı tarafındaki güney cephesi. Fotoğrafta görülen çift cumbalı yapı günümüzde yoktur. Bu yapının kahvehane olarak kullanıldı ı ya lılar tarafından söylenilmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar:

A.Cihat Kürkçuo lu., Urfa Fotoğraflarla Evvel Zaman çinde, anlıurfa Belediyesi Kültür ve E itim Müdürlü ü yayını, Ankara, 2011.

Mehmet Onal., "Tell Halaf'ın Öyküsü", URKAV anlıurfa Kültür Sanat tarih ve Turizm Dergisi, Sayı 9, sayfa, 3-7, anlıurfa 2011.

Selahattin Eyyubi Güler., Yabancı Gezginlerin Gözüyle Urfa Bölgesi, URKAV Yayınları, Ankara, 2010.

Max von Oppenheim-
<http://www.arachne.uni-koeln.de/drupal/?q=en/node/2>

EYHÜL SLÂM MEHMED ES'AD EFENDİ'NİN ATRÂBÜ'L-ÂSÂR'INDA NÂBÎ

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin AKPINAR
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Türk Din Müsikisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Yusuf Nâbî Efendi'nin (ö. 1712) ya da adı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Türk Müsikisi'nde gerek bestekârlık gerekse icrâ alanında büyük bir gelişme görülmektedir. Bu devirde güzel sanatların her alanında olduğu gibi müsikîde de İstanbul merkezlidir.¹ Nâbî'nin doğup büyüdüğü, gençlik yıllarının geçtiği Urfa (Rûhâ) da şüphesiz bu müsikî merkezlerinden biridir.

Osmanlı tarihinde Urfalı müsikî inâs ve bestekâr olarak kayıtlara geçenlerden ilki, Nâbî olmuştur.² Nâbî'nin İstanbul'da yaşadığı dönemde meşhur müsikî inâslardan bazıları şunlardır: Dervî Ali İrügenî (ö. 1714), Hâfız Post (ö. 1694), Buhurizâde Mustafa İtrî Efendi (ö. 1712), Seyyid Nuh (ö. 1714) ve Yahya Nazîm Çelebi (ö. 1726).³

Eyhüslâm Mehmed Es'ad Efendi'nin (ö. 1753)⁴ *Atrâbü'l-Âsâr fî Tezkire-i Urefâi'l-Edvâr* adlı eseri, Türk Müsikisi tarihinde, Osmanlı döneminde yazılan yegâne “Tezkire-i Müsikî inâsân” (Müsikî inâslar Tezkiresi) olarak kabul edilmektedir. Kendisi de aynı zamanda bir müsikî inâs olan eyhüslâm Mehmed Es'ad Efendi'nin müsikî ile doğrudan alakalı bu eseri, XVI. asırdan XVIII. asrın ilk yarısına kadar yetmiş yüz kadar (98 tane) bestekârın hal tercümesini (biyografi) ihtiva etmektedir. Bu esere “Tezkire-i Hânendegân” da denilmektedir.⁵

Nâbî'nin bir müsikî inâs, bestekâr ve hânende (icracı, okuyucu) olduğu unu örendiğimiz yegâne kaynak, Mehmed Es'ad Efendi'nin *Atrâbü'l-Âsâr* adlı eseridir. Osmanlıca aslı ile beraber Türkçe okunuşunu da verdiği imiz metinde Nâbî hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

“Nâbî Efendi, ismi Yusuf, mevlidi belde-i Rûhâ, mevtını Dârü's-Saltanatü'l-aliyye Konstantiniyyetü'l-mahmiyye ve kemâl-i tihârî zaman-ı avâtıf-ni ân-ı Sultan Mehmed Han'dan i bu devr-i saadet tavr-ı ehriyâr-ı felek-unvan Sultan Ahmed Han olup zümre-i hâcegân-ı divân-ı âli-ândandır. Âvâz-ı tarab-iâr-ı terâne-âsâr gûhu unda kâr olmanın taallüm-i fenn-i edvara heveskâr olup mevcud olan esâtiz-i maarif-i disârdan ahz u tahsil ve zabt-ı kavâid-i fenn-i merkumu alâ vechi'l-itkân hıfz u tekmil etmekle hâce-i defterhâne-i fenn-i elhân ve üstâd-ı maarif-beyân-ı vâdi-i na'am-ni ân olmuştur. Maarif-i sâiresi meşhur-ı cihân olmakla muhtaç-ı tafsil ü beyân değildir. Sadâ-yı nezâket-nümâsı irîn ve lehçe-i belâgat-edâsı nâzenin olup, vukûf-ı mezâyâ-yı fenn-i merkûmda, kemâ-hüve'l-lâyık fâik idi. Makâm-ı Ruhâvî'de usûl-i nim-devir'de:

Ruhunda bâdeden yârin ki âb u tâb olur peydâ

Derûnumda benim bir mâden-i sîm-âb olur peydâ

نایب افندی اسمی یوسف مولدی مله ذی روح و مولتی دار السلطنه
 العلیه قسطنطینیه المجریه و کل الشهدای زمانه و الطیف نشان سلطان محمد خاندان
 اشبه بود و رساوت طووش شهر یازنکله عنوان سلطان احمد خان اولوب و زمره
 خواجگان دیوان عالی شانندند و او از طرب شعار ترازانا کوش و کوش
 قار و لغزین تحکم فن ادواره هوکار اولوب و موجود اولان اساتید
 معارف دنا ردن اخذ و تحصیل و ضبط قواعد فن مرقومی علی و جلال اتقان
 حفظ و تکمیل اینیکم و خواجه دفتر خانه فن کمان و استاد معارفه بیان
 وادی نغم نشان اولمشدره معارف سائره سی مشهور جهان اولمخلر محتاج
 تفصیل و بیان دکلمده صدای نرگمت ناسی شیرین و لجه بلاغت اداسی
 نازنین اولوب و قوف مزایای فن مرقومه که هو الایق فایق ایدی

متعمرها وید موصول نیم دورد

رخنه باده دربارک کباب و نایب اولور پیاده دروننده نیم بر معدن سیما با اولور
 مربعی جبران موافق الادوارندن اولوب بوندن ماعدایر مقدار زاده
 طبع معارف پیراسی و می وارد که هر برکی پسندیده اساتید و قایم
 مزبورک بیک یوز بیکرمی التی تاریخی حد و دنده انجمنه یوز اکر علم نینه قلم سیر
 رقم کاتب اعمل نایب پیر علی حسین کاکر مالک دیوان نگهشده وار کور حسابکی
 بیت بلاغت پذیرین ثابت و نخر بر ایمکلر داخل صفت دیوان اغرت اولمشدر
 تاریخ و قالی کندگی کفر سی اولان نایب کلینور آمد معمر اهیدر

Murabbai, cümle-i âsâr-ı muvâfiku'l-edvârdan olup, bundan mâ'dâ bir miktar zâde-i tab-ı maarif-pirâsı dahi vardır ki, her biri pesendide-i esâtîz-i dekâik-bah âdir. Mezbûrun bin yüz yi irmi altı tarihi hududunda âhir-i divançe-i ömrüne kalem-i siyeh rakam-ı kâtib-i ecel;

Nâbî yeter muhasebesin gördün âlemin

Divân-ı rûz-ı mah ere var gör hesabın

Beyt-i belâ at-pezirin sebt ü tahrîr etmekle dâhil-i erbâb-ı saff-ı dîvân-ı âhiret olmu tur. Târih-i vefâtı kendi güftesi olan; *Nâbî be-huzûr âmed mısrasıdır.*"⁶

Abdulkadir Karahan (ö. 2000), "Nâbî'nin mûsikîyi Diyarbakırlı Seyyid Yahya'dan ö rendi i söylenmektedir"⁷ diyerek Nâbî'nin mûsikî ile me gul oldu unu, bestekârlı mın hatırlanması gerekti ini ifade etmektedir.⁸ *Atrâbü'l-Âsâr'da* Seyyid Yahya isminde bir mûsikî inâs de il de Seyyid Nûh⁹ ve Yahya Çelebi¹⁰ isminde Diyarbakırlı iki mûsikî inâs yer almaktadır. Nâbî, ya adı ı dönemin bu iki büyük üstadından mûsikîyi ö renmi olabilir. Itrî'nin bir âir olarak yeti mesinde Nâbî'nin tesiri oldu u gibi Nâbî'nin bir mûsikî inâs olarak yeti mesinde de muhakkak Itrî'nin tesiri olmu tur. Zira Mehmed Es'ad Efendi, "mûsikî ilmini ya adı ı dönemin büyük üstatlarından ö renerek kendisi de bu ilimde bir otorite olmu tur" ifadesini kullanmı tır.¹¹

Urfa kültürü ile ilgili hazırlanan bazı kitaplarda ve internet sayfalarında Nâbî hakkında u bilgi yer almaktadır: " eyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi, *Atrâbü'l-Âsâr* isimli eserde Urfalı âir Yusuf Nâbî'nin müzik alanında üstad ve güzel sesli oldu unu, "Seyyid Nuh" müstear adıyla ahane eserler besteledi ini belirtmektedir."¹² Mehmed Es'ad Efendi'nin *Atrâbü'l-Âsâr* isimli eserinin orijinalinde ve mûsikî ile ilgili di er kaynaklarda Nâbî'nin "Seyyid Nuh" müstear adıyla eserler besteledi ine dair bir bilgiye rastlanılmamı tır.¹³

Nihat Sâmî Banarlı (ö. 1974), Nâbî'nin üslûbundaki sanatkâr itinâ ve ifadesindeki gizli lirizmin onun kuvvetli bir mûsikî kültürüne sahip olmasından kaynaklandı ı görü ünü ta ımaktadır. Bu açıdan âirin hassasiyet çizgilerini mûsikîye hasretmesi ve rivayete göre bir takım üstadâne besteler terennüm etmesinin mühim oldu unu ifade etmektedir.¹⁴

Nâbî'nin mûsikî inas ve bestekâr oldu u, *Atrâbü'l-Âsâr'daki* bilgiler do rultusunda genel olarak kabul edilmesine ra men dönemin uara Tezkireleri'nde mûsikî yönüne hiç de inilmemektedir.¹⁵ Ayrıca XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yazılan ilâhî güfte mecmualarında da bestekâr veya güftekâr olarak yer almamaktadır.¹⁶

Ancak Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi (ö. 1788), *Mecmuâ-i lâhiyyât* adlı güfte mecmuasının sonunda Mehmed Es'ad Efendi'nin *Atrâbü'l-Âsâr'*nda adı geçen bestekârları sıralarken Nâbî'yi de zikretmektedir.¹⁷

D PNOTLAR

1) Sadeddin Nüzhet Ergun, Türk Müsiki Antolojisi (Dini Eserler), stanbul 1942, I, 26; Nuri Özcan, "Osmanlılar'da Müsiki", Osmanlı Ansiklopedisi, stanbul 1996, III, 225.

2) Hüseyin Akpınar, "Urfalı Bir Müsiki inas: Nâbî", air Nâbî Sempozyumu, anlıurfa 2009, s. 456.

3) Meserret Dirioz, Eserlerine Göre Nâbî, stanbul 1994, s. 15.

4) Osmanlı tarihinde ilmiyeye mensup bir aileden gelen Mehmed Es'ad Efendi, stanbul'da 1684 tarihinde do mu , ilk tahsilini babası eyhülislâm smail Efendi'den almı tır. Sultan I. Mahmud tarafından 1748'de eyhülislâmlı a tayin edilmi tir. 1753 tarihinde stanbul'da vefat etmi tir. Bkz. Hakkı Tekin, eyhülislam Mehmed Es'ad Efendi ve Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr Adlı Eseri, (Basılmamı Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993, s. 10-15.

5) Nuri Özcan, "Osmanlı Döneminde Yazılmı Yegâne Müsiki inâslar Tezkiresi: Atrâbü'l-Âsâr", lim ve Sanat, stanbul 1992, Sayı: 31, s. 49-50.

6) Mehmed Es'ad Efendi, Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr, stanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 6204, vr. 36b; Hakkı Tekin, eyhülislam Mehmed Es'ad Efendi ve Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr Adlı Eseri, (Basılmamı Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993, s. 141; Cem Behar, eyhülislâm'ın Müzi i 18. Yüzyılda Osmanlı/Türk Müsikisi ve eyhülislâm Es'ad Efendi'nin Atrâbü'l-Âsâr'ı, stanbul 2010, s. 279.

7) brahim Billurcu, "Nâbî", 1970 Urfa Almanak, stanbul 1971, Yıl: 2, Sayı: 2, s. 22.

8) Abdulkadir Karahan, Nâbî, Ankara 1987, s. 25.

9) Tekin, eyhülislam Mehmed Es'ad Efendi ve Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr Adlı Eseri, s. 90; M. Nazmi Özalp, Türk Müsikisi Tarihi, stanbul 2000, I, 426-428.

10) Tekin, eyhülislam Mehmed Es'ad Efendi ve Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkiret-i Urefâi'l-Edvâr Adlı Eseri, s. 147.

11) Akpınar, "Urfalı Bir Müsiki inas: Nâbî", s. 458.

12) Abuzer Akbıyık ve S. Sabri Kürkçüo lu, " anlıurfa Halk Müzi i'ne Genel Bir Bakı ", anlıurfa Uygarlı ın Do du u ehir, Ankara 2002, s. 313; Abuzer Akbıyık, "Müzi i, Sıra Geceleri ve Oyunlarıyla Urfa", Uygarlıklar Kapısı Urfa, stanbul 2002, s. 229;

<http://www.bibilgi.com/N%C3%A2bi>, 12.11.2009;

<http://www.kenthaber.com/guneydogu-anadolu/sanliurfa/Kimdir/iz-birakan/nabi>, 12.11.2009;

<http://ekitap.kulturizm.gov.tr/>

<BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFE603BF9486D4371D413EC78939A1A8BB>, 12.11.2007.

13) Akpınar, "Urfalı Bir Müsiki inas: Nâbî", s. 459.

14) Nihat Sâmî Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, stanbul 1971, II, 671.

15) Dirioz, Eserlerine Göre Nâbî, s. 269, 273.

16) Bkz. engül Sa man, Müstakimzâde'nin Mecmuâ-i lâhiyyât Adlı Güfte Mecmuası, (Basılmamı Yüksek Lisans Tezi), stanbul 2001; Sevgi Hatice Sa man, Rû en Efendi'nin XIX. Yüzyılda Yazılmı Mecmuâ-i lâhiyyât Adlı Güfte Mecmuası, (Basılmamı Yüksek Lisans Tezi), stanbul 2001.

17) Sa man, Müstakimzâde'nin Mecmuâ-i lâhiyyât Adlı Güfte Mecmuası, s. 656.

ANLIURFA GELENEKSEL M MAR S NDE KU TAKALARI (KU EVLER)

Ö r. Gör. S. Sabri KÜRKCÜO LU
Harran Üniversitesi
GAP Bölgesi El Sanatları
Ara tırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

Hayvanlar âlemi olmadan duyguların zenginli inden söz edilemez... Tabiatın güzellikleri içerisinde binbir çe it ku un ve güzelim di er hayvanların insana verece i o güzel doyum ve duygular, ço u kez vazgeçilmez tutkulara dönü ür. Tabiatın canlı varlıklarından güvercinler ise ya adıkları ortamda birer güzellik takısıdır.

NSANO LUNUN KU LARLA DOSTLU U...

Dünyada barı ve sevgi sembolü olan güvercinler, slâm inancına göre günahsız yaratıklardır. Ku lar yükseklerde dola tıkları için Tanrı'ya yakın varlıklar olarak dü ünülmektedirler. Kuranı Kerim'de (Nahl, 79) Allah'ın buyru u ve gücüyle havada durdukları, bundan ibret alınması gerekti i belirtilir.

Dinimiz ku lara özel bir yer ve de er vermi , hatta Kuran'da Nur Suresi'nde ku ların Tanrı'ya dua ve tespih eyledikleri zikredilmi tir.

Hz. Muhammed, Sevr Da ı'ndaki ma arada saklanırken, ma ara giri indeki a acın üstüne bir çift güvercin yuva yapar ve yumurtlar. Böylece

mü rikler ku kulanmaz ve ku lar, peygamberimizi kurtarıcı rol oynamı olurlar.

Nuh Tufanı'nın sona ermesinin müjdecisi a zında zeytin dalı tutan güvercindir.

Ku lar müjdeleyici haber getiren varlıklardır. Hazreti Süleyman'ın Saba Melikesi Belkis ile haberle mesi "Hüthüt Ku u" sayesinde olmu tur.

Halk inancına göre güvercin "müjdeci ku " sayılır. Sokakta yürürken insanın ba ına ku pisli i dü se dahi u ur sayılır.

Özellikle rüyada ku görölmesi ise iyi haberlere yorumlanır.

Halkımız, cami avlularında ku lara mısır ve bu day verirken, bunların "hu! hu!" diye ötü lerıyla Allah adını zikr etmelerine inanır ve güvercinlere dokunmaz...

Tuttu u niyetin yerine geldi ini gören adak sahipleri, ku pazarlarından adadı ı sayıda ku satın alıp, bunları havaya salıp serbest bırakarak "Azat mezat beni Cennet Kapısı'nda gözet" diye dilekte bulunurlardı. Bu ku lara da "adak ku ları" denilirdi.

Kırlangıçların yuva yaptıkları evleri yangından korudu una, kumruların aıkları bir arada tuttu una inanılır.

Halk dilinde övme-okama sözlerinden bir bölümü sevilen kuşlarla yapılır. Bunlara örnek: Güvercinim, kuşcağızım, minik kuşum, bülbülüm gibi sözlerdir.

Kuşlar; renkleri, beden yapıları, ötüşleri ve insanların kuşa eklediği mitolojik özellikleriyle yapı sanatından müziğe kadar bütün güzel sanatlara konu olmuştur. Türkülerimizde, hikâyeye ve masallarımızda, atasözleri ve deyimlerimizde, ninnilerde, bilmecelerde, masalarda, tekerlemelerde, manilerde, fıkralarda çocuk oyunlarında çokça yer almaktadır.

OSMANLIDAKU SEVGİSİ VE KORUMAKÜLTÜRÜ

Osmanlı döneminde hayvanların korunması için birçok vakıf faaliyet göstermiştir. Soğuk kış günlerinde hayvanların ve kuşların beslenmesi, su verilmesi, hasta olanların bakım ve tedavisi konusunda hizmet veren vakıflar vardır.

Kuşları koruyabilecekleri tehlikelerden korumak için hayırsever insanlar sevabına nail olmak gayesiyle mallarını vakfetmişlerdir. Mesela Sultan II Beyazıt'ın vakfiyesinde caminin kuşlarına yem alınması ve her türlü bakımlarının yapılmasına

harcanılmak üzere yıllık 30 altın vakfedilmiştir. Ayrıca bir de görevli tayin edilmiştir.

Kuş bahçeleri, köşeleri, çalayanları ve lence ve civıltı yeri olarak seçerlerdi, halk ise güzel sesli kuşları dinlemek için kuşları bol, manzarası güzel bu yerlere giderdi.

Bu güzel davranış ve düğünler kültürümüzün önemli özellikleridir.

Günümüzde yeni yapılarda kuş evlerine rastlanmıyor. Hatta "kuş evi" denildiğinde belki de çoğunun aklına parklarda, bahçelerde açılan asımlı yuvalar akla geliyor.

Artık kuşların evlere yakın olması istenmiyor. Balkonlardan ve pencere kenarlarından kuşları kovuluyor. Bir yandan da kuşların doğala yakın alanları yok edilmeye çalışılıyor.

URFA'DAKU TUTKUSU

Urfa'da güvercinler halk arasında kısaca "kuş" olarak isimlendirilirler.

İnsanlık ile kuşların dostluğu insanlık tarihi kadar eskidir. Bu dostluğun başlıca ilk yer belki de Peygamberler Ehri anlıUrfa'dır. Her anlıurfalı, kendi gibi endamlı, marur ve nazlı bir yaratık olan güvercini canı gibi severek besler, takılarla süsler ve kendini ona bağlar.

Kuşçuluk (kuş besleme), Urfa'da özel zevklerden ve tutkularından biridir. Urfa bu

Halis Ku lar / anlurfa

"tutku"ya, kısaca "merak" demektir. Ku çuluk zevk için yapılmakla beraber kendine özgü özellikleri olan bir meslek olarak da sayılmakta ve halk dilinde ku besleyip uçuranlara "ku çı" denilmektedir.

Her kesimden birçok Urfalının tutkusudur ku çuluk... Sabah i e gitmeden ku larına u rayıp onlarla birlikte olan ku meraklısı ve besleyicisi Urfalı, ak am gün batımında yine ku larıyla beraber olur... Ve günün bütün yorgunlu unu, derdini damlarda kanat sesleriyle unuttur. Ne e ve huzur bulur. Sevdalardır, umutlardır, hayallerdir gökyüzünde yolculu a çıkan...

Anadolu'da birçok yörede güvercin besleyip uçurulmasına ra men, Urfa kadar yaygın bir bölge yoktur. Ya lı ku çuların anlattı ına göre eskiden en çok ku Halep'te beslenirmi . Daha sonraları Urfa'da ku sayısı ço almı ve bu konuda Urfa ünlü olmu tur. Böylece geni bir ku kültürü olu mu tur. Urfa'da 10 ile 300 adet arası ku besleyen çok sayıda "meraklı" vardır. Kent merkezinde beslenen ku ların sayısı ise 50 binin üzerindedir.

Evlerin damlarında beslenen ku ların dı ında serbest olarak ya ayan evcil güvercinler de anlurfa halkı tarafından sevilmekte ve beslenmektedir.

URFA'DA BESLENEN KU (GÜVERCİN) ÇEŞİTLERİ

1. Ev Ku ları: Bu ku lar kapısı açık bir kafeste veya avlulu evin yüksek cephesinde ve açık bir

"ku takası"nda beslenir. Bunlar evcil ku lardır. Eve alı nca hiçbir tarafa gitmezler. Bu ku ların ba lıcaları; angut, çiçi, karagöz ve kumru'dur.

2. Kafes Ku ları: Kafeste beslenen, evcil olmayan ku lardır. Bunlar; yâkerim ku u, keklik ve hâkkur'an ku u'dur.

3. Evlere Alı mı Yabani Ku lar: Bu ku lar evcil olmayıp evlerin muhtelif bölümlerinde, çatı üstü, çatı arası ve "ku takaları"nda ya arlar. Bunlar; kit (güvercin) ve yusuftutan ku u'dur.

4. Halıs Ku lar (Köme Ku lar): Bu ku lar evcil ve e itilmi olup uçurulabilen kıymetli türden ku lardır. Takla vurmazlar, düz uçarlar ve tumansızdırar (paçasız). Bu ku ların erkek olanları (bölük) di ilerden ayrı matarda beslenir ve yeti tirilir. Bölük ku ların yanında di i ku bulunmaz, çünkü ku çu gereken e itimi veremez.

Halis Ku çe itleri: Mısırlı, kuzer, fitilli, nakı lı (yazılı), amberli, kınıfırlı, kuyrak, perçemli, aynalı, arabı, devri ali, cübbeli, abalı, zeytuni, mevrendi, lemsavey, kırktelli, ıh elli, amı, zırhlı, karalı, ta lit, ekerli, afrakaragöz, killo, gez, ehles, afra, arans (ke pir), ba , üveys, balina, israil, macar, holland, ispir, müsevved ve alaca en yaygın olanlarıdır.

5. Yapı an Ku lar: Halıs ku lardan farklı tarafta ayaklarının "tumanlı" (tüylü) olu u ve takla atmasıdır. Çe itleri: Siyah yap an, gök yap an, beyaz yap an, hume, miski, yandı döndü, çakmaklı, sarıboz, kırmızıboz, kula, kürenk ve musullu'dur.

OSMANLIM MAR S NDEKU EVLER

Atalarının ya adıkları co rafyalarda insanların ihtiyaçları, refah ve mutlulukları için birçok güzel yapı in a ederken, ku ları da ihmal etmemi lerdir.

Ku evleri; Türklerin hayvan tutkusu, sevgisi, ku lara verdikleri de er ve önemin simgesi olmakla beraber hem de yapıların süsleridir.

Osmanlı mimarisinde özellikle 17. yüzyıldan itibaren ku evleri görülmektedir. Güvercin, kumru, serçe, saka, kırlangıç gibi korunmaya muhtaç ku lar için yapılan bu barınaklar, günümüzde hala görülmektedir. En güzel örneklerinin stanbul'daki eserlerde görülen ku evleri, Anadolu'da da birçok yerde bulunmaktadır.

Bu ku evleriyle ku ların sahihsiz olmadıkları gösterilirken, ta i çili inin de en güzel örnekleri verilmi tir.

Klasik Devir Osmanlı Mimarisi ile ba layan ve 19. yüzyıl sonlarına kadar rastlanan ku evi, ku sarayı, ku kö kü denilen yapı öğeleri, Osmanlı mimar ve sanatkârlarının ince zevki, ustaca tasarımları ve kalplerindeki hayvan sevgisinin ortaya çıkması ile geli erek mimaride estetik ö eler olu turmu tur.

Ku evleri genellikle, yapıların en çok güne alan, sert ve so uk rüzgârlar almayan cephelerinde, yüksekçe ve emniyetli yerlere yapılmı tir.

İlk ba larda basit ekilde yapılan ku evleri 18. ve 19. yüzyılda ince bir esteti e bürünmü tür. stanbul'da birçok cami, medrese, türbe, kilise, han, konak, kö k, kasır, ev, mektep, köprü, kütüphane yapısının en görünür ve güvenli bir yerine yapılan ku evleri birer sanat aheseri olup dantel gibi i lenmi tir.

Mimari yapılardaki ku evleri, yapıların cephe yüzeylerinde özel olarak bırakılmı dı a ta mayan bir ya da birkaç yuvadan olu tu u gibi, yapı yüzeylerinin dı na ta an, çıkıntılı ku evleri de bulunmaktadır. Yapı yüzeylerinin dı na çıkıntılı minyatür bir kö kü andıran estetik ve özel tasarımı ku evleri daha çok 18. yüzyılda yapılmı tir.

Balkonlu, pencereli ta i çili inin zarif eseri olan bu minyatür ku evleri Yeni Valide Cami, Fatih Cami, Ayazma Cami, Selimiye Cami ile Topkapı Sarayı'ndaki Darphane'nin iç avlusundaki yapıda görülmektedir. stanbul'daki ku evine sahip di er önemli yapılarından bazıları ise Müftü Hoca Feyzullah Efendi ile Seyyid Hasan Pa a medreseleri, III. Mustafa Türbesi, Çukurçe me Hanı, Büyük Yeni Han, Hasan Pa a Hanı, Sokullu Mehmet Pa a Köprüsü, Balat Ahrida Sinegogudur.

Edirne, Kırklareli, Tekirda , Bolu, Bursa, Milas, Antalya, Amasya, Kayseri, Nev ehir, Ankara, Sivas,

Erzurum, Gaziantep, anlıurfa, Mardin ve Do u Beyazıt'da ve di er tarihi ehirlerdeki Osmanlı dönemi yapılarda rastladı ımız tu la, kiremit ve ta tan yapılan ku evleri dönemin mimarisini de yansıtmaktadır.

Yeni bir günün ba langıcını veya biti ini haber veren ku cıvıltıları vazgeçilmez bir armoni sebepti insana ku evini yaptıran...

Osmanlı Mimarisinde Ku Evleri
Foto: brahim Yo urtçu / Kaynak:thy.com.tr.

Osmanlı Mimarisinde Ku Evleri
Foto: brahim Yo urtçu / Kaynak:thy.com.tr.

Halis Ku Evi (Matar) / anlıurfa

Mahmuto lu Kulesi Harem Bölümünde Ku Evleri

ANLIURFAM MAR S NDE KU TAKALARI (Ku luklar)

anlıurfa'da rastlanan en eski ku evleri Harran höyü ündeki kazı çalı malarında ortaya çıkan slami döneme ait yapılarda yer alan ve güvercin beslemek için kullanılan "ku evleri" dir. Bunlara yörede matar denilmektedir.

Urfa evlerinin ortasında ta dö eli bir avlu yer alır, bu avlunun ortasında ta tan yapılı bir havuz, havuzun yanında çiçeklik (bahçe) yer alır. Bahçe zemini toprak olup içerisinde çe itli çiçekler ile dut, kebbat, nar, incir, annep, zakkum gibi a açlar yer alır. Ayrıca avlunun büyük bölümüne gölge yapan bir arı (asma) da bu bahçede yeti ir. Bahçenin etrafında ku lar için su kapları yer alır. Bu çiçeklik aynı zamanda çöpe atılması günah olan sofradaki ekmek kırıntılarının silkelendi i yerdir. Evlere alı mı yabancı ku lar (güvercinler) bu kırıntılarla beslenirler.

Urfa'daki ku tutkusu evlerin elveri li olması neden olmu tur denilebilir. Zira; ta evlerde hayatların (avlularının) geni ve gürültüden uzak olu u, damların toprak ve düz olu u ku beslemek için çok elveri lidir.

Tarihi bir Urfa evinin avlusunda otururken bir kanat çırpma sesiyle ba ınızı yukarı

Mahmuto lu Kulesinde Ku Evleri

A vıran Köyündeki Hüseyin Pa a Evinin Bahçe Duvarında Ku Evleri

Hacibanlar Evi Ku Takası

Mahmuto lu Kulesi Üç Gözlü Ku Takası

kaldırıldı mızda oda pencerelerinin üzerinde yer alan zarif ku takaları'nda keyifle gezinen mutlu ku ları görürsünüz. Ku lar Urfa evlerinin kanatlı sakinleridir.

anlıurfa Halkının ku a verdi i de er ve ku a yönelik insancıl davranı "Geleneksel anlıurfa Evleri"nin avluya bakan oda pencerelerinin üstünde yer alan "ku takaları"nda (ku evleri) görülmektedir.

Ku beslenen evlerde "hayat"ın bir yanında veya damların uygun bir kö esinde "ku matarları"

(ku evleri) vardır. Bazen avludaki bir oda da "ku evi" (Matar) olarak kullanılır.

Ayrıca Urfa evlerinde gezenek konsollarının arasında sıra halinde ku takaları yer alır. Bunlar yabancı ku ların yuva yapmaları için dü ünülmü tür.

Bazı ku takaları daha geni biçimde olup içlerinde birden fazla küçük ni ler (yuvalar) yer alır. Bu tipteki ku takalarına "matar" denilmektedir.

Oda pencerelerinin üzerinde dikey olarak üçlü düzende yapılmı ku takaları da bulunmaktadır.

Ku Matarı / anlıurfa

Melekler Evi'nde (Osman Çiftbudak Evi) Ku Takası

Kapatılmış Bir Ku Takası

Hotel El-Ruha'da Ku Takası

Bu takaların etrafında sanat eseri ta süslemeler ve motifler dantel gibi yer alır.

Sanat tarihçisi A. Cihat Kürkçüo lu'nun: "Bir evin güzelli ini ku lara sormak lazım. E er onlar için ku takaları (barınak) varsa onlar bile mutludurlar" sözü bu kültürü çok güzel ifade etmektedir.

Günümüzde apartmanların yer aldığı mahallelerde ya ayan ku lar, saray yavrusu "Geleneksel Urfa Evleri"ndeki saltanatlarını artık sürdürüyorlar. Ya çatılarda, ya da balkonlardaki klima motorları arkasında yuvalarını yapıp ürkek bir ya am sürüyorlar.

anlıurfa'da ku çuların bulduğu "ku çu kahvehâneleri"nin içinde, ku ların konulduğu tel kafesli odacıklar bulunur. Bu kahvehanelerin damında da ku matarları (ku evleri) yer alır. Otantik yapısını koruyan ku çu kahvehânelerinde ku sohbetleri ve ku alıveri yapılar, ku lar seyredilir ve ötüleri dinlenir.

Buku evleri insano lu ile ku ların dostlu unun ye erdi i ve ya adı m ekânlardır anlıurfa'da...

KAYNAKÇA

Akay, Füsün "OSMANLI KU EVLER , KU SARAYLARI " <http://efgan.net/index.asp?PageID=34>

Aksel, Malik "Ku Evleri ve Ku lar" Türk Folklor Ara tırmaları Dergisi, sayı 225, Nisan 1968

Akkoyunlu, Zahide. "Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri", Ankara, Kültür Bakanlığı ı Sanat Eserleri Dizisi: 13, 1989.

Kürkçüo lu, A. Cihat. "Urfa Evleri", Türkiyemiz Dergisi, Sayı 44, stanbul 1984.

Kürkçüo lu, A. Cihat. " anlıurfa Evleri ve Biçimlenmelerinde Etkili Olan Nedenler", Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derne i 6. Tarihi Türk Evleri Haftası Semineri, 23-30 Mayıs 1988, stanbul.

Kürkçüo lu, A. Cihat. " anlıurfa Mimari Eserleri", anlıurfa, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997, s. 55-99.

Kürkçüo lu, A. Cihat. "Geleneksel anlıurfa Evleri", Yapı Malzeme, Sayı 64, s. 154-166, Eylül 2001, stanbul,

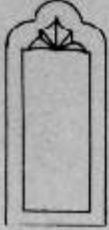
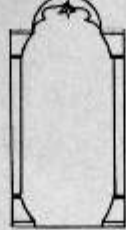
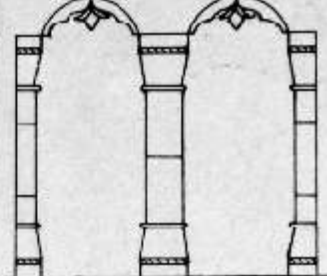
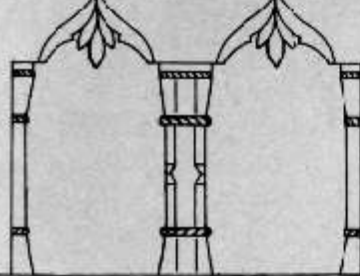
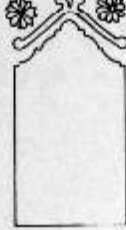

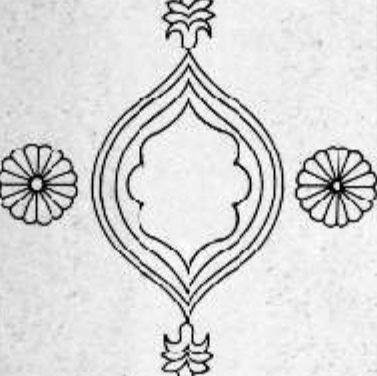

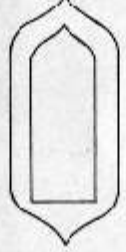
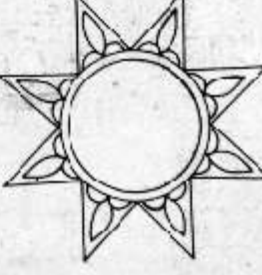
Kürkçüo lu, A. Cihat. " anlıurfa Mimari Eserlerine Genel Bir Bakı ", anlıurfa Uygurları in Do du u ehir, URKAV Yayını, Ankara 2002, s. 53-89.

Kürkçüo lu, A. Cihat. "Urfa Mimari Eserlerine Genel Bir Bakı ", Uygurluklar Kapısı Urfa, Edt. Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, stanbul 2002, s. 109-141.

Kürkçüo lu, S. Sabri. " anlıurfa'da Ku lar ve Ku çuluk", Yöre Folklor Edebiyat Kültür ve Sanat Dergisi, Gaziantep, Sayı: 11, Eylül 1992, s: 10-11

Kürkçüo lu, S. Sabri. " anlıurfa Folklorunda Ku lar ve Ku çuluk", ANLIURFA/Uygurları in Do du u ehir, , anlıurfa, anlıurfa Valili i, Nisan 2002, s: 316-319

ANLIURFA'DA KU LUK (KU TAKASI) T PLER

 <p>Kara Musa sok.no.15</p>	 <p>Kara Musa sok. no.13</p>	 <p>Atpazan sok no3</p>
 <p>Kibris sok. no.3</p>	 <p>Güllüoğlu sok. no.22</p>	 <p>Kara Musa sok. no:73</p>
 <p>Molla Ali sok.no:42</p>	 <p>Yorgancı sok.no.7</p>	 <p>M.Halil sok. no.6</p>
 <p>Yorgancı sok.no.7</p>	 <p>Kara Musa sok. no.15</p>	 <p>Molla Ali sok. no:42</p>

(Zahide Akkoyunlu'dan)

Karaçizmeliler Evi'nde Ku Takaları

“Bir evin güzelli ini ku lara sormak lazım.
E er onlar için ku takaları (barınak) varsa onlar bile mutludurlar” A. Cihat Kürkçio lu

Arabizade Re it Evi'nde (ahap Bakır Evi - Meclis Evi) Ku Takaları

Birecik Hacı Davut Tanrıverdi Evi'nde Ku Takaları

ki Gözlü Ku Takası

URFALI BESTEKÂRLAR

MEHMET ATAÇ

Abdullah BALAK
Halk Kültürü Ara tırmacısı
Bestekar ve Söz Yazarı

11 A ustos 1926 Salı günü saat 09:00'da Urfa'nın Tuzeken mahallesi'nde do du. Babası onu 1931 yılında nüfusa kayıt etti inden dolayı nüfus kütü ünde 1931'li olarak görölmektedir. Babası Re it, annesi ise Hatice'dir. kisi kız, dördü erkek, altı karde ten ailenin üçüncü çocu udur.

Mehmet Ataç Urfa'nın tanınmı ailelerinden "Hacı shak" sülalesindedir. Dayı tarafı "Ali Çini" sülalesindedir. Mehmet Ataç'ın a abeyi Mustafa Ataç Urfa'nın ünlü müzisyenlerindedir. O dönemde musiki toplantılarına dayısı Ali Çini Ahmet'le katılmasından dolayı, halk Mustafa Ataç'ı, "Ali Çini Mustafa"; Mehmet Ataç'ı ise "Ali Çini Mehmet" diye tanımmı bu lakapla me hur olmu lardır.

Mehmet Ataç, ilkokula Urfa'da Ellisekiz Meydanı'ndaki 11 Nisan Kurtulu lkokulu'nda ba ladı. O zaman ilkokullarda izci gruplar vardı. Bayramlarda düdükle mar çalarak resmigeçitlerden geçilirdi. O zamanlar çok güzel, "Çelura" marka düdükler vardı, ezgiler bu düdükle çok güzel icra edilirdi. Ancak müzik kabiliyeti olan gençler ö retmenler tarafından seçilirdi. Mehmet Ataç da ilkokulda düdükle çalarak müzikle tanı ır, heveslenir. Daha sonra 520 kuru a bir çö ür (ba lama) alır. Ba lamayla epeyce u ra ır. A abeyinin müzisyen olu u da onu çok etkiler. O zaman Urfa da musiki meclislerinde en çok sanat müzi i çalınıp söylendi inden ba lamayı bırakıp cümbü e ba lar. Musiki meclislerinde ustaları da dinleyerek kendini yeti tirir.

Mehmet Ataç'ın esas mesle i kunduracılıktır. Daha sonra oförlük yapmı tır. Son yıllarda Urfa'da kapaklı pasajında kasetçi dükkânı açıp uzun süre bu i le me gul oldu.

1977 yılında Rabia Pınarba ı Hanımla evlendi. Bu evlilikten serap, Sertaç, Serkan, serpil olmak üzere dört çocu u oldu.

Urfa Halkevi'nde uzun süre a abeyi Mustafa Ataç'la birlikte müzik çalı malarına katıldı. Urfa Halkevi'yle çe itli zamanlarda Ankara'ya stanbul'a gittiler. kinci Cumhurba kanımız smet nönü'nün huzurunda konserler verdiler.

Beste çalı malarına 1960'dan sonra ba ladı. Ömrünün sonuna kadar birçok esere imza attı. Eserleri zamanın ünlü okuyucuları tarafından okundu. stanbul radyosundan ahin Gültekin, Ankara radyosundan Nezahat Bayram, Nuri Sesigüzel, Seyfettin Sucu, Abdullah Uyanık, Kadir Sema, Ahmet Cankat tarafından plaklara okundu.

Mehmet Ataç, çok atletik yapıya sahipti. Gençlik döneminde o yıllarda Urfa'da voleybol çok oynanırdı. Kendisi ortada çok güzel oynardı. Kütörlerin çok sert toplarını kar ılırdı. A abeyim Ahmet Balak'ın arkada ı oldu u için küçük ya ta bizim bahçede oynanan voleybol maçlarını ve kendisini iyi hatırlarım. Çok kuvvetli bir vücut yapısına sahipti. Mehmet Ataç vücudundaki kireçlenmeden dolayı ömrünü hasta olarak geçirdi. Bu rahatsızlı ndan gittikçe kamburla tı rahat edemez oldu. Ameliyat oldu ama iyile medi. 1994

1946 yılında Urfa-İstanbul arasındaki çeşitli il ve ilçelerde 2,5 ay boyunca konserler veren Urfa müzik ve oyun ekibi
Ayaktakiler soldan sağa: Ekibin Başkanı Osman Özsoy (Bandocu Osman), Oyun Şefi Müslim Baran (Keruka Müslüm), Oyuncu Mehmet Çelikkada (Sarı Rahmenin Oğlu), Oyuncu Yasin Yeşilgöl (Kasap Yasin), Okuyucu İsmail Aksoy (Karaköprülü İsmail), Saz Mehmet Ataç (Ali Çine Mehmet), Cümbüş Abdurrahman Savaşan (Cincin Abe), Okuyucu Mehmet Toptan (Bedeyin Oğlu), Saz Şefi Mustafa Ataç (Ali Çine Mustafa), Sandalyede oturanlar soldan sağa; Ney İsmail Şimşek (Kide Hafız), Saz Mehmet Şengül (Çırpır Mahey), Kanunî Eyüp Enel (Kanunî Ayba), Saz Bedîî Maraş, Okuyucu Ali Rıza Okutan, Yerde oturanlar soldan sağa: Davulcu Abdurrahman Teksöz (Ayde Emmi), Oyuncu Halil Söğüt (İplikçi Halil), Okuyucu Abdî Saraç (Küçük Abdî), Zurnaacı Salih Çiçek (Salih)

yılında 68 yaşında vefat etti. Allah Rahmet eylesin, ruhu ad, mekanı cennet olsun.

Mehmet Ataç, çok duygulu hassas bir yapıya sahip olup çok müteviziydi. Duygularını ve çektiklerini eserlerine çok güzel yansıtmı tır.

Mehmet Ataç, aynı zamanda çok akıllı ve zeki idi. Çok büyük bir müzik birikimine sahipti. Makamları usulleri çok iyi bilirdi. Son zamanlarda kendi kendine çalı arak notayı ö renip kendi eserlerini notaya almaya başladığı.

Mehmet Ataç, eserlerini cümbüşüyle yapardı. Sonra müzisyen arkadaşlarına dinletirdi. Elimizde 40 kadar bestesi mevcuttur.

İlk yaptığı eser "Ta Ezelden Yüzüm Gülmez A larım", daha sonra "Bilmem Fele in Kastı Ne", "Çimde Var Gizli Yara" ve daha sonra eserler pe pe gelmiş tir.

Mehmet Ataç, Aziz Çekirge ve Abdullah Uyanık ile Birlikte

Mehmet Ataç Mahalli Bir Programda (1946)

BİR SINIFTA OKURKEN

Söz-Müzik: Mehmet ATAÇ

Notaya Alan : İ.Halil ALTINGÖZ

The musical score is written in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 2/4. It consists of ten staves of music. The lyrics are written below the notes. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and repeat signs. The lyrics are: "bir sı nıf ta o ku r ke n hep re s mi ni çi ze r dim (saz) dim (saz 3) ben se ni şim di de ği l ço cu k ke n de se ve r".

4
7
10
13
16
19
22
25

bir sı
nıf ta o ku r ke n
hep re s mi ni çi ze r
dim (saz) dim (saz 3) ben se
ni şim di de ği l
ço cu k ke n de se ve r

28 dim (saz³) dim (saz) ba zen

31 ge lir di m si ze

34 ba zen ge li r di n bi

37 ze ma hal le de

40 kom şu la r a şı k

43 de r ler di bi ze

Feridun YÜZGÜN

*Bir gün seni görmesem
Deli gibi anardım
Aşık gibi diyemem
Kardeş gibi severdim*

*Şimdi artık elinsin
El evinde gelinsin
O tertemiz aşkınla
Dünya ahret bacımsın*

TA EZELDEN YÜZÜM GÜLMEZ AĞLARIM

Söz-Müzik : Mehmet ATAC

Nota:Halil ALTINGÖZ

Ta e zel den yü zü m gül me z a ğ la rı m

Ceylan gi bi da ğ dan da ğa ge ze ri m

Der t li yi m sö y le ri m a ğ la rı m

be n ha li me ya na rı m ya na rı m

-2-

*Bu çileyi ben çekerim el duymaz
Bu dünyada kimse bana yar olmaz
Derüiyim söylerim ağlarım
Ben halime yanarım*

-3-

*Tabip el çekti yaram üstünden
Kime gidip anlatayım derdimden
Dertliyim söylerim ağlarım
Ben halime yanarım*

BİLMEM FELEĞİN KASTI NE

Söz-Müzik: Mehmet ATAÇ

Nota: Halil ALTINGÖZ

bil mem fe le ği n ka s tı ne dert ve rir de r
4 di n ü s tü ne ta ka tim yok gam yü kü ne
7 de r dim ço k tu r de r man yo k tu r be nö lür se m
10 g r be tel de a ğ la ya ca k ki m sem yok tu r
13 va y a man a ma n ha lım ya ma n
16 he ç gü ler mi a şık o la n va y

*Çek elin doktor yaramdan
Ben dertli doğdum anamdan
Kurtuluş yok bu yaradan*

*Derdim çoktur derman yoktur
Ben ölürsem gurbet elde
Ağlayacak kimsem yoktur
Aman aman halim yaman
İliç gülermi dertli olan vay*

Copyright © Feridun YÜZGEN

MEKTUBU GELMEZ YARIN

Söz-Müzik : Mehmet ATAÇ

Nota: Halil ALTINGÖZ

Me k tu bu ge l me z ya rin A h çek tim de rin de rin

3 Al lah aş kı na o l sun ya ri mi ba na ve rin

5 O y ne de m ne de m ne de m Yar ne de m ne de m ne de m

7 Be ni ce r de dü şü r dü Der man sı z ne re gi dem
(ki me)

2

*Çok çektim aşka düştüm
Aşk değil derde düştüm
Sanki bu dert yetmezmiş
Binde dillere düştüm*

*Oy ne'dem ne'dem ne'dem
Yar ne'dem ne'dem ne'dem
Beni derde düşürdü
Dermana nere (kime) gidem*

Copyright © Mükerrerem TARHAN

SÜRYAN MAR PETRUS ve MAR PAULUS KİLİSESİ OSMANLICI MEZAR KİTABELERİ

Selahaddin Eyyubi GÜLER
Kütüphaneci-Yerel Tarih Araştırmacısı

Cumhuriyetten önce Urfa'daki Süryanilerin yaşadıkları Nimetullah Mahallesi'ndeki Ellisekiz Meydanı'nın kuzeyinde, Hz. İsa'nın iki havarisinin hatırasına inşaa edilmiş olan Mar Petrus ve Mar Paulus adlı bir kilise bulunuyor.

Mar Petrus ve Mar Paulus Kilisesi'nin giriş kapısı üzerindeki 10 satırlık Süryanice kitabe, kilisenin 1861 yılında inşaa edildiği yazılıdır. Urfa'daki Süryanilerin 1924 yılında Halep'e göç etmelerine kadar, kilise ve medrese olarak kullanılmıştır. Kitabenin tercümesi şöyledir:

“Bütün dünya sana tapar, diz çöker ve her dil adına öykü eder. Salih kimselerin girdikleri Allah'ın evi olan bu kutsal Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, Patrik II. Yakub ve Metropolit Aziz Gregorius David döneminde, mümin Süryânî-

Yakûbî halkının yardımıyla 2112 Yunani yılında inşa edildi. Rab katkısı olan herkesi mükâfatlandırır.”

Kitabede verilen Yunani 2112 rakamının miladi olarak karşılığı 1861'dir.

Kilise, 1924 yılında Tekel dairesi'ne verildikten sonra Tekel dairesi, burada Tütün İmalat Fabrikası açtı. Urfa'da yaşayanlar tarafından Tekel kelimesinin Fransızca karşılığı olan Regie (Reji)'den dolayı "*Reji Kilisesi*" olarak tanındı. Bina sonraki yıllarda araplık üzüm deposu olarak kullanıldı. Uzun yıllar tek el deposu olarak kullanılan kilise ve güney bahçesindeki yapılar, 1998 ve 2008 yıllarındaanlıurfa Valiliği'nin restore edildi.

Bina, 24 Mayıs 2002 tarihinde "Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi" adıyla hizmete girmiş olup çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler için kullanılmaktadır.

Kilisenin restorasyonu sırasında çevresinde bulunan oraya buraya bırakılmış mezar kitabeleri toplanarak bir araya getirilmiş ve büyük bir kısmıanlıurfa Müzesi'ne nakledilmiştir. Bir kısmı zaten restorasyon sırasında duvardaki yerinde korunmuştur. Bunların dışında kalan birkaç mezar kitabesi de restorasyon öncesi kiliseden çalınmıştır. Biz restorasyon öncesi gerek duvarlardaki ve gerekse bulabildiğimiz kitabeleri fotoğrafladık ve kısmen tercüme ettik. Restorasyon sırasında bulunan ve müzeye nakledilen diğer kitabeleri de fotoğraflayarak arşivledik.

Giriş kapısı üzerindeki inşaa kitabesi

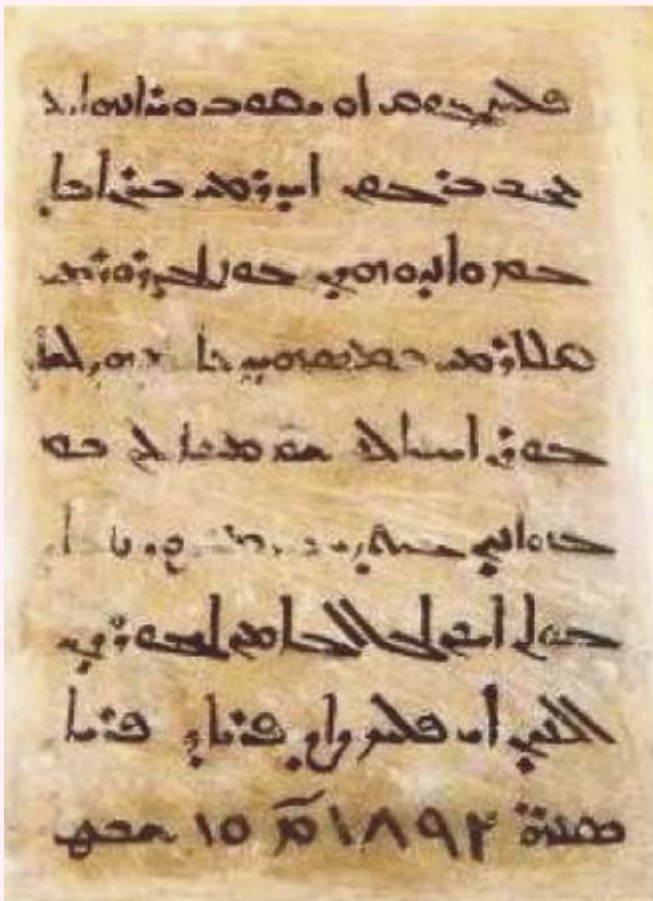
Mezar kitabelerinin tasnifini yaparken çok ilginç kitabelere rastladık. Urfalı Süryaniler, Süryanice harfleri kullanarak 3 farklı dilde kitabe yazmışlardır. Süryanice harfleri kullanarak Arapça metin (bu türüne Geruni deniliyor), Osmanlıca ve Süryanice metinler yazmışlardır. Kitabelerin hemen hemen tümünü gözden geçirip tercümelerini yapmaya muvaffak olduk. Bu arada Mardin Kırklar Kilisesi Pederi Sn. Gabriyel Akyüz'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Bu yazımızda bizi çok etkileyen Süryanice harfleri kullanarak Osmanlıca Türkçesiyle yazılmış bir tarzında 3 adet mezar kitabesini gözden geçireceğiz. Türkiye'de bu tür kitabelerin sadece Urfa'da bulunduğunu tahmin ediyoruz.

Mezar kitabelerinden anladığımız kadarıyla Süryani din adamları 150 yıl önceki Osmanlıca rafyasındaki kültür ve edebiyatı çok iyi biliyorlardı ve bunu mezar kitabelerine de yansıtmışlardır. Süryanilerde kilise görevlileri öldükleri zaman bunlar için ayrılmış olan kilisenin duvar mezarlarına gömülüyorlardı. Zaten kitabelerin hemen tamamı duvarlar üzerinde bulunmuştur.

İmdi bu kitabeleri gözden geçirelim:

1. Mezar Kitabesi

Kitabe, ana giri kapısının karısında sağdaki kolon üzerindedir. Çok genç yaştaki ölen emmas Mihayel'e aittir. Restorasyon sırasında kısmen tahrip edilmiştir. 9 satırlık metnin okunuşu şöyledir:

*Felek çok ev yıkub virâne eyler
Aceb bir gün ider mi birin âbâd
Gam-u enduhtın göz açdırır mı
Kalır mı kimse (de) âlemde dil âd
Görün ahvalini emmas Mihayel'in kim
Cihandan gitti ki maksud-u nâ âd
Civan iken ecel camın içirdin
Elinden ey felek sâd feryâd feryâd
Sene miladi 15 ubat 1892*

Metnin sadeleştirilmiş ekli de şöyledir:

"Felek çok ev yıkıp darmadağın eder, acaba bir gün birini bayındır eder mi? Birikmi gam göz açtırır mı? u dünyada gönlü hoş bir kimse kalır mı? Gelin emmas Mihayel'in halini bir görün ki; dilekleri gerçekleşmeden bu dünyadan gitti. Ey felek bu daha henüz genç iken canımı aldın, senin elinden yüzlerce feryat feryat!"

(emmas: Kilisede papaz ve rahibin ardında öncülü okuyan rahip adayı).

2. Mezar Kitabesi

Bu kitabeye ait foto raf Sn. A.Cihat Kürkçüo lu Ar ivine aittir. ki parçadan olu an kitabenin alt büyük kısmını restorasyon sırasında görüp foto raflama ve inceleme fırsatı buldum. Tarih yazılı üst kısmı kayıp idi. Kırmızı mermerin üzerine yazılı em'un adlı bir kilise görevlisine ait olan bu kitabe bugün kayıptır. 9 satırdan olu an metnin okunu u öyledir:

Miladi 15 Ocak 1877

Felek ettikıldı sad pare

çirdi gam ecelden içerimde açdı yare

Vücut nazik endamım bugün tobra a yem dutdı

Garib oldum bu dünyadan görünmem asla nazara

Validem, mahubum, bacım, refikim, dost sertacım

Çün geriye ve ne güne gittim mezara

Namım em'un-ı zahid oldı, pederimden bu ad oldı

Narım (?) size ziyad (?) oldu, rahmetten önce yok çare.

Anlamını çözüp okuyamadı ımız yerlere noktalar koyarak geçtik. Bundan dolayı 2., 7. ve 9. satırlarda anlam bakımından eksiklikler oldu.

3. Mezar Kitabesi

Bu son mezar kitabesi de 9 satırdan olu maktadır. gnatius adlı bir kilise görevlisine ait olan kitabe anlıurfa Müzesi'ndedir.

Metnin okunu u öyledir:

Miladi sene 1900, 16 Nisan

Lutf idub bir fat(i)ha

le ruhumı âd ideler

Kabrimin virânesin

Ma'mur âbâd ideler

Rahmetle gnatius'u

Yâd edin ihvân-ı din

Bârgâh-ı Hakda makbul

Ola a' mâli hemin.

Metnin sadele tirilmi ekli de öyledir:

“Lutf edip bir fat(i)ha okuyarak ruhumu memnun etsinler. Darmada ın olan mezarımı bayındır etsinler. Ey din karde leri, gnatius'u rahmetle anın ki, Hakkın yüksek divanında amelleri hemen kabul edilsin.”

Metnin 2. satırında geçen “fatha” kelimesini biz “Fatiha” olarak okuduk. Zaten metnin genel anlamı da bunu gerektiriyordu. Çok dü ündük acaba ruh “Fatiha”dan ba ka ne ile âd (memnun) olabilir? Bundan ba ka mezar ta ı üzerinde bu kelimenin oldu u alan kısmen tahrip edilmi görünüyordu.

Bu kelimedenden dolayı, bu ki inin Müslümanlı a yakınlık duyan biri oldu una kanaat getirdik.

Kelimenin tam okunu unu Sn. Gabriyel Akyüz'le görü tük. Foto rafı inceleyen Akyüz, Süryani kültüründe “Fatiha” olmadı ını, bu kelimenin “fatho” ekinde okunması gerekti ini ve bunun da “açma/açılma” ile ilgili bir kelime oldu unu söyledi. Ancak biz gene kelimeyi “Fatiha” olarak okuma yanlısıyız.

V. ULUSLARARASI HALİL BRAHİM BULU MALARI

anlıurfa Valili i öncülü ündeanlıurfa li Kültür E itim Sanat ve Ara tırma Vakfı (URKAV) tarafından düzenlenen “V. Uluslararası Halil brahim Bulu maları” 30 Eylül - 02 Ekim 2011 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

HALİL BRAHİM BULU MALARI be yıldır, üç büyük semavi dinin peygamberlerinin atası brahim Peygamber'in doğdu u yer olananlıurfa'danba layıp bütün dünyaya ula yıyor.

Etkinliklerde dayanı ma, yardımla ma, sevgi, hoş görü gibi alanlarda verimli çalı malar ve de erlendirmeler yapıldı.

Halil brahim Bulu maları'na üst düzey devlet protokolü, bürokratlar, yerli ve yabancı diplomatlar, ülkemizdeki ve yurtdışındaki sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri ve temsilcileri i tirak ettiler.

Ülkelerarasında iyilik köprüleri kuran ve bütün insanlı ı Hz. brahim'in

etrafında bulu turacak etkinliklerin amacı; misafirperverlik, paylaşım, gönül geni li i, yardımseverlik, cömertlik, bereket vb. insani hasletlerin ı ı nda, Hazreti brahim'in binlerce yıl öncesinden günümüze açtı ı yoldan giderek, onun ayak izlerini takip etmektir.

Uluslararası Halil brahim Bulu maları kapsamında konferans, konser, tiyatro gösterisi, sergi, sıra gecesi, tirit ziyafeti, toplu sünnet öleni, geziler düzenlendi. Ülkemizin sevilen müzisyenlerinin konserlerinin yanı sıra, yurtdışından müzik toplulukları da konser ve dinletilerle destek verdiler.

Özellikle “21.Yüzyılda Hz. brahim'i Anlamak” konulu konferansta Hz. brahim'in hayatından kesitler anlatıldı. Ayrıca “Hz brahim ve Yardımla ma” konulu panel düzenlendi. Konferans ve panele sivil toplum örgütlerinin üyeleri ve temsilcileri,

Harran Üniversitesi öğretim elemanları ve öğrencileri ile konuya ilgi duyan vatandaşlar i tirakettiler.

Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları 2011 Yılı Etkinlik Programında; Anadolu kültürünün tanıtımı için yerel dokuya sahip çalımların yanı sıra, evrensel değerlere vurgu yapan kültürel etkinliklere de yer verildi. Bir bakıya deyle; projenin felsefi altyapısına uygun olarak kültür, deneyim ve bilgi alıveriine olanak sağlayacak çeşitlilikte bir program olmasına özen gösterildi. Etkinliklere katılan kurum, kuruluş ve kişiler yaptıkları faaliyetler ile örnek yardımla ma ve dayanı ma projelerini tanıırken, di er yandan misafirperverli in ve cömertli in kalbinde, en üst düzeyde a ırlanmanın hazzını ya adılar.

anlıurfa'nın merkez olarak dü ünüldü ü bu etkinlik ile toplumlararası dayanı ma zemini ve inanç turizmi bile eninde insanlık mirası bütün dünyaya ta nını m oluyor. Ayrıca bölgenin kültürel miras de erleri tanıtılarak tüm insanlıkla bulu turulmu oluyor.

Dünya inanç turizminin önemli merkezlerinden biri olan anlıurfa, bu etkinlik ile inanç turizminin cazibe merkezi olmaya devam ediyor.

Türkiye'den ve yurt dı ından, sosyal

anlıurfa Valisi Celalettin GÜVENÇ

yardımla ma ve dayanı ma alanında faaliyet gösteren 75'in üzerinde yardım kurulu unun, anlıurfa'da bir araya geldi i Halil İbrahim Buluşmaları, bu anlamda ülkemizde bir ilk niteli ita imaktadır.

Buluşmalar kapsamında Dünya Kur'an okuma birincisi Mehmet Özcan Güne do du'nun Kur'an tilaveti, Mehteran gösterileri, Kerkük lahi Grubu ve Geleneksel Sıra Gecesi etkinliklerinin yanı sıra, be ülkenin sivil toplum kuruluşlarının Kültür Sergisi ve ülkelerine ait el sanatları stantları yer aldı.

Ayrıca, Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları kapsamında "Altın Sofra Yıllık Ödülleri" sahiplerine takdim edildi. Bu alanda yapılmı olan çalımları taçlandırmak amacıyla verilen "Altın Sofra Yıllık Ödülleri"ne 38 proje ba vurdu. Yapılan de erlendirmede 7 proje ödüllendirilmi oldu.

V. Uluslararası Halil İbrahim Buluşmaları ile birlikte anılan ve buluşmaların sembolü haline gelen "Altın Sofra Yıllık Ödülleri" ile yardımla ma ve dayanı ma te vik edilmi oldu. Halil İbrahim Buluşmaları'nda, dünya üzerinde faaliyet gösteren yardım kuruluşlarının anlıurfa'da bir araya gelerek, faaliyetlerini burada sergilemeleri, bilgi, birikim ve tecrübelerini payla maları sa landı.

TARİHİ URFA EV RESTORE EDİLEREK

“GELENEKSEL EL SANATLARI SATI MERKEZİ”NE DÖNÜŞTÜRÜLDÜ

anlıurfa sivil mimarisinin en güzel örneklerini temsil eden Gelenekselanlıurfa Evleri önemli ve değerli yapılarıdır. 1980 yıllarına kadar ayakta duran birçok tarihi ev, günümüz şartlarında kaderine terk edilmiş birer ikişer yok olmaya başlamıştır. Günümüzde tarihi evlerde yaşayan kullanıcıların pek çoğunun ekonomik koşullarının yetersiz olması nedeniyle restorasyon yapma imkanlarının bulunmaması nedeniyle bu değerli hazineler atıl durumda kalmaktadır. Tarihi Urfa Evlerinin restore edilerek, turizme kazandırılması ve gelecek kuşaklara kültür mirası olarak bırakılmasına öncülük etmek URKAV'ın önemli hedeflerinden biridir.

Tarihi Urfa evlerinin turizme kazandırılması ve gelecek kuşaklara kültür mirası olarak bırakılması amacıyla URKAV mülkiyetindeki, Balıklıgöl

arkasında bulunan tarihi Urfa evinin restorasyonu, Karacada Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen “Turizm Alt Yapısı Mali Destek Programı” kapsamında 2010 Ekim ayında başlamış ve 2011 Temmuz ayında tamamlanmıştır. Restorasyonu tamamlanan tarihi ev turizm amaçlı değerlendirilerek, “anlıurfa Geleneksel El Sanatları Satı Merkezi” olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Satı merkezinde, URKAV bünyesinde hizmet veren “Geleneksel El Sanatları Eğitim ve Üretim Merkezi (GESEM)”nde oluşturulan atölyelerde üretilen keçecilik, kazazlık, culhacılık, kürkçülük ürünleriyle; halı, kilim, takı tasarım ve kuyumculuk gibi geleneksel el sanatları ürünleri yeniden tasarlanarak satı merkezinde hediyelik eşya olarak satılmaktadır.

Tarihi Evin Restorasyon Öncesi ve Sonrası

DEVLET HALK DANSLARI TOPLULU U ANLIURFA HALK OYUNLARINI REPERTUARINA ALIYOR

URKAV'ın 2009 yılı Aralık ayında ulusal çapta düzenlediği "anlıurfa Halk Oyunları Çalı tayı" sonrasında hazırlanan bildirmede, halk oyunlarımızın ya atılması, sevdirmesi ve tanıtımının yapılması gerektiğinin belirtilmiştir.

anlıurfa Halk Oyunlarının, Devlet Halk Dansları Topluluğuna alınması ve üç yıl boyunca ulusal ve uluslararası programlarda sergilenerek tanıtımının yapılmasını isteyen anlıurfa Valisi Sayın Nuri Okutan bu kapsamda Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü ile görüşerek, anlıurfa Halkoyunlarının repertuara alınması için her türlü desteğinin (ekonomik ve müzisyen) verileceğini belirtmiş ve bu talep Mayıs

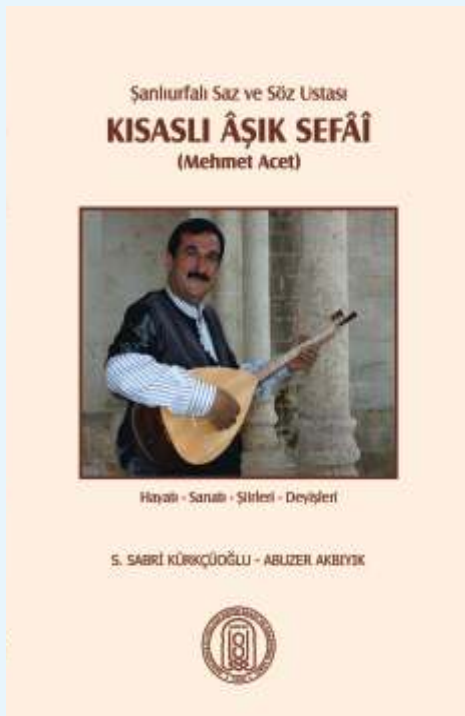
2011'de Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne uygun görülmüştür.

15-30 Haziran 2011 tarihleri arasında anlıurfa Halk oyunlarını, Devlet Halk Dansları Topluluğuna elemanlarına özetlemek üzere, ara tırmacı ve halk oyunları ekonomisi URKAV Genel Sekreteri Üzümcü görevlendirilmiştir.

25 yörenin oyununu sergileyen Devlet Halk Dansları Topluluğundan 40 dan çıya, topluluk yönetmenini Kemal SEKMEN'in gözetiminde, ÜZÜMCÜ tarafından "anlıurfa Halk Oyunları"ndan Te i, Kımıl, Suruç Seylânisi, Soseh, ki Ayak, Çeçano, Düz, Çeçan Kızı, Terge, Abravi, Urfalıyam Ezelden, ujun, Dinge, Keriboş, Dellecan ve Gazale olmak üzere toplam 16 oyun uygulamalı ve teorik olarak özetilmiştir.

URKAV'ın yaptığı oldu u bu çalı mayla, halk oyunlarımıza hak ettiğide er verilmiş ve anlıurfa Kültürünün önemli bir dalı olan ve geleneklerimizi yansıtan halk oyunlarımızın tanıtımına büyük katkı sağlanmıştır.

“URFALI SAZ VE SÖZ USTASI KISASLI Â İK SEFAİ” kitabı yayınlandı

Ara tırmacı yazarlar S.Sabri Kürkçüoğlu ve Abuzer Akbıyık tarafından 10 yıllık bir çalı mayla hazırlanan Kısaslı Â İk Sefaî (Mehmet Acet)'nin hayatı, sanatı, iirleri ve deyişlerinin yer aldığı kitap, URKAV Yayınlarının 35. si olarak yayınlandı.

“Urfalı Saz ve Söz Ustası Kısaslı Â İk Sefaî” isimli 384 sayfalık kitapta, Â İk Sefaî'nin 92 iiri, 50 hoyrat ve manisi, derlediğide 2 halk hikâyesi, 50 fotoğraf ve 60 notalı deyişleri yer aldı.

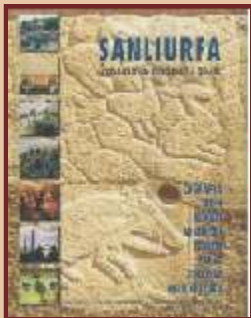
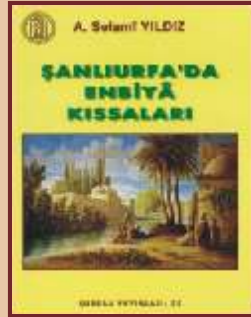
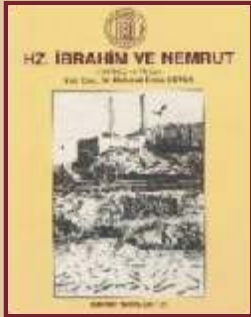
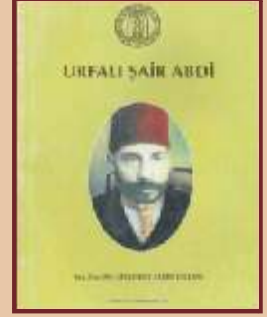
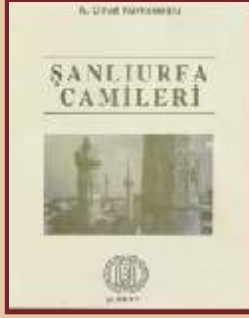
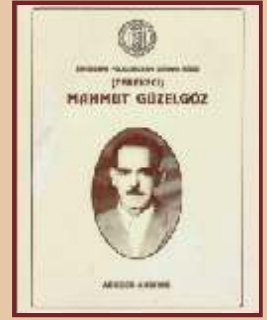
Türkmen Alevi namını içinde taşıyan, â İklarin harman olduğu bir belde olan anlıurfa Kısas Köyü'nde 1954 yılında doğan Â İk Sefaî, Kısas'ta yapılan Cemlerde usta-çırak geleneğide içinde yetiştirdi ve birçok ozandan istifade etti. Asıl adı Mehmet Acet olup “Â İk Sefaî” mahlasını Hacı Bekta Veli'nin torunlarından Feyzullah Ulusoy kendisine vermiştir.

Kendisinden derlenen deyişler TRT repertuarına alınmıştır.

Yurtiçi ve yurtdışında anlıurfa'yı başarılı bir şekilde temsil eden Â İk Sefaî, halen Kültür Bakanlığı anlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korosunda ses sanatçısı olarak görev yapmaktadır.

Kitap URKAV'dan temin edilebilir.

ŞURKAV YAYINLARI

URKAV
ANLIURFA GELENEKSEL EL SANATLARI MÜZES
VE SATI MERKEZ

ANLIURFA EL SANATLARI MÜZESİNDE SERGİLENEN VE YENİDEN ÜRETİLEN EL SANATLARI ÜRÜNLERİ SATILMAKTADIR

ADRES: BALIKLIGÖL ARKASI HOTEL EL-RUHA YANI